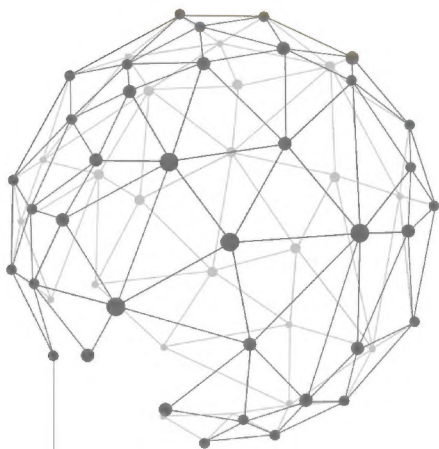

عه‌له‌ باپیر

پایه‌گذاری پروتئاسی و ردنکردنه‌ده‌ی ئیمان

2021-1442

پایه گانی بروناسی
 پروتکرده دی ئیمان

www.alibapir.com

پایه کانی بووناسی و پروونکردنه وهی ئیمان

نووسین: عهلی باییر

مافی له چاپدانه وهی پارێزراوه بۆ نووسینگه ی تهفسیر

چاپی یه کهم ۱۴۴۲ک - ۲۰۲۱ز

نووسینگه ی تهفسیر

بۆ بلاوکردنه وه

ههولێر- شهقامی 30 مه تری ته نیشته مناره ی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseerooffice@yahoo.com

f t g+ y /TafseerOffice

ئاماده کردنی پێرست - نووسینگه ی تهفسیر

عهلی باییر (نووسهر)

پایه کانی بووناسی و پروونکردنه وهی ئیمان

۱۹۶ لاپه ره

۱۴ * ۲۱ سم

بابهت : ئایینی

ISBN : 978-99-22-632-11-7

له بهر ئیوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - هه ریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۲۱۹) ی سالی ۲۰۲۰ پێدراوه

"بیروبوچونی ئەم کتیبه، مه رج نیه هه مان بیرو بوچونی نووسینگه ی تهفسیر بێ"

خه تی به رگ : نه وزاد کۆیی

دیازی نی ناوه وه : زه رده شت کاوانی

www.alibapir.com

مه وسو وعه ی
به ره و با شتر تی گه ی شتن و پی گه ی شتن

- کتبی ۵ -

پایه کافی برو و ناسی و ر و نکر د نه و ده ی ئمان

نووسینی
عه لی با پیر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ
 أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
 وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ
 وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾﴾ الأعراف.

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ
 مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ
 ۖ﴾ البقرة. ﴿١٧٧﴾

دکتر علی بابیر، محقق، مؤلف، مترجم، ویراستار

www.alibapir.net

کتابخانه دیجیتال علی بابیر

دکتر علی بابیر، محقق، مؤلف، مترجم، ویراستار

www.alibapir.net

کتابخانه دیجیتال علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

کتابخانه دیجیتال علی بابیر

AliBapir

www.alibapir.net

کتابخانه دیجیتال علی بابیر

پیشکش بی

به هەر كه سێك كه:

۱- به هۆی بوونناسییەکی راست و پروونهوه، دهزانی خوا عزوجل کێیه و، گهردوون چیهه و، ژیان بۆ چیهه و، له کوێوه هاتوه و، بۆچی هاتوه و، بۆ کوێ دهچی؟

۲- به هۆی ئیمانهوه: راسته پێی گرتوه و، تهنیا خوا به بهدیهینهرو پهرهردگار و پهرستراوی و، بهس پێغه مبهری خوا موحه ممه دی صلی الله علیه وسلم به سهر مه شقی ره های و، ههر ئیسلام به بهرنامه ی ژیا نی دنیا ی، داده نی.

پیشهکی و ڕیت خوشکردن

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهِ
أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا
هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ، وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
﴿١٠٢﴾ آل عمران.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا
وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ، وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ النساء.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ
أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا
عَظِيمًا ﴿٧١﴾ الأَحْزَاب.

أَمَّا بَعْدُ:

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ
ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

خوێنه‌ره به‌رێز و خۆشه‌ویسته‌کانم!

مروّف به بی بووناسیییه‌کی راست و دروست، له‌م ژیا‌نه دنیا‌یی‌یدا، وه‌ك بابای چاوبه‌ستراو وایه، هه‌میشه سه‌راسیمه و سه‌رگه‌ردانه، له به‌ران‌به‌ر ته‌م پرسیاره به‌ره‌تیییه گه‌وره و گرن‌گه دا:

من کیم و، کێ دروست‌یکردووم و، بۆچی؟

ته‌م گه‌ردوونه چیییه و، کێ وه‌دییه‌تاوه و، بۆچی؟

دوا‌ی مردن چی هه‌یه و، به‌ره‌و کۆی ده‌چین؟

پێویسته چۆن بژیم و، ته‌م ژیا‌نه چۆن بگه‌وزه‌رینم؟

هه‌لبه‌ته تا‌که بووناسیی (معرفة الوجود)ی راست و دروستیش، ته‌نیا له رێی سروش (وحی)وه ده‌زانری، چون‌که جگه له خاوه‌ن و په‌روه‌ردگاری گه‌ردوون و مروّف، هه‌چ‌ک‌س زانیاری ورد و ته‌واوی له باره‌ی دروست‌کراوه‌کانه‌وه له لانیه و، ته‌نیا خۆی ده‌زانری گه‌ردوون و پێکهاته‌کانی (به سه‌ر و خواریه‌وه، به تایبه‌ت مروّف) بۆچی هه‌تاونه دی؟

به دلنیا‌یش دوا‌ی له عه‌قل و دلی مروّفا چه‌سپانی، تا‌که بووناسیی راست و بی گری و گۆل، که بووناسیی ئیسلامیی هه‌لقولاوه له‌وه‌حیییه‌وه، مروّف به‌ره‌و ئیمان په‌لکێش ده‌کری، ئیمان به‌ خوا عز‌وجل و، سه‌رجه‌م پایه‌کانی دیکه‌ی ئیمان، که له سو‌رگه‌ی ئیمان به‌ خوا‌دا ده‌خوێنه‌وه و پێییه‌وه په‌یوه‌ستن: ئیمان به‌ فریشته‌کانی خوا، به‌ کتێبه‌کانی و، به‌ پێغه‌مبه‌رانی و، به‌ رۆژی دوا‌یی و دیداری خوا و، به‌ ته‌ندازه‌گیریی و نه‌خشه‌ی خوا.

به‌ئێ به‌پـێـزان!

ئیمانی ساغ و راست، له‌سه‌ر بناغه‌ی بوونناسییه‌کی راست و دروست داده‌مه‌زێ و، وه‌ك دیوارێك له‌ سه‌ری هه‌ڵده‌چنرێ.

ئنجای ئیمه‌ له‌م کتێبه‌دا و، له‌ دوو به‌ش دا، باسی هه‌ر کام له‌ بوونناسیی و، ئیمان، ده‌که‌ین:

به‌شی یه‌که‌م: پایه‌کانی بوونناسیی

پایه‌کانی (بوونناسیی ئیسلامیی)یش چوارن و، هه‌ر کامیان له‌ باسیکی سه‌ربه‌خۆدا ده‌تویژینه‌وه:

باسی یه‌که‌م: خواناسیی

باسی دووهم: گه‌ردوونناسیی

باسی سییه‌م: مرو‌فناسیی

باسی چواره‌م: دنیا و دواړۆژ ناسیی

به‌شی دووهم: پروونکردنه‌وهی ئیمان

ئهم به‌شه‌ش له‌ شه‌ش باس پێکهاته‌وه، که‌ تیایان دا تیشك ده‌خه‌ینه‌ سه‌ر پێناسه‌ی ئیمان و چیه‌یه‌تی و، بنه‌ڕه‌ته‌کانی و، پێکهاته‌کانی ... هتد:

باسی یه‌که‌م: پێناسه‌ی ئیمان

باسی دووهم: بنه‌ڕه‌ته‌کانی ئیمان

باسی سییه‌م: پێکهاته‌کانی ئیمان

باسی چواره‌م: بروادار کیه‌؟

باسی پێنجه‌م: ئایا کرده‌وه به‌شیکه‌ له‌ ئیمان یان نا؟

باسی شه‌شه‌م: پله‌کانی ئیمان.

شایانی باسیشه ئەم کتیبە بە هەردووک بە‌شه‌که‌یه‌وه: کت و مت و وه‌ک خو‌ی له‌ کتیبی چواره‌می مه‌وسووعه‌ی: (بیرکردنه‌وی ئیسلامی له‌ نێوان وه‌حیی و واقع دا) وه‌ گوازاراوه‌ته‌وه، پاش یه‌ک دوو سووکه‌ ده‌ستکاری (١١).

هیوادارشم ئەم کتیبە مایه‌ی به‌رچاوپوونیه‌کی باش بی، له‌ باره‌ی هەردووک بابەتی گه‌وره‌ و هه‌ستیار: (بوونناسی) و (ئیمان) وه‌.

٨/په‌جه‌بی/ ١٤٤١ ک

٣/٣/٢٠٢٠ز

(١١) له‌ لایه‌ره (٢٦) وه‌ تاكو لایه‌ره: ١٥٩، چاپی یه‌كه‌م/٢٠١٩ز، كه‌ شه‌ویش له‌ مه‌وسووعه‌ی: {الإسلام كما يتجلى في كتاب الله} وه‌رگیراوه، کتیبی یه‌كه‌م و دووهم (الطبعة الثانية/٢٠١٧م).

بهشی یه کهم

● پایه‌کانی بوونناسیی (علم الوجود، المعرفة) Ontology

۱- خوا ناسیی. ۲- گهر دوونناسیی.

۳- مروّفناسیی. ۴- دنیاو دواړوژناسیی.

رێخۆشکردن

خوێنه ری سه نگین!

ئهم بهشی یه که مه، وێرایی (به رایی)، له چوار باس (مبحث)
پێک دی:

باسی یه که م: خواناسی.

ئهم باسه له یازده (۱۱) بر گه دا ده خهینه پروو، که هه موویان له
چوار چۆدهی باس و خواس له باره ی خوی به رزو مه زن و بی وێنه وه،
دان.

باسی دووهم: گه ردووناسی.

ئهم باسه له هه شت بر گه دا ده خهینه پروو.

باسی سێهه م: مرو فناسی.

ئهمیشه له شه ش بر گه ی چرو پرو گوشر او دا ده خهینه پروو.

باسی چواره م: دنیاو دوا رۆژناسی.

ئهم باسی چواره م و کۆتاییه ش، له هه وت بر گاندا، کورت و
پوخت ده کهینه وه.

واته: سه رجه م:

$۱۱ + ۸ + ۶ + ۷ = ۳۲$ بر گه، بۆ خسته نه پرووی بووناسی

ئیسلا میی ته رخا نکرا ون.

به‌رایه

خوینهری سه‌نگین!

لهم (به‌رایه) یه‌دا تیشکینک ده‌خه‌ینه سه‌ر چه‌مک و واتای وشه‌ی
(بووناسی - علم الوجود) و ده‌لیین:

بیگومان هه‌موو مروّقیکی خاوه‌ن عه‌قل و هوّش، هه‌میشه
کۆمه‌لێک پرسیارى له‌لا ده‌رووژنیرین، که به‌ هیچ شیوه‌یه‌ک ناتوانی
نادیده‌یان بگرێ و، خوێیان لی ده‌رباز بکات، وه‌ک:

من چیم و کیم و، له‌ کوێه هاتووم و، کێ هیناومیه‌ دى و بوچی
و، پێیسته چۆن بژیم و، چى بکه‌م و چى نه‌که‌م و.... هتد؟!

ئنجـا: ئایا ئەم گه‌ردوونه، به‌ سه‌روخوار (ئاسمان و زه‌وی) یه‌وه،
چییه‌و، چۆن هاتۆته‌ دى و، کێ هیناویه‌ته‌ دى و، بوچی و،
سه‌ره‌نجامی چۆن ده‌بێ و.... هتد؟!

ئنجـا: ئایا ئەم ژیا نه‌ دنیا ییه، حیکمه‌ت و ئامانجه‌که‌ی چییه‌و،
پێیسته چۆن بگوزه‌ریئێ و، چ ئەرکیکی تیدا ئەنجام بدرێ و،
به‌پێی چ به‌رنامه‌یه‌ک به‌رێ بکری و، ئایا ئەم ژیا نی دنیا یه‌ هیچ
قوناغێکی دیکه‌ی به‌دوادادێ، چۆن ده‌ست پێ ده‌کات و، چۆن
کو‌تایی دێ و، چى تیدا ده‌گوزه‌ری و، ئاکام و کو‌تاییه‌که‌ی چۆن
ده‌بێ و.... هتد؟!

ئنجـا شایانی باسه‌ {بووناسی} ده‌یه‌وێ وه‌لامی هه‌موو ته‌و
پرسیارانه‌ بداته‌وه‌و، ئیمه‌ی مسو‌لمانی‌ش، دل‌نیا یی ته‌واومان هه‌یه‌

که جگه له (وه‌حیی) خوا، هیچ ئایین و به‌رنامه‌یه‌کی دیکه له بارانیدا نیه، بوونناسیه‌کی وا بخاته ده‌ست مروّڤ، که وه‌لامی تهو پرسیارانه بداته‌وه‌و، مروّڤ له‌باره‌ی خو‌ی و خواو گه‌ردوون و ژیان‌ه‌وه، به‌رچاو پروون بکات و، ئاشکراشه تاکه نوسخه‌ی (وه‌حیی) جیی متمانه‌و باوه‌ر، ته‌وه‌یه که له دوو تو‌یی قور‌ئاندا به‌رجه‌سته‌یه‌و، سوننه‌تیش له‌سه‌ر ته‌رزی واقیع چه‌سپاندوویه‌تی، هه‌لبه‌ته ئیسلامی به‌رجه‌سته له قور‌ئان و ر‌ی‌بازی پی‌غه‌مبه‌ری خاتم (محمد)یشدا (صلی الله علیه وسلم)، کو‌تا نوسخه‌ی هیدایه‌تی خواجه‌بو مروّڤ و، به‌راستدانه‌ری تیک‌رای نوسخه‌کانی دیکه‌ی هیدایه‌تی خواشه که: له‌پیش ویدا بو مروّڤ و جند ن‌یرراون، هه‌ر له سه‌ره‌تای نیشته‌جی بوونیانه‌وه له‌سه‌ر زه‌وی، وه‌ک خ‌وای میه‌ره‌بان فه‌رموویه‌تی:

﴿ قَالَ أَهَيْطًا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴾ (١٣٢) طه.

واته: (خوا) فه‌رمووی: هه‌ردووکتان (ئادهم و ئیبلیس) ئینی دابه‌زنه خ‌وار {له ئاسمان یان له به‌هه‌شت که له ئاسمانه، یان له باغی‌کی سه‌ر زه‌وی که له شوینیکی بل‌ند بووه} هه‌ندی‌کتان دوژمنی هه‌ندی‌کتانن، ئنجا هه‌ر کات له منه‌وه به‌رنامه‌و ر‌ی‌نماییتان بو هات، یی‌گومان هه‌رک‌ه‌س شوین به‌رنامه‌و هیدایه‌تی من بکه‌وی، نه گوم‌را ده‌بی و نه ژینتال و بی مراد.

به‌ل‌ی به‌ر‌یزان!

بی‌جگه له خ‌وای به‌رزو مه‌زنی په‌نه‌انزان و شاره‌زای وردو درشت و ئاشک‌راو په‌نه‌ان و سه‌رو خ‌واری بوون (وجود)، هیچ که‌سی دیکه

زانباری ته‌واوی به: گه‌ردوون و مروّث و ژیان و دنیاو دواپوژ،
 نیه، تا‌کو بتوانی بوونناسیه‌کی راست و دروست بخاته به‌رده‌ست
 مروّث و، ته‌نیا دوایین نوسخه‌ی هیدایه‌ت و وه‌حیی و په‌یامی خوا:
 (قورئانی مه‌زن) ئه‌وه‌ی له‌ توانادا هه‌یه، چونکه خوا زاناو توانا
 عز و جل هه‌رچی مروّث و جند بو ئه‌م ژیا‌نه دنیا‌یه‌یان پیوستیان
 بووه، بو‌ی خستوونه دوو تو‌یی قورئانی به‌پیره‌وه، وه‌ک فه‌رموویه‌تی:

﴿ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا
 رَحِيمًا ۝۶ ﴾ الفرقان.

واته: بلی: (ئه‌م قورئانه) که‌سێک دایبه‌زاندوه که نه‌ینی ئاسمانه‌کان
 و زه‌وی ده‌زان، به‌ دلنیا‌یی ئه‌و لی‌بو‌رده‌ی به‌به‌زه‌یه.

ئێستاش به‌چاکی ده‌زانم حیکمه‌تی به‌کار هێنانی وشه‌ی
 (بوونناسی) پروون بکه‌مه‌وه، که له‌ جیا‌تی (جیهانبینی) و (دنیا
 بینی) به‌کارمان هێناوه.

بوونناسیی^(۱)، نه‌ک جیهانبینی و دنیا‌بینی:

سه‌ره‌تا ده‌لێن:

ئیمه وشه‌ی {دنیا بینی}، یان {جیهانبینی} ئیمان پێ راست نیه، که له به‌رانبهر (علم الوجود - Ontology) دا به‌کاربی، چونکه:

هه‌رکام له (جیهان) و (دنیا) مه‌به‌ست پێیان ئه‌و بوونه‌وه‌ره به‌ره‌هه‌ست (محسوس)یه که ده‌بینرێ و، له‌و سنووره به‌و لاوه ده‌لاله‌ت له‌سه‌ر هه‌یچی دیکه ناکهن، به‌لام {بوونناسیی} یانی: ناسینی (بوون-وجود) ته‌میشه هه‌م خوا سبحانه و ته‌عالی، که خاوه‌نی بوونی خودیی (ذاتی) و سه‌ربه‌خۆ (مستقل) و، به‌دییه‌نه‌ری به‌دییه‌نراوه‌کانه‌و، هه‌م به‌دییه‌نراوه‌کانیش، هه‌موویان پێیان ده‌گوترێ: بوون (وجود)، واته: هه‌رچی که هه‌یه، ئنجا چ بوونه‌که‌ی سه‌ربه‌خۆ بێ و له‌خۆیه‌وه بێ، که خوايه سبحانه و ته‌عالی، واته: بوونه‌که‌ی نه‌بوون (عدم) ی پێش نه‌که‌وتبێ، که ته‌نیا خوايه، چ دروستکراوبێ و بوونه‌که‌ی سه‌ربه‌خۆ نه‌بێ و له‌خۆیه‌وه نه‌بێ و، نه‌مانیشی به‌سه‌ردابێ، که واته: {بوونناسیی} واته: زانیاری ده‌رباره‌ی بوون (الوجود) ئنجا ئه‌و بوونه، چ به‌دییه‌نه‌ر (خالق) و خاوه‌نی (بوون) بێ، که خوايه، چ به‌دییه‌نراو (مخلوق)، ته‌ویش چ به‌ره‌هه‌ست (محسوس) بێ، چ نابه‌ره‌هه‌ست (غیب) بێ، به‌لام وشه‌ی (جیهان) یان (دنیا) ته‌نیا شته

(۱) شایانی باسه که خۆم وشه‌ی {بوونناسیی} ئیم بۆ واتای وشه‌ی: (علم الوجود - المعرفة)ی عه‌ره‌بیی و {Ontology} ئینگلیزی، داتاشی، له‌جیاتیی: {جیهانبینی} یان {دنیا‌بینی}، له‌به‌ر ئه‌و هۆکاره‌ی که له‌سه‌رێ خستوومه‌ته‌وه.

بهره‌سته‌کانی دروست‌کراوه‌کان ده‌گریته‌وه، یانی: ته‌وانیش هه‌مووان ناگریته‌وه.

شایانی باسه: وه‌ک پیشتیش گوتمان: کتیی یه‌که‌مم له مه‌وسووعه‌ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) هه‌مووی ته‌رخان کردوه بۆ {بووناسیی} که پیشت به‌م شیویه نه‌مبینیوه کتییکی سه‌ربه‌خۆ بۆ ته‌و بابه‌ته ته‌رخان بکری، که پیم وایه ته‌وه که‌م و کووپییه‌ک بووه، له باسکردنی {ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامیی} دا، که یه‌که‌سه‌ر له ئیمان به‌خواوه ده‌ست پێ بکه‌ی، چونکه پایه‌کانی ئیمان ته‌گه‌ر پینچن، وه‌ک له قورئاندا هاتوون و دوایی باسیان ده‌که‌ین، ته‌گه‌ر شه‌شن، وه‌ک له سوننه‌تدا پایه‌ی شه‌شه‌میشیان خراوته‌گه‌ل، که بریتیه له ئیمان به‌قه‌ده‌ر، به‌لێ پایه‌کانی ئیمان، بناغه‌که‌یان بریتیه له {بووناسیی} یانی: پایه‌کانی ئیمان له‌سه‌ر ته‌م بووناسیییه بنیات ده‌نرین و داده‌مه‌زرین، چونکه هه‌ر له‌خۆوه ئیمان و عه‌قیده په‌یدا نابێ، به‌لکو بناغه‌یه‌کی هه‌یه، چونکه ته‌گه‌ر وه‌ک حاله‌تی مه‌نتیقی و لوژیکی ته‌ماشای بکه‌ین:

ئینسان بۆچی ئیمان به‌خوا دینێ؟ دیاره پیشت ده‌بی خوای ناسیی، چ شتیک پالمان پێوه ده‌نی ئیمان به‌خوا بینین؟ ییگومان ته‌م گه‌ردوونه ناچارمان ده‌کات ئیمانی پێ بینین، که‌واته: زانین پێش ئیمان ده‌که‌وی، {بووناسیی} پێش ئیمان و عه‌قیده ده‌که‌وی و، له‌سه‌ر بناغه‌ی ته‌و بووناسیییه، ته‌و ئیمان و عه‌قیده په‌یدا ده‌بی.

هه‌ر بۆیه‌ش ته‌وه‌ی که له زۆریه‌ی ته‌و کتیب و بهره‌مانه‌دا ده‌بینن، که له باره‌ی ئیمان و عه‌قیده‌وه نووسراون، که یه‌که‌سه‌ر له خستنه‌ رووی

پیتناسی ئیمان و پایه‌کانه‌وه ده‌ست پێده‌که‌ن، قورپان وای نه‌کردوه، ته‌ماشای بکه‌ن سێزده (۱۳) ساڵ قورپان له‌ مه‌که‌که‌ دابه‌زیوه، کوا له‌ کویدا پایه‌کانی ئیمان باس کراون، به‌و شیویه‌ که ئیمه‌ ده‌یخوینین؟!

له‌ راستییدا له‌ قورپانی مه‌که‌که‌ییدا، وه‌ک چۆن له‌ سه‌رده‌تاوه‌ حوکه‌مه‌ شه‌رعیه‌یه‌کان نه‌ها‌توونه‌ خوار، چونکه‌ حوکه‌مه‌ شه‌رعیه‌یه‌کان ده‌بی بۆ کۆمه‌لگایه‌ک یێنه‌ خوار، که‌ له‌سه‌ر پێی خۆی وه‌ستایی و، خاوه‌نی ئیراده‌و ئیداره‌ی خۆی بی، تا‌کو بتوانی حوکه‌مه‌کان جیه‌جی بکات، ته‌گه‌رنا وه‌ک په‌ندیکی عه‌ره‌بی ده‌لی: (إذا أردت أن تطاع، فأمر بما يُستطاع) ته‌گه‌ر ویستت فه‌رمانبه‌رییت بکری، فه‌رمان به‌ شتیک بکه‌ که‌ بگونجی و له‌توانا دای، خوی کاربه‌جی له‌ مه‌که‌که‌ حوکه‌مه‌ شه‌رعیه‌یه‌کانی دانه‌به‌زاندوون، له‌به‌ر ته‌وه‌ی له‌وی جاری کۆمه‌لگایه‌کی ئیسلامی بوونی نه‌بووه، که‌ خاوه‌نی ئیراده‌و ئیداره‌ی خۆی بی و له‌سه‌ر پێی خۆی وه‌ستایی، قه‌واره‌ی سیاسیی هه‌بی و بتوانی حوکه‌مه‌ شه‌رعیه‌یه‌کان جیه‌جی بکات، ئنجا به‌هه‌مان شیوه‌ش له‌ قورپانی مه‌که‌که‌ییدا زیاتر جه‌خت کراوه‌ته‌وه‌ له‌سه‌ر بوونناسیی (معرفة)، به‌لی: باسی ئیمانیشتی تێدایه‌، به‌لام به‌دلنایی دوا‌یی له‌ سوو‌رده‌تی (البقرة) دا پایه‌کانی ئیمان باس کراون، هه‌روه‌ها له‌ سوو‌رده‌تی (النساء) دا، که‌ دوا‌یی باسیان ده‌که‌م، هه‌روه‌ها دوا‌یی پیغه‌مه‌به‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ فه‌رمایشته‌کانیدا باسی پایه‌کانی ئیمان و ئیسلام ده‌کات، چونکه‌ پێشتر ده‌بی خه‌لک خوا بناسی، ئنجا ئیمان به‌خوا یێنی، هاویه‌ش بۆ خوا دانه‌ره‌کانی مه‌که‌که‌، له‌به‌ر ته‌وه‌ی خویان باش نه‌ده‌ناسی (ده‌یانناسی، به‌لام باسیان نه‌ده‌ناسی) هاویه‌شیان بۆ دادنا.

بۆیه من پیم وایه ئیستاش بۆ مسوڵمانان زۆر گرنگه، تاكو له شیرك دووربن و، له هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی كه له‌گه‌ڵ ئیمان تێك ده‌گیرن، دووربن، ده‌بێ پێشی ئه‌و بووناسییان هه‌بێ، كه له قورئاندا خراوته‌ روو، به‌تایبه‌ت چۆن باسی خوا كراوه؟ ئنجا باسی فریشته‌كانی خواو، كتیبه‌كانی و، پێغه‌مبه‌ره‌ هه‌لبژارده‌كانی سه‌لامی خویان لێبێ و، پوژری دوا‌یی و، به‌هه‌شت و دۆزه‌خ و...هتد، پێیسته سه‌ره‌تا ئه‌و بووناسیی و به‌رچاو روونییه هه‌بێ، ئنجا ده‌گونجی ئیمانیه‌کی راست و دروست و مه‌حكه‌م، له‌سه‌ر بناغه‌ی ئه‌و بووناسییه بنیات بنری.

ئیستاش کاتی ئه‌وه‌یه به‌چینه سه‌ر باسی یه‌که‌م له به‌شی یه‌که‌م:

باسی یه که م

خوا ناسیی خوا (عزّوجل) تاکه
به دیهینه رو پهروه ردگارو خاوه نه

www.alibapir.com

برگهی یه کهم

خوا تاکه به دیهینه رو خاوهن و پهروهردگارو، ئه وه گهورترین راستیی خوارسکه له دهروونی مروڤداو، مهزنتترین حقیقه تی عه قلییه^(۱):

دهتوانین زۆر به لگان له قورثانی بهیینه وه، له سه ره ئه وه که ناسینی خوا: وه که به دیهینه رو خاوهن و پهروهردگار، گهوره ترین راستیی خوا رسکه له دهروونی مروڤداو، مهزنتترین حقیقه تی عه قلییه.

ئه مانه ش چوار نمونه ن له و ئایه تانه ی که دهتوانین به به لگه یان بهیینه وه له سه ره ئه وه که ئیعتیقادی به به دیهینه رایه تسی و خاوهنداریتی و پهروهردگاریتی خوا، شتیکی رۆچوو به له خوارسکی مروڤدا، له سروشتی مروڤداو، شتیکه که عه قلی سه لیم زۆر به ئاسانی ئه وه ده گه یه نی:

(۱) ئیمان به خوا بریتیه له هه لۆتست وه رگرتنی ئیجابیی له به رانه ر خوادا، چونکه مه رج نیه هه رچی ئیعتیقادی به به دیهینه رایه تیی خوا، خاوهنداریتی خوا، پهروهردگاریتی خوا، په رستراویتی خوا بوو، ئیمانیشی پێی بی، به به لگه ی ئه وه که ئیبلیس ئه و هه موو مشت و مړدی له گه ل خوای پهروهردگاردا کردوه، که واته: ئیبلیس باش خوا دناسی، به لām ئایا ئیبلیس به پروادار له قه لēm دهری؟ بیگومان نه خیر، هه رچه نده زۆریه ی هه ره زۆری خه لک واهزان: زانیاری هه بوون به خوا، بریتیه له ئیمان به خوا، که ئه مه وایه و ئه گه ر وایه وایه، دبوو ئیبلیس له هه موو کهس ئیماندارتر بی! به لām دوا یی باسی ده کهین که ئیمان بریتی نیه له وه ی تۆ بزانی خوا هه یه، به لکو بریتیه له قبوول کردنی خوا سبحانه و تعالی وه که به دیهینه رو په رستراو مشوور خو، قبوولی بکه ی به دل و به زمان دانی پێدا یینی و، به ئه ندامه کانیش به پێی ئه وه که ئه و ئیمان دهیخوازی، ره قتار بکه ی.

۱- بَیِّنَج یه‌که‌مین ئایه‌تیک که بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) دابه‌زیون، که خوا ده‌فه‌رموی:

﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝۱ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝۲ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝۳ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝۴ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝۵﴾ العلق

ئه‌مه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر خوا پرسک بوونی ناسینی خوا، له‌جه‌وه‌ه‌ری مروڤدا، چ له‌ده‌روونییدا، چ له‌عه‌قلیدا، به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه که خوا سب‌حانه و تعالی یه‌که‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ری خاته‌م ده‌دوینی و ده‌فه‌رموی:

بخوینه، به‌ناوی ئه‌و په‌روه‌رد‌گاره‌ت که هه‌موو شتیکی به‌دییه‌ناوه {دوایی له‌نیوه‌موو شته‌کاندا درووست‌کردنی مروڤ دیاریی ده‌کات} ئه‌و زاته‌ی ئینسانی له‌خوین پاره‌دروست کردوه....

که‌واته: ئیعتیقاد به‌بوونی خوا سب‌حانه و تعالی: به‌به‌دییه‌نه‌رایه‌تی و، خاوه‌نداریتی و، په‌روه‌رد‌گاریتی خوا، شتیکی رۆچوویه له‌سروشت و خوا پرسکی مروڤداو، عه‌قلی سه‌لیمیش زۆر به‌ئاسانی ده‌یناسی.

۲- یه‌کی دیکه له‌و به‌لگانه، ئه‌وه‌یه خوای په‌روه‌رد‌گار ده‌فه‌رموی:

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ۝۱۷۲﴾ الأعراف

واته: یاد بکه‌وه کاتیک په‌روه‌رد‌گارت له‌پشتی رۆله‌گانی ئاده‌م، وه‌چه‌که‌یانی وەرگرت و له‌سه‌ر خو‌یانی کردن به‌شاهید، لئی پرسین:

ئایا من په‌روه‌رد گارتان نیم؟ گوتیان: با، شاه‌یدییمان دا...^(۱).

ئه‌مه‌ش وینا کردنی ناسینی خواجه، له‌عه‌قلی مروّفه‌کاندا، واته:
له‌عه‌قلی سه‌لیمدا.

۳-یه‌کی دیکه له‌و ئایه‌تانه‌ی به‌لگه‌ی ئه‌و باب‌ه‌ته‌ن: خوای کارزان ده‌فه‌رموی:

﴿ فَأَقْوَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بُدَّ لِي لِيَخْلُقَ اللَّهُ ذَلِكَ أَلَيْسَ الْأَقِيمُ ﴾ ۳۰ الروم

واته: پرووی خۆت رپک راست بکه، به‌رانبه‌ر به‌تایین به‌پاکیی
(دوایی تایین به‌وه‌ته‌فسیر ده‌کات) ئه‌و خواپ‌سکه‌ی که خوا خه‌لکی
له‌سه‌ر ر‌سکاندوه، گۆران نیه‌ بۆ دروست‌کراوی خوا، ئا ئه‌وه‌یه‌ تایینی
راست و رپک.

که‌واته: فیت‌رته‌ و شه‌ریعه‌ته‌، دوو پرووی دراوی‌کن.

۴-یه‌کینکی دیکه له‌و ئایه‌تانه‌ ئه‌م ر‌سته‌ قور‌ئانییه‌یه‌:

﴿ قَالَتْ رَسُولُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ۱۰ إبراهيم

واته: پیغه‌مبه‌ره‌کانیان گوتیان: ئایا له‌بوونی خوادا دوودلی
هه‌یه‌؟ به‌دییه‌نه‌ری ئاسمانه‌کان و زه‌وی؟!

(۱) هه‌ندێ له‌زانیان باسی ئه‌وه‌ ده‌که‌ن که خوا سبحانه‌ و تعالی ده‌ستی به‌پشتی
ئادهدما هیناوه‌، هه‌موو وه‌جه‌کانی وه‌ک گه‌ردیله‌ له‌پشتی هاتوونه‌ته‌ ده‌ری، هه‌ندێ
فه‌رمووده‌ش له‌و باره‌وه‌ هه‌ن، به‌لام من تییینیم له‌سه‌ر ئه‌وه‌ هه‌یه‌و، پیم وایه‌ خوای
په‌روه‌ردگار لێرده‌ا ئه‌وه‌مان بۆ وینا ده‌کات، که ناسینی خوا له‌لایه‌ن مروّفه‌کانه‌وه‌، وه‌ک
ئه‌وه‌یه‌ په‌یمانیان لێ وهر‌گیرایی و، له‌سه‌ر خۆشیان کرابن به‌شاهید، وه‌ک له‌ته‌فسیری
سوورته‌ی (الأعراف) دا باس کردوه‌و، به‌لگه‌ی زۆرم له‌و باره‌وه‌ خستوونه‌ پروو.

هه‌موو پیغه‌مبه‌ران سه‌لامی خویان لی‌بی وایان فه‌رمووه، که‌واته:
ئه‌وه راستیی‌ه‌کی سه‌لم‌ین‌راوو نکوولی لینه‌کراوه.

به‌لێ: دان به‌بوونی خوادا هی‌نان، هه‌قیقه‌تی‌کی فیت‌ریه‌وه، عه‌قلی
سه‌لم زۆر به‌ناسایی ئه‌وه ده‌سه‌لم‌ینی، به‌لکو پی‌چه‌وانه‌ی ئه‌وه له‌لای
عه‌قلی سه‌لم ره‌ت‌کراوه‌یه، چونکه‌ خوا سبحانه و تعالی مرۆفی و
خوڵقاندوه‌ی پیکهاته‌ی دروون و عه‌قلی مرۆفی و هه‌ل‌خستوه، که
به‌ده‌روون و فیت‌ره‌ت بو خوا تینووه‌وه‌وه‌داله.

که‌سی‌ک که‌ کاتی خۆی مولحید بووه، بۆی گێ‌رامه‌وه‌ گوتی:
له‌سه‌رده‌می رژی‌مدا، مارک‌سی و ماد‌دی‌ه‌کی زۆر تو‌خ بووم، دانم به
هی‌چ شتی‌کدا نه‌ده‌هینا، غه‌یری ماد‌ده، زۆر کارتی‌کراو بووم به‌فه‌لسه‌فه‌ی
مارک‌سی، گه‌نج بووم و گه‌رمه‌ ته‌ریقه‌ت بووم له‌ مارک‌سی‌زمدا، ئه‌وه‌بوو
گر‌تی‌انم و ده‌ستی‌ان به‌ستم و هه‌ل‌یان‌دامه‌ شوینی‌ک، که‌ ئینسان نه‌یده‌توانی
تی‌یدا دانی‌شی، یه‌که‌مین وشه‌ که‌ به‌ده‌مم داها‌ت گوت‌م: (یا آلله‌!)
دوایی خۆم سه‌رم له‌خۆم سو‌ر‌ما‌بوو! من به‌حی‌ساب خوا نانا‌سم، ئه‌وه
چی‌یه؟ ئیدی له‌و کاته‌وه‌ زانی‌م: که‌ ناسینی خوا، شتی‌کی زۆر قوول
و رۆ‌چوویه‌ له‌ فیت‌ره‌تی ئینسانداو، هه‌رچه‌نده‌ بیه‌وی بی‌شاری‌ته‌وه،
ناتوانی، به‌تایبه‌ت له‌کاتی ته‌نگ‌اناندا، که‌ ئینسان ئاتاجیی خۆی بو
به‌دی‌هێنه‌ری زۆر بو ده‌رده‌که‌وی، له‌و‌یدا ئه‌م فیت‌ره‌ته‌ سه‌ر ده‌ردی‌نی.^(۱)

ئنجا له‌رووی عه‌قلی‌شه‌وه: هه‌ردووک یاسای عه‌قلی:

۱- {هه‌موو په‌یدا بووی‌ک په‌یدا که‌ری‌کی هه‌یه}

(۱) ئه‌و که‌سه‌ به‌ر‌پ‌ۆ: دک‌تۆر به‌ره‌م ئه‌حمه‌د صالح سه‌رۆکی کۆماری ئی‌ستای
عیراقه‌ و، دوا‌ی وەر‌گر‌تی مۆله‌تی خو‌ی‌شی لی‌رده‌دا ناوم هی‌تا.

۲- {هه‌موو ریڤک‌خراویڤ ریڤک‌خه‌ریڤکی هه‌یه}

هه‌رک‌ه‌س میزاجی عه‌قل و هو‌شی تیڤ نه‌چووبی، ناچاری ده‌ک‌ه‌ن بر‌وا به‌ خ‌و‌ای به‌دی‌ه‌ینه‌رو په‌روه‌رد‌گار بی‌نی، چون‌که: ئه‌گ‌ه‌ر بو‌ سه‌عاتیڤ یان هه‌ر ئامی‌ریڤ، که‌سی ب‌لی: ئه‌مه‌ که‌س دروستی نه‌کردوه، خه‌لک پی‌ ده‌ل‌ین: شی‌ت بو‌وه! که‌چی سبحان الله! به‌س تو‌ی‌زالی سه‌ره‌وه‌ی می‌ش‌کی مرو‌ف، چ‌واره (۱۴) ملیار خانه‌یه‌و، هه‌موو می‌ش‌کی مرو‌ف له‌ سه‌د (۱۰۰) ملیار خانه‌ی ده‌ماری (عصبی) پیڤ هات‌وه^(۱)، دیاره ئه‌مه‌ به‌ته‌قدیری دان‌راوه، نه‌چوون دان‌ه‌ دان‌ه‌ی ب‌زم‌ین! ئنجا هه‌ر کام له‌و خانانه، چ‌ خانه‌ی می‌ش‌ک، چ‌ ئه‌وانه‌ی دی‌که^(۲)، ز‌ور ز‌ور ورده‌کاری زیات‌ر تیدا‌یه^(۳)، له‌ هه‌ر ش‌تیڤ که‌ به‌شه‌ر دروستی کرد‌بی، بو‌ و‌ینه: له‌ ئال‌وز‌ترین کو‌م‌پی‌وته‌ر، که‌چی و‌ره‌ قه‌ناعه‌ت نه‌ه‌ینی به‌وه‌ی که‌ کو‌م‌پی‌وته‌ریڤ، یان سه‌عاتیڤ، له‌خ‌و‌وه‌ دروست بو‌وه، به‌لام بر‌وات واب‌ی مرو‌ف له‌خ‌و‌وه‌ دروست بی!!

یان بو‌ و‌ینه: ئینسان گو‌لیڤکی نایل‌ون بی‌نی، یان سی‌ویڤکی نایل‌ون، یان هه‌ر می‌وه‌یه‌ک که‌ له‌ نایل‌ون یان پلاستیڤ دروست ده‌ک‌ری،

-
- (۱) بر‌وانه: إبداع الرحمن في جسم الإنسان، د. منصور أبو شريعة العبادي، ص ۱۹۸.
- (۲) پس‌پ‌رانی تو‌یک‌اری (تشریح) خانه‌ک‌انی جه‌سته‌ی مرو‌فیڤ به‌ سه‌د تریلی‌ون (۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) خانه‌ مه‌زن‌نه‌ ده‌ک‌ه‌ن، بر‌وانه: بی‌ولوجیا الإنسان، د. حمید أحمد الحاج ص ۷۳، ط ۲۰۱۷/۳، دار المسیره، هه‌روه‌ها بر‌وانه: (العظمة في كل مكان) هارون یحیی، ص ۱۱۴/ط ۱- ۲۰۰۳ م.
- (۳) هه‌ر خانه‌یه‌ک له‌ ده‌ری سه‌د تریلی‌ون (۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) گه‌ردیله (ذرة) پ‌ن‌که‌ات‌وه، بر‌وانه: التطور، نظریه‌ علمیة أم أیدولوجیا؟، أ.د عرفان یلماز، ص ۳۲۲، ط ۱- ۲۰۱۳/ دار النیل.

ده‌لی: ماشه‌للا چهند جوانیان دروست کردوه! به‌لام گولیک که خوا
خولقاندوویه‌تی که ژیا‌نی هه‌یه، بۆ‌نی هه‌یه، نه‌ش و نمای هه‌یه،
یاخود میوه‌که تامی هه‌یه، گه‌شه ده‌کات، سوودی هه‌یه، پره‌ له
فیتامینات، که‌چی وهره مرو‌ف ریگا به‌خۆت بده‌ی، قه‌ناعه‌تت
وابی که تهم میوه پلاستیکییه دروستکراوه، که‌سیک دروستی کردوه،
به‌لام نه‌وه‌ی که ژیا‌نی تیدا‌یه‌و، تامی هه‌یه‌و، بۆ‌نی هه‌یه‌و، گه‌شه‌و
نه‌ش و نما ده‌کات، پ‌یوستیی به‌هیچ که‌س نیه، دروستی بکات!
له‌گه‌ل ته‌وه‌شدا زۆر زۆر جیا‌یه له‌گه‌ل نه‌وی دیکه!

یان که‌سیک بو‌وکه شووشه‌یه‌ک ب‌بینی له‌ شوینیک ده‌لی: نه‌وه له
کارگه‌یه‌ک دروست کراوه، نه‌دی مرو‌فیک به‌و هه‌موو ئالۆزییه‌وه،
ده‌گونجی بی به‌دییه‌نه‌رو پ‌یکخه‌رو خاوه‌ن بی؟!

به‌لی به‌راستی خۆنه‌رانی به‌ر‌یز! ناسینی خوا، هه‌م له‌ فیت‌ره‌ت
و د‌ل و ده‌روونی مرو‌فدا، هه‌م له‌ عه‌قلی مرو‌فدا، شتیکی زۆر پروون
و ناشکرایه.

برگهی دووهم

خوا سبحانه و تعالی پاکه له هه‌موو کهم و کورپیه‌ک و، تێرو ته‌واوی
یه‌های هه‌یه‌و، هه‌موو دروستکراوه‌کان خوا به پاک ده‌گرن و ستایشی
ده‌که‌ن:

له‌زۆر ئایه‌ته‌کانی قورپاندا، خوا سبحانه و تعالی شه‌وی پوون
کردۆته‌وه {شه‌و شیوه‌ ناسینه‌ی خوا} چونکه به‌پێزان! قورپان ته‌عبیری
کردوه له ناخی مرووف، من زۆر جار که سوورپه‌تی (الفاتحه) ده‌خوینم
له نوێژدا، له‌بیرم ده‌چیت‌ه‌وه که شه‌وه فه‌رمایشی خوایه، وا ده‌زانم
هه‌لقولای دهروونی خۆمه:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ① الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ② الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ ③ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ④ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ⑤
أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ⑥ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ⑦ الفاتحه.

مه‌به‌ستم شه‌ویه: خوا سبحانه و تعالی که فه‌رمایشته‌کانی
فه‌رمووه، ته‌عبیر ده‌که‌ن له ناخی مرووف، تو بینه هه‌رچی نووسه‌رو
زاناو شاره‌زایه، کۆیان بکه‌وه، ناتوان سوورپه‌تیکێ وه‌ک سوورپه‌تی
(الفاتحه) بینن، که ته‌عبیر بکات له شیوه‌ی مامه‌له‌ی مرووف
له‌گه‌ل خوادا سبحانه و تعالی.

به (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ده‌ست پێ ده‌کات، یانی: ناسینی خوای
په‌روه‌ردگار، شتیکێ سه‌لمی‌تراوو پوون و ئاشکرایه.

دوایی یه کسه‌ر دیتنه سهر ستایشی خوا: (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ).

دوایی دیتنه سهر مه‌دح و سه‌نای خوا: (الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ).

ئنجای دیتنه سهر ته‌مجیدی خوا، که خاوه‌نداریتیی رده‌های هه‌یه له‌دوار و ژدا: (مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ).

ئنجای دیتنه سهر ته‌وه که پیشانی بدات: ده‌بی ته‌نیا خوا بیه‌رستری و ته‌نیا پشت به خوا بیه‌ستری: (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) (۱).

دوایی داوا له خوا ده‌که‌ن که بیان‌خاته سهر ریگای راست، چونکه به‌ندایه‌تیی بو خوا، ده‌بی له رییه‌کی راسته‌وه بی: ﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ (۲).

ئنجای له کوتاییدا: پیناسی په‌یره‌وانی راسته شه‌قامی خوا، لادهران له‌و راسته رییه، ده‌کری: ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ (۳).

مه‌به‌ستم ته‌ودیه: ته‌وهی که خوا فهرموویه‌تی دهرباردی چۆنیه‌تی مامه‌له‌ی مرۆفه‌کان له خزمه‌تیدا، ته‌عبیر ده‌کات له ناخی مرۆف، له‌دل و دهروونی مرۆف، له پرووچی مرۆف.

ته‌مه‌ش چهند ئایه‌تیک به نمونه، له‌باردی به‌پاک‌گیرانی خوا ستایش‌کرانییه‌وه، له‌لایه‌ن دروست‌کراوه‌کانیه‌وه، له ئاسمانه‌کان و له زه‌میندا:

۱- له سووره‌تی (الصف) دا خوای بی‌ۆینه ده‌فهرموی: ﴿سَبِّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (۴) الصف

خوا دهفه رموی: هه رچی له ئاسمانه کان و له زهویدا ههیه، خوی به پاك گرت و، خوا زالی کارزانه.

۲- له سووردهتی (التغابن) دا به (الفعل المضارع) دهفه رموی: ﴿يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ التغابن.

واته: هه رچی له ئاسمانه کان و له زهویدا ههیه خوا به پاك ده گری، مۆلك هه ر هی ئه وه، ستایش هه ر هی ئه وه له سه ر هه موو شتیکیش به توانیه.

۳- له سووردهتی (الجمعة) شدا به هه مان شیوه، ئه وه را گه یه نراوه که: خوا سبحانه و تعالی له هه موو له که و په له و که م و کوپییه ک دوورده، دروستکراوه کان هه موویان ستایشی خوا ده که ن:

﴿يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ الجمعة

یه کێ بۆی ههیه پرسیار بکات: کوا مروڤه کان وان؟ هی وا ههیه ئه صلن هه ر ئیمان به خوا ناهینی! ده لیین: راسته، به لام ته نانه ت ئه و گه ردیلانه ی جهسته ی مولحیدیکی مله و پریشیان لی پیک دی، ئه وانیش خوا به پاك ده گرن و ستایشی خوا ده که ن! زانستیش هه تا به ره و پیشه وه بچی، زیاتر ئه و هه قیقه تانه ی خوا له قورئاندا به یانی کردوون، ده رده که ون، وه ک ده فه رموی:

﴿سَرُّهُمْ أَيْتَنَافِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَبَيِّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ فصلت

واته: نیشانه کانی خۆمانیان له ئاسۆیه کاندای له دهروونی خۆشیاندا، پیشان ده دهین، تا کو بۆیان ده رکه وێ که خوا هه قه {یاخود که قورئان هه قه}.

برگی سییهم

**خوا سبحانه و تعالی خاوه‌نی هه‌موو ناوه هه‌ره چاکه‌کانه‌و، خاوه‌نی
تیکرای سیفه‌ته هه‌ره به‌رزه‌کانه:**

ئه‌وه‌ش له‌زۆر شوینی قورئان خراوته‌ پوو، که خوا (عز و جل)
هه‌رچی ناوی چاکه، هه‌یه‌تی و، هه‌رچی سیفه‌تی به‌رزه، هه‌یه‌تی،
بۆ نمونه:

۱- له سوورپه‌تی (الأعراف) ئایه‌تی (۱۸۰) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿وَلِلَّهِ
الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ
سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (۱۸۰) الأعراف

واته: خوا ناوه هه‌ره چاکه‌کانی هه‌ن، ئنجا هه‌ر به‌ ناوه چاکه‌کانی
لیی بیاریینه‌وه، واز له‌وانه بینن که لادان ده‌کن له‌ناوه‌کانی خوادا،
له‌مه‌ودوا سزای ئه‌وه‌ی ده‌یکه‌ن، ودرده‌گرته‌وه.

۲- هه‌روه‌ها له سوورپه‌تی (الإسراء)، ئایه‌تی (۱۱۰) دا، دیسان باسی
ناوه هه‌ره چاکه‌کانی خوی بیوینه‌ کراوه: ﴿قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا
الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ﴾ (۱۱۰)

واته: بلی: له خوا بیاریینه‌وه یان (خوی) به‌به‌زیی، به هه‌ر کامیکیان
(له‌ ناوه‌کانی) بانگی بکه‌ن، ئه‌و ناوه هه‌ره چاکه‌کانی هه‌ن.

۳- هه‌روه‌ها له سوورپه‌تی (طه)، ئایه‌تی (۸) دا ده‌فه‌رموی: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ﴾ (۸)

واته: خوا جگه لهوی هیچ په رستراویک نیه، ناوه ههره باشه کانی ههن.

4- ههروهها له سووردهتی (الحشر)، ثایه تی (٢٤) دا ده فهرموئ: ﴿هُوَ اللَّهُ الْخَلِيقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (٢٤) الحشر.

واته: ئەو خوايه، به ديهينه هره په يداكه ره، وینه كيشه، ناوه ههره چاكه كانی ههن، ههرچی له ئاسمانه كان و زه میندایه به پاکی ده گری و، ئەو زالی کارزانه.

5- پيغه مبهري خواش (صلى الله عليه وسلم) ده فهرموئ: {إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ أَسْمَاءً مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ} أخرجه البخاري برقم: (٧٣٩٣)، ومسلم: (٦٩٨٩).

٣٥

واته: خوا نه وه دو نو (٩٩) ناوی ههن، ههركه سی بیانژمیری (واته: به تیگه یشتن و کار پیکردنه وه) ده چیت به ههشت.

له فهرمایشتی دیکه ی پیغه مبهري خوادا (صلى الله عليه وسلم) هاتوه، كه خوی به رزی مه زن، ته نیا ئەو نه وه دو نو ناوه ی نیه^(١)، به لام ئەو نه وه دو نو (٩٩) ناوه، له فهرمووده یه كدا دیاریی

(١) {اللَّهُمَّ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، سَمِيتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أُنْزِلَتْ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلِمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ اسْتَأْذِنْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رِبْعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي، وَجَلَاءَ حَزْزِي وَذَهَابَ هَمِّي} أخرجه أحمد برقم: (٤٣١٨)، قال الهيثمي (١٠/١٣٦): رجاله رجال الصحيح غير أبي سلمة الجهني، وقد وثقه ابن حبان، وابن أبي شيبة برقم (٢٩٣١٨)، والطبراني برقم (١٠٣٥٢)، والحاكم برقم (١٨٧٧) وقال: صحيح على شرط مسلم، وصححه الألباني في تخريج (الكلم الطيب) ص ٧٣.

کراون، هه‌ندی له زانایانی فهرمووده‌ناس هیئاویانه، به‌لام مشت و مر له‌سه‌ر سه‌نه‌ده‌که‌ی هه‌یه^(۱)، گزنگ ته‌وه‌یه پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی: خوا نه‌وه‌دو نو (۹۹) ناوی هه‌ن، به‌لام نه‌یفه‌رمووه: هه‌ر ته‌وه‌نده‌ی هه‌ن.

به‌نسبه‌ت ته‌وه‌شه‌وه که خوا خاوه‌نی سیفه‌تی هه‌ره چاکه و، هه‌رچی سیفه‌تی باشه، هی خاویه، ته‌وه‌ش به چه‌ندان ته‌عبیر له زۆر شویندا هاته‌وه، بۆ وینه:

له سووره‌تی (الروم) ئایه‌تی (۲۷) دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَتْ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (۲۷) الروم

واته خوا ته‌وه که سه‌یه که دروستکراو دینیه‌ته دی و ده‌شیگیریه‌ته‌وه‌وه، له‌لای ئاسانتیشه‌وه، سیفه‌ت و وه‌سفی هه‌ره به‌رز له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هی ویه‌وه، ته‌وه زالی کارزانه.

جیاوازی له‌نیوان ناوه‌گانی خواو سیفه‌ته‌گانی خوادا - که ته‌م باسه پیوستی به شوینی تایبه‌ت ده‌کات - جیاوازی سه‌ره‌کیان ته‌وه‌یه که ناوه‌گانی خوا سبحانه و تعالی، وه‌ک نیشانه (عَلَم) خوی په‌روه‌رد گاریان پی دهناسینری و، له هه‌مان کاتدا که ناویشن، سیفه‌تیشن، هه‌رچی ناوه بۆ خوا، ده‌شگونجی وه‌ک سیفه‌ت بۆ خوا به‌کار بی، به‌لام مه‌رج نیه هه‌رچی سیفه‌ت بی بۆ خوا، بگونجی وه‌ک ناو بۆ خوا به‌کار به‌یئری.

(۱) أخرجه الترمذي: (۳۵۷۰)، والسيوطي في الجامع الصغير: (۲۳۶۷) و (۲۳۶۸) و (۲۳۶۹).

برگهی چوارهم

خوای تاک و پاک وهک هیچ کام له دروستکراوه‌کانی ناپی و، هیچ کام له دروستکراوه‌کانیشی وهک وی ناچن، له هیچ شتیگدا:

ئهممه‌ش چهند ئایه‌تیکی قورثانی به‌رزو به‌پیز له و باروه، وهک نمونه:
 ۱- خوا سبحانه و تعالی له سوورپه‌تی (الشوری) ئایه‌تی (۱۱) دا ده‌فه‌رموی:

﴿فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (۱۱)
 الشوری.

واته: (خوا) به‌دییه‌نه‌ری ئاسمانه‌کان و زهوییه، له خۆتان هاوسه‌ری بو هیناونه دی، {ئه‌گه‌ر دوینراوه‌کان پیاو بن، یانی: ژنانی بو هیناونه دی و، ئه‌گه‌ر ئافره‌ت بن، یانی: پیاوانی بو هیناونه دی} هه‌روه‌ها ئاژله‌کانیشی به‌جووت خولقاندوون {ئه‌صله‌ن به‌زه‌ینتاندا نه‌یه‌ت خوای تاک ره‌گه‌زی هه‌بی} هیچ شتیگ وهک خوا نیه {ئه‌نیو ئه‌و سیفاتانه‌دا که له خوا نه‌فی ده‌کرین، بریتیه‌له: هه‌بوونی ره‌گه‌ز} خوا بیسه‌ری بینه‌ره.

۲- له سوورپه‌تی (طه) له ئایه‌تی (۱۱۰) دا ده‌رموویه‌تی:

﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ﴾ (۱۱۰) طه.

{ئه‌م ئایه‌ته‌ش ته‌واو ریگریمان لی ده‌کات، به‌هیچ جوړیک ته‌ماحی ئه‌وه‌مان هه‌بی، خوا بینینه‌نیو زهینی خۆمان و وه‌م و عه‌قلی خۆمانه‌وه}.

واته: (خوا) ئه‌وه‌ی له پێشیان‌ه‌وه‌یه‌و ئه‌وه‌ی له دوايان‌ه‌وه‌یه {یاخود رابردوویان و داهاتوویان} ده‌زانێ و، زانیاری ئه‌وان ناتوانێ ده‌وری خوا بدات.

واته: ناتوان پهی به چیه‌ت (ماهیه)ی خوا به‌رن، نه‌ك پهی به بوونی خوا، پهی به بوونی خوا ده‌بردێ، فیت‌ه‌ت و عه‌قلی ئینسان بۆ خوا تینوون، به‌لام حه‌قیقه‌ت و چیه‌ته‌که‌ی، چۆنه؟ ئه‌وه له‌سه‌رووی ئه‌وه‌یه که مرۆف بیزانی، ئیمه هه‌قیقه‌تی زۆر له دروست‌کراوه‌کانیش نازانین، که ده‌لیم: زۆر له دروست‌کراوه‌کان بۆ وینه: ر‌ووح، هێزی موگناتیسیی، هێزی کێشنده، زۆر شتی دیکه‌ش، به‌لکو ئیستا که زانست زۆر به‌ره‌و پێشه‌وه‌ چووه، ئه‌و ماده‌یه‌ی که پارچه‌ی بچووکیی و خشتی بناغه‌ی {گه‌ردیله (Atom) (ذره)} یه، ئه‌و گه‌ردیله‌یه‌ش خۆی به‌ره‌ه‌ست نیه‌و ته‌نیا به‌ شوێنه‌واره‌کانی ده‌زانێ هه‌یه، ئنجا وزه‌و ماده‌، جیاوازییان چیه‌؟ زانایان ئیستا تووشی سه‌راسیمه‌یی بوون، چونکه ماده‌ش که زۆر لێ ورد ده‌بیته‌وه، شتێک نیه‌و بگیری، چونکه - وه‌ك گوتمان - گه‌ردیله که خشتی یه‌که‌می دروست کرانی هه‌موو شتێکه، زانایان هه‌ر به‌ شوێنه‌واره‌کانی ده‌زان که گه‌ردیله هه‌یه، ئنجا له گه‌ردیله (گه‌رد) {جَزَيء - مۆلکۆل - Molcol} دروست ده‌بی، که مۆلکۆلێش هه‌ر نابینرێ، ئنجا دوا‌ی ئه‌وه، پیکهاته‌ی دیکه که به‌ میکرو‌سکۆپی ته‌لیکترۆنیی که شه‌ش سه‌د هه‌زار (٦٠٠,٠٠٠) جار شت گه‌وره‌ ده‌کات، ده‌بینرێ!

ئنجا زانایان بنچینه‌یه‌کیان داناوه ده‌لی: {وک‌ل ما جری ببالک، فالله بخلاف ذلك}، واته: هه‌رچی به‌دڵ و وه‌می تۆدا دی، خوا پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌یه، ئینسان نابێ ته‌ماحی ئه‌وه‌ی بێ که خوا به‌یینه‌ی ته‌نۆ زه‌ین و عه‌قلی

خۆیه‌وه! چونکه ته‌نانه‌ت ئەو پروو‌حه‌ی که له‌نیوان دوو ته‌نیشته‌کانی دایه، ناتوانی بزانی پروو‌ح چیه؟ خۆی په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموی:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (٨٥) الإسراء

واته: له‌باره‌ی پروو‌حه‌وه‌ پرسیارت لی ده‌که‌ن بلی: پروو‌ح له‌کاری په‌روه‌ردگارمه {و نازانم، چیه} جگه‌ له‌ که‌می‌کیش زانیاریتان پی نه‌دراوه.

ب‌ی‌گومان ته‌ویش هه‌ر دروست‌کراوه‌ی خوایه، به‌لام به‌ د‌ل‌نیاییه‌وه‌ که‌ دروست‌کراوه‌ی‌کی ماد‌دی نیه، دروست‌کراوه‌ی ماد‌دیه‌که‌ جه‌سته‌که‌مانه، نوتفه‌یه‌ که‌ له‌ حه‌یمه‌نی پیاوو هیل‌کو‌له (بویضة)ی ثافه‌ت دروست ده‌بی، ئنجا ده‌بی‌ته‌ نوتفه، ئنجا ده‌بی‌ته‌ خوی‌نپاره (علقة) و زارجوو (مُضْغَة) و ..هتد، دیاره‌ که‌ به‌شیوه‌ی پله‌ پله‌یی (تدرج) دروست ده‌بی، به‌لام پروو‌ح، ئایا خوا پله‌ پله‌ دروستی کردوه، یان به‌یه‌کجارو، چۆنه؟ نازانین، گ‌ر‌نگ ته‌وه‌یه‌ خوا پروو‌حی پالد‌اوه‌ته‌ لای ته‌مری خۆی (أمر)ی په‌روه‌ردگاریش مه‌رج نیه‌ پ‌ی‌ویست به‌ پله‌ پله‌یی بکات، وه‌ک (خ‌لق) خه‌لقی خوا پله‌ پله‌ دروست ده‌بی، به‌لام شتی به‌ ته‌مری خوا دروست بووبی {واته: ته‌مری راسته‌وخۆی خوا، ته‌گه‌رنا هه‌موو شتی‌ک هه‌ر به‌ ته‌مری خوا دروست ده‌بی} مه‌رج نیه‌ پ‌ی‌ویستی به‌پله‌ پله‌یی بی.

برگی پینجهم

هیچ شتیک و هیچ کهس، هیچ جۆره نیسبه‌تیک له‌گه‌ل خوادا
سبحانه و تعالی نیه‌و، هیچ جۆره په‌یوه‌ندییه‌کی به‌خواوه‌ نیه، مه‌گه‌ر
په‌یوه‌ندیی دروستکراو له‌گه‌ل به‌دییه‌نه‌ر:

زۆریک له‌ ئایه‌ته‌کانی قورئانی مه‌زن ئهم راستیه‌یان را‌گه‌یانده‌،
بۆ نمونه‌:

۱- له‌ سووره‌تی (مریم) ئایه‌تی (۹۳) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿إِنْ كُنْ
مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا﴾ مریم

واته‌: هه‌رچی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدایه‌، هه‌مووی به‌به‌ندایه‌تی
دیته‌ خزمه‌ت {خوای} به‌به‌زه‌یی.

به‌سه‌رنجدانی میژوو ده‌زانین که‌: هه‌م جووله‌که‌کان، هه‌م
نه‌صرانییه‌کان، هه‌م زۆریک له‌ ئه‌وانه‌ی له‌ خوا په‌رستییدا تووشی
لادان و خلیسکان بوون، له‌به‌ر ئه‌وه‌ تووش بوون، که‌ پێیان وابوو
په‌رستراوه‌کانیان {ئنجایه‌مبه‌ران سه‌لامی خوایان لێی، که‌ به‌ هه‌له‌
په‌رستوویان، یان هه‌ر شتیک و هه‌ر که‌سیکی دیکه‌یه‌} په‌یوه‌ندییه‌کی
تایبه‌تیان له‌ گه‌ل خوادا هه‌یه‌! خه‌لکی عه‌وام و هه‌ندی له‌ ئه‌هلی
ته‌سه‌ه‌ووف، هه‌موویان نا، لێرده‌ا به‌هه‌له‌ داچوون، وه‌ک له‌ شیعرێ
ده‌رویشاندا هاته‌وه‌:

بۆیه له‌ دنیا ده‌ستم گرت به‌تۆ تا‌کو له‌ قیامه‌ت نه‌بم په‌نجه‌رۆ

یانی: وایزانیوه شیخ له قیامه‌تی ده‌بیاته به‌هه‌شتی! یان شیعه که هه‌ندیکیان پێیان وایه: هه‌رکەس یه‌ک فرمیسک بۆ (حسین) رشتی، حوسه‌ین ده‌بیاته به‌هه‌شتی! حیکایه‌تی سه‌یر سه‌یر له‌و باره‌وه هه‌ن، که دکتۆر عه‌لی شه‌ریعه‌تی باسیان ده‌کات، بۆ وێنه: ده‌لێن: هه‌ر که‌سی پاروویک بدات به‌ که‌سیک، له‌ یادی شه‌هید کرانی حوسه‌یندا، حوسه‌ین خوا لێی رازی بێ ده‌بیاته به‌هه‌شتی! که ته‌وه‌ش هه‌مووی شوین که‌وتنی ته‌وانه‌ی پێشووتره‌، له‌ خاوه‌ن کتێبه‌کان و غه‌یری وانیش، وه‌ک خوای زاناو شاره‌زا ده‌فه‌رموی:

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّوهُمْ﴾ (المائدة ١٨)

واته: جووله‌که‌کان و نه‌صرانییه‌کان گوتیان: ئیمه‌ کوڕانی خواو خوشه‌ویستانی ئه‌وین!

خوای په‌نه‌انزان هه‌ر له‌ هه‌مان ئایه‌تدا، وه‌لامیان ده‌داته‌وه‌و ده‌فه‌رموی:

﴿قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ﴾ (المائدة ١٨)

واته: بلی: ته‌دی بۆچی (خوا) به‌هۆی گونا‌هه‌کانتانه‌وه‌ سزاتان ده‌دات؟

چه‌ند جاران سزای داو، په‌یمانی کۆن بخویننه‌وه: هه‌مووی باسی سزادانه‌کافی خوایه‌ بۆ جووله‌که‌کان، خوای به‌رزو بێنیاز له‌سه‌ر فلان شت و فلان شت، سزای دان، ئنجا خوا ده‌فه‌رموی: ته‌دی بۆچی خوا له‌سه‌ر گونا‌هه‌کانتان، سزای دان، ته‌گه‌ر رۆله‌ی خواو، خوشه‌ویستی خوان؟!

زۆر گرنگه‌ که ئیمه‌ بزانیین: له‌ ئیسلامدا هیچ که‌س، هیچ ئیمتیازیکی نیه‌ له‌لای خوا، ته‌وه‌ نه‌بێ که‌ به‌نده‌ی خوایه‌و دروستکراوی

خوایه، مه‌گه‌ر به‌هۆی به‌ندایه‌تیی بۆ خواوه، بیه‌وێ له‌خوا نزیک بێته‌وه،
ئه‌گه‌رنا هیچ که‌س هیچ شتێکی نیه‌ له‌گه‌ڵ خوادا.

ته‌ماشای بکه‌ن! خۆی په‌روه‌ردگار که مه‌دحی پیغه‌مبه‌ر (صلی
الله علیه وسلم) ده‌کات له‌چهند مه‌قامیکدا، به‌وه‌سفیی به‌ندایه‌تیی
(عبودیه) مه‌دحی ده‌کات، بۆ وێنه:

(۱)- ده‌فه‌رموی: ﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ﴾ (الإسراء).

واته: پاکیی بۆ ئه‌و که‌سه‌ی که شه‌ورپۆی کرد به‌به‌نده‌که‌ی خۆی
له‌مزگه‌وتی حه‌رامه‌وه بۆ مزگه‌وتی ئه‌قصا.

لێرده‌دا ته‌نها باسی شه‌و رۆیه‌که‌ی ده‌کات، به‌لام له‌سووره‌تی
(النجم) دا باسی به‌رز بوونه‌وه‌که‌شی ده‌کات، له‌و مه‌قامه‌ به‌رزده‌دا، به
سیفه‌تی (عبد) مه‌دحی ده‌کات.

۴۲

(۲)- له‌سووره‌تی (الکھف) دا دیسان به‌سیفه‌تی عه‌بد باسی ده‌کات،
که‌قورئانی بۆ دابه‌زاندوه: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ
يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾ (۱) الکھف.

به‌لێ ته‌نیا له‌ریگای به‌ندایه‌تییه‌وه، ئینسان له‌خوا نزیک
ده‌بێته‌وه، په‌یه‌ه‌ندییه‌کی تایبه‌تیی له‌گه‌ڵ خوادا بۆ په‌یدا ده‌بێت،
کاتیکی که‌بۆ خوا ملکه‌چتر بێ و بۆ خوا صولحاوتر بێ، ئه‌گه‌رنا
له‌ئه‌صلدا هیچ که‌س هیچ ئیمتیازیکی نیه‌، ئنجا ئه‌وه‌ش که‌له
هه‌ندی له‌کتیبه‌گانی خۆشماندا باسکراوه‌له‌باردی پیغه‌مبه‌ری خاتهم
موحه‌مه‌ده‌وه (صلی الله علیه وسلم) - که‌پێم وایه‌ زیاتر له‌شیعه‌کانه‌وه

هاتوه - که گوايه: خوی په‌روه‌ردگار پيشتر پروحه‌که‌ی خولقاندوه‌و، هه‌رچی گه‌ردوونه‌ خوا له‌به‌ر پيغه‌مبه‌ر موحه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) خولقاندوویه‌تی!! که به‌ته‌ئکید ئیمه پیمان وایه چاکترین و گه‌وره‌ترین مروف و نزیکترین که‌س له‌خوا، پيغه‌مبه‌ری خاته‌مه (صلی الله علیه وسلم) و، دوی ئه‌ویش پيغه‌مبه‌رانی دیکه دین، سه‌لامی خویان لی‌بی، به‌لام به‌ته‌ئکید ئه‌وانیش هه‌ر دروستکراوی خوان و، هیچ به‌لگه‌یه‌کیش نیه بۆ ئیسه‌پاتی ئه‌و ده‌عوايه که گوايه: خوی کاربه‌جی گه‌ردوونی له‌به‌ر خاتری (موحه‌مه‌د) (صلی الله علیه وسلم) خولقاندوه‌و ئه‌م ده‌قه‌ش: {لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ، لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلاك} زانیانی پسپو‌ری سونه‌ت، به‌هه‌لبه‌ستراو (موضوع)یان داناوه^(۱).

ئنجای بی‌گومان هیچ که‌سیک هیچ مافیکی له‌سه‌ر خوا نیه، مه‌گه‌ر خوا بۆخوی ئه‌و مافه‌ی بۆ به‌نده‌کانی له‌سه‌ر خوی دانیی.

(۱) بره‌وه: (کشف الخفاء ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس) للعجلوني، ج ۲ ص ۲۱۴، برقم: ۲۱۲۳، (العجلوني) گوتویه‌تی: (قال الصنعاني: هو موضوع). واته: (الصنعاني) گوتویه‌تی: ئه‌وه هه‌لبه‌ستراوه.

برگهی شه‌شهم

خوا سبحانه و تعالی بالآدهسته به‌سه‌ر دروستکراوه‌کانی خۆیداو، له‌سه‌ر هه‌موو شتی‌ک به‌توانایه‌و، هه‌رچی بیه‌وێ ده‌یکاو، به‌هه‌موو شتی‌ک زاناو شاره‌زایه:

له‌زۆر ثایه‌ته‌کانی قورئاندا، خوای تاک و پاک باسی ئه‌و سیفه‌ته‌ی خۆی کردوه، بۆ نمونه:

۱- ﴿وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (آل عمران. ۱۸۹)

واته: حوکمرانیی ئاسمانه‌کان و زه‌وی ه‌ی خوایه‌و، خوا له‌سه‌ر هه‌موو شتی‌ک به‌توانایه.

۲- ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ (فاطر. ۳۸)

واته: یی‌گومان خوا زانای نه‌ییبی ئاسمانه‌کان و زه‌وییه‌و، خوا به‌ نه‌ییبی سینه‌کان {دڵ و ده‌روونه‌کان} ئاگاداره.

هه‌روه‌ها ثایه‌تی دیکه‌ش له‌و باره‌وه زۆر زۆرن، که هه‌رچی هه‌یه، له‌ژێر ڕکێفی خوای زال و توانادایه.

ئنجایا له‌ سۆنگه‌ی ئه‌وه‌وه که خوای په‌روه‌ردگار له‌ڕپیی کۆمه‌ڵێک یاساوه که دایناون، دروستکراوه‌کانی خۆی به‌ڕپوه‌ ده‌بات، مانای وایه گه‌ردوونیکی ڕێک و پێک و سیستماتیکی (منظم) پیوستی به‌ خوا نیه؟! یی‌گومان نه‌خێر، بیرکردنه‌وه‌ی واش یه‌کجار سه‌رکی‌لانه‌و فامکالانه‌یه، چونکه:

۱- یاساو پێک و پێکی (القانون والنظم) به‌بج یاسادانه‌رو پێکخه‌ر (مقنن ومُنظّم) مه‌حاله‌ بێته‌ دی.

۲- خاویه‌ک تبارک وتعالی خاوه‌نی ئه‌وه‌په‌ری زانایی و شاره‌زایی و کارزانی و توانایی و ... هتد بێ، بێگومان دروستکراوه‌کانیشی یاسادارو پێک و پێک و سیستematیک ده‌بن، ئایا خوا عز وجل کاری نارپێک و پێک پاشاگه‌ردانیی (فوضوی) لێ ده‌وه‌شێته‌وه‌؟!

۳- ئایا کاتژمێر (ساعة) یان کۆمپیوتهر، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ی سیستمی تێدا دانراوه‌، به‌رپێک و پێکی دروستکراوه‌و کارده‌کات، مانای وایه‌ هه‌یچکەس دروستی نه‌کردوه‌؟! ^(۱)

(۱) له مه‌وسووعه‌ی: {دروه‌شواوه‌یی ئیمان و پووجه‌لیی ئیله‌حاد}دا، باش ئه‌و بیروکه‌و گومانانه‌ی مولحیده‌کان، به‌رپه‌رچ دراونه‌وه‌.

برگه‌ی جهوتهم

خوای به‌رزو مه‌زن، هه‌میشه‌ی ئیاوی سه‌ره‌رشتیاره‌و، دروستکراوه‌گانی
خۆی به‌رده‌وام له‌ژێر رگتف و کۆنترۆلی خۆیدا ده‌هێلێته‌وه‌و،
ته‌نانه‌ت چاو ترووکاتیگ له‌ دروستکراوه‌گانی خۆی بێ ئاگا نیه‌و،
خوا سبحانه و تعالی نه‌ماندوویتی، نه‌خه‌و، رێی تێ نابهن:

به‌پێزان!

ئهم مه‌سه‌له‌یه‌ که ئیستا بۆ ئیمه‌ شتیکی زۆر ئاشکراو پوونه، بۆ
به‌شه‌رییه‌ت وا نه‌بووه، به‌ر له‌وه‌ی قورئان بێ: سوقرات و، ته‌رسته‌و،
ئه‌فلاتوون، ئه‌و سێ فیه‌له‌سووفه‌ که به‌ خواناس له‌قه‌له‌م دراوون و
خواشیان ناسیوه، ئنجا له‌پیش مه‌سیحیشدا بوون، نه‌ك هه‌ر له‌پیش
ئیسلامدا، ئه‌وانه‌ قه‌ناعه‌تیان وابوو که خوا گه‌ردوونی دروست
کردوه، دوا‌یی وه‌ك سه‌عاتیک قورمیشی کردوه‌و لێی گه‌راوه‌!

یانی: دوا‌یی هه‌قی به‌سه‌ریه‌وه‌ نیه‌ چی لێ دێ و چۆن ده‌بی؟
ئه‌وانه‌ که له‌نیۆ فیه‌له‌سووفه‌گانی یۆناندا له‌ هه‌موویان عاقل تر
بوون، ئاوا ته‌سه‌وو‌ریان کردوه‌! به‌لام ئایا خوای به‌رزو مه‌زن چۆن
باسی خۆی ده‌کات؟

له‌ سوورپه‌تی (المؤمنون) دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ

سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

واته‌: به‌دڵنیایی له‌ سه‌رووتانه‌وه‌ جه‌وت چینه‌مان (یان جه‌وت
رێمان) خوڵقاندوون و، ئیمه‌ له‌ دروستکراوه‌گانی خو‌مان بێ ئاگا
نین.

خوینهرانی به‌ریژ!

ئه‌گەر ئینسان له‌ خوێ و هه‌ست و نه‌سته‌کانی ورد بێته‌وه، ده‌زانێ که‌ خوا ئاگای له‌نیۆ دلی هه‌یه، جاری وا هه‌یه له‌نیۆ دلی خۆتدا شتی‌ک له‌خوا داوا ده‌که‌ی، پێویستییه‌ک خولیایه‌کت هه‌یه، خواى به‌رزو مه‌زن وه‌لامی ئه‌وه‌شت ده‌داته‌وه! که‌سێ له‌وانه‌یه‌ بلێ: ئنجا ئایا ئه‌و شته‌ وردانه، پێویست ده‌کات خوا بیانزانی، وه‌ک هه‌ندێ له‌ موعته‌زیله‌ بۆچوونیان وابوو، به‌حیساب بۆ ئه‌وه‌ی به‌رگریی بکه‌ن له‌ دادگهریی خوا، هه‌روه‌ها هه‌ندێ له‌ فیه‌له‌سووفه‌کان گوتویانه: خوا له‌وه‌ گه‌وره‌تره‌ ئه‌و ورده‌ شتانه‌ بزانی، پێیان وا بوو، زانیی ئه‌و ورده‌ شتانه، له‌خوا ناوه‌شیتته‌وه! به‌لام نه‌خێر، خوا وردو درشتی هه‌موو درووستکراوه‌کانی خۆی ده‌زانێ و، لێشیان بێ ئاگا نیه، وه‌ک له‌ سوورته‌ی (الرحمن)دا، ده‌فه‌رموی:

﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ (الرحمن) (١).

واته: هه‌رچی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا، داوا له‌ خوا ده‌کات، له‌هه‌موو تاو (لحظة) ی‌کدا ئه‌و (خوا) کاری هه‌یه.

(١) وشه‌ی (یوم) له‌ لای باو (عُرف)ی ئیمه، یانی: بیست و چوار (٢٤) سه‌عات، ئه‌گه‌رنا له‌ ئه‌سلی زماندا (یوم) یانی: کات، ئنجا بۆ ئیمه‌ که‌ له‌سه‌ر زه‌ویین (یوم) ده‌یته‌وه به‌ شه‌رو پوژ، یان به‌س مه‌به‌ست پێی پوژ (نهار)، که‌ هاوکۆ (معدّل)ی دوازه‌ (١٢) سه‌عاته، به‌لام (یوم) له‌لای خواى په‌روه‌رگار یانی: کات (وقت)، واته: هه‌موو کاتی‌ک خوا له‌کارێک دا، هه‌روه‌ها له‌ زمانى عه‌رمیییدا یانی: (مدة من الزمان أي مُدة كانت) بپروانه: مفردات ألفاظ القرآن، راغب الأصفهانی، ص ٥٧٢، ط/٢٠١٢م، المكتبة العصرية.

به‌لێ خوا به سیستم ئەم گەردوونه به‌پێوه دهبات، به‌لام خۆی
بالادەست مەحکۆمی سیستمە‌که‌ی خۆی نیه، که نه‌توانی لی
دەربجی!

بۆ وێنه:

(۱)- ئیبراهیم سه‌لامی خۆی لی‌بی ده‌خړیته نیو ئاگرده، به‌پیی سیستم
بی، ده‌بی ئاگر بیسووتینی، به‌لام خوا ناهیلی، ده‌فه‌رموی:

﴿قُلْنَا يٰنَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرٰهِيْمَ﴾ ﴿٦٩﴾ الانبیاء.

واته: گوتمان ئە‌ی ئاگر! سارد به‌وه، سه‌لامه‌ت به، له‌سه‌ر

ئیبراهیم.

هه‌تا هه‌ندی له زانایان ده‌لین: به‌ر له‌وه‌ی خوا به‌فه‌رموی:
(وَسَلَامًا) ئیبراهیم خه‌ریک بوو له‌سه‌رمان ر‌ه‌ق بیته‌وه، دوایی
خوا فه‌رموی: (وَسَلَامًا) یانی: ساردیبه‌کی وا نه‌بی زیانی پی
بگه‌یه‌نی، سه‌لامه‌تیش به.

٤٨

(۲)- ئاو وا عاده‌ته خه‌لکی بخنکینی، به‌لام به‌نو ئیس‌رائیل که به‌س
خوا ده‌زانی چهند هه‌زار که‌س بوون، له په‌یمانی کۆندا ده‌لێ: هه‌وت
سه‌د هه‌زار (۷۰۰،۰۰۰) که‌س زیاتر بوون! به‌لام هه‌رچۆنێکی بی،
چهند هه‌زار که‌سیک هه‌ر بوون، دین به‌ره‌و ده‌ریای سوور - که
ئهمه بۆ زانیاریتان هه‌قیقه‌تیکی می‌روویه‌و ئه‌وانه‌ی بر‌وایان به
کتیبه‌کانیش نیه بۆیان مه‌ته‌له: به‌نو ئیس‌رائیل چۆن له ده‌ریای
سوور په‌ریونه‌وه؟ - ئنجا که دین: پشتیان سوپایه‌که‌ی فیرعه‌ونه‌و
پیشیشیان ده‌ریا، بۆیه گوتیان:

﴿إِنَّا لَمَذْكُورُونَ﴾ الشعراء. واته: ئیمه گیراوین!

مووساش فه‌رمووی: ﴿كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾ الشعراء.
نه‌خیر، په‌روه‌ردگارم ڕیم پیشان ده‌دا، به‌کویدا برۆم؟ ئینسانی ئیماندار
هه‌رگیز ئومید ون ناکات.

که‌واته: خوا سب‌حانه و تعالی کات به‌کات ئا‌گای له‌ دروست‌کراوه‌کانی
خۆیه‌تی.

برگی هه‌شتم

دروستکراوه‌کان بۆ ویستی خواو یاسای خوا ملکه‌چن، هیچ دروستکراویک به ئەندازه‌ی سه‌ره ئەنگوستیک، به‌لکو به‌قه‌ده‌ر موویه‌ک، لامیلی ناکات له‌و یاسایانه‌ی خوا بۆی داناون و، ناتوانن له ژێر رکێفی ویستی خوا بچنه‌ده‌ر:

خوا له‌زۆر شویناندا ته‌و هه‌قیقه‌ته‌ی به‌یان کردوه، بۆ نمونه:

خوا فەرموویه‌تی: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾ ﴿١٨﴾ الحج.

واته: ئایا نابینی چۆن هه‌رچی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، کړنووش بۆ خوا ده‌بات! هه‌روه‌ها خۆرو مانگ و ته‌ستیره‌کان و، چیا‌یه‌کان و دارو دره‌خت و ژیا‌نداران و، زۆریک له‌ خه‌لکیش و، زۆریکیش سزایان له‌سه‌ر پێویست بووه، هه‌ر که‌سی‌کیش خوا (به‌هۆی کوفرو لادانیه‌وه) سووک و ریسوای بکات، هیچ رێژ لی‌گرتیکی نابێ، به‌ دنیایی خوا هه‌رچی بیه‌وی ده‌یکات.

بۆیه‌ش خوا فەرموویه‌تی: زۆر (کثیر) چونکه: م‌رو‌ف‌ه‌کان هه‌ندی‌کیان کړنووشی بۆ نابهن و بۆ خوا ملکه‌چ نین، له‌و به‌شه‌ی که‌ له‌ژێر رکێفی ئیراده‌یاندا‌یه، ته‌گه‌ر نا ته‌وانه‌ش که‌ ئاره‌زوومه‌ندانه (طوعاً) خوا ناپه‌رستن، له‌و به‌شه‌دا که‌ په‌یه‌ندیی به‌ ئیراده‌یان‌ه‌وه

نیه، بۆ خوا هەر ملکه‌چن، ئایا گه‌ردیله‌کانی جه‌سته‌یان، خانه‌و
شانه‌ی کۆ ئەندامه‌کانیان، هەر بۆ خوا ملکه‌چ نین و به‌ قانونی
خوا به‌ریوه‌ ناچن؟

ئایا کافره‌کان ده‌توانن به‌ چاو نه‌بینن؟ یان ئایا ده‌توانن وا بکه‌ن،
به‌ گوی نه‌بیستن، به‌ شتیکی دیکه‌ بیستن؟ ئایا ده‌توانن وا بکه‌ن
دلیان لینه‌دا؟ یان گورچیه‌یان کار نه‌کات؟ یانی: کۆ ئەندامه‌کانیان
و خانه‌کانی جه‌سته‌یان، بگره‌ گه‌ردو گه‌ردیله‌کانیشیان، ملکه‌چی
خواو ئەو سیستمه‌ن که‌ بۆی داناو، با له‌و به‌شه‌شدا که‌ ویستیان
پیدراوه‌ تاکو تاقیی بکری نه‌وه، بتوانن بۆ خوا ملکه‌چ نه‌بن!

برگه‌ی نویم

خوا چهند یاسایه‌کی داناون بۆ دروستکراوه‌گانی خو‌ی، که به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا جێبه‌جێ ده‌بن، به‌لام وانیه که خوا سبحانه و تعالی نه‌توانێ له‌و یاسایانه ده‌رباز بێ:

له‌و باره‌شه‌وه ئایه‌تی قورئان زۆرن، بۆ نمونه:

۱- خوا ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ﴾ (البروج، واته: خوا هه‌رچی بیه‌و‌ی، ده‌یکات.

۲- هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ (الحج، بی‌گومان خوا هه‌رچی بیه‌و‌ی ته‌نجامی ده‌دات.

۳- هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ﴾ (المائدة، واته: به‌ دُنیا‌یی خوا چۆنی بو‌ی، وا بریار ده‌دات.

۴- دیسان ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ﴾ (الرعد، واته: خوا حوکم ده‌کا هیچ که‌س ناتوانی، به‌دوای داب‌چی و بریارو حوکمه‌که‌ی هه‌لبه‌ده‌شینیتته‌وه.

۵- هه‌روه‌ها فه‌رمو‌یه‌تی: ﴿لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾ (الأنبياء، واته: خوا لێی نا‌پرسیتته‌وه له‌وه‌ی ده‌یکات و، ته‌وان لێیان ده‌پرسیتته‌وه.

به‌لێ خوا‌ی کاربه‌جی له‌ دروستکراوه‌کانیدا، کۆمه‌لێک یاسای داناون، به‌لام بۆخو‌ی مه‌حکوومی یاسایه‌گانی خو‌ی نیه‌و، هه‌ر کاتی‌ک ویستی کاریگه‌ری و برشتی ته‌و یاسایانه را‌ده‌گری و له‌کاریان ده‌خات، به‌لام بی‌گومان ته‌ویش هه‌ر له‌رو‌ی سیستم و حیکمه‌تیکه‌وه که هه‌ر شایسته‌ی خو‌یه‌تی، نه‌ک به‌ گۆتره‌کاری و هه‌ره‌مه‌کی.

برگی دهیم

خوا سبحانه و تعالی له سه‌رووی دروستکراوه‌کافی خۆیه‌تی، بهو
شێوه‌یه که بۆ خوا شایسته‌یه، چونکه هیچ شتی که وهک خوا نیه:

براو خوشکافی به‌ریژ!

مه‌به‌ستم لهم بر گه‌یه ئه‌وه‌یه که به‌داخه‌وه، وهک چۆن کاتی خۆی
جه‌همیه‌یه و په‌کخه‌ران (مُعْطَلَة) هه‌بوون، -وهک پێشتر باسمان کرد- که
تییانه‌په‌راندوه، هه‌ندیک له ئه‌شعه‌ری و ماتوریدییه‌کانیش که وتونه‌ته
ژێر کاریگه‌رییان و، له به‌پاک‌گرتن (تَنْزیه)ی خوادا تییان په‌راندوه،
به‌جۆری که سه‌ری بۆ ئه‌وه کێشاوه، هه‌ندی له سیفه‌ته‌کافی خوا
لابدن و به‌بیانوی (تَنْزیه)وه، خۆیان تووشی په‌کخسن (تعطیل)
کردوه، له‌ولاشه‌وه: هه‌ندی له ئه‌هلی فهرموده‌وه ئه‌هلی خه‌به‌ر،
به‌تایبه‌تی ئه‌وانه‌ی که شوین که وتووی مه‌زه‌به‌ی حه‌نبه‌لیی بوون،
که حه‌نبه‌لییه‌کان خۆشیان وا ده‌لین- وهک پێشتریش باسمان کرد-^(۱)
به‌بیانوی چه‌سپاندنی سیفه‌ته‌کان بۆ خواوه، به‌تایبه‌تی ئه‌وانه‌ی که
ناویان ناوون سیفه‌ته‌ هه‌والیه‌یه‌کان (الصفات الخبریه) که من تیبینیم
له‌سه‌ر ئه‌و وشه‌یه هه‌یه، به‌بیانوی ئه‌وه: وایان کردوه سه‌ر بکێشن بۆ
ویچواندن (تشبیه) و جه‌ستاندن (تجسیم)ی خوا عز وجل.

بۆ وینه:

ئێستا هه‌ندی خه‌لک که نازناوی {سه‌له‌فی}یان هه‌لگرتوه، کاتیک
ده‌لین: خوا له ئاسمانه، وا ده‌زانن ئاسمان ده‌وری خوی داوه! وهک

(۱) له کتیی دووه‌می مه‌وسووعه‌ی: [بیرکردنه‌وی ئیسلامی له نێوان وه‌حیی
و واقع دا] به‌ ناوینیشانی: [ته‌وژمه‌ فیکرییه‌کافی میژووی مسو‌لمانان].

چۆن شتیك ده‌خړیته نیو شتیكه‌وه!! كه ئهو ته‌سه‌ووړه ته‌سه‌ووړیكى زۆر هه‌له‌یه بۆ خوا سبحانه و تعالى، جارئ خوا سبحانه و تعالى بۆخوی له چه‌ند شوینان له قورئاندا ده‌فه‌رموی: خوا ده‌وری هه‌موو شتیكى داوه^(۱):

﴿وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا﴾ (۱۳۶) النساء.

پاشان كه خوا ده‌فه‌رموی: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ (۱۱) الشوری، هیچ شتیك وهك وی نیه، مانای وایه: رپگات نیه هیچ سیفه‌تیك بۆ خوا بریار بدهی، به‌و شیویه كه سیفه‌تی دروستكراوه‌كانه، كه‌واته، كه ده‌لین: خوا له سه‌رووی دروستكراوه‌كانیه‌تی، یانی: خوا سبحانه و تعالى له‌ده‌ره‌وهی جوغزو بازنه‌ی دروستكراوه‌كانی خویه‌تی، به‌و شیویه‌ی كه بۆ خوا شایسته‌یه، ئنجا خوا له‌سه‌ر عه‌رشی خویه‌تی، به‌لام خوا پیوستی به‌عه‌رشه‌كه‌شی نیه، چونكه نه‌گه‌ر بلئی: خوا پیوستی به‌عه‌رشه‌یه كه له‌سه‌ریه‌تی، كه جارئ نازانین، له‌سه‌ر عه‌رش بوونی خوا، یانی چیی؟ ئیمه‌ ده‌لین: خوا به‌رز بۆوه بۆ سه‌ر عه‌رش، نیشته‌جئ بوو له‌سه‌ر عه‌رش، له‌سه‌ر عه‌رشه، ئه‌مه‌ مانایه‌كه‌ی وایه، به‌لام بۆ خوا عز وجل واتیه‌کی هه‌یه كه بۆ خوا شایسته‌یه، وهك پێشه‌وا مالیک كه له‌و باره‌وه پرسباری لێکرا، گوتی: ﴿الْإِسْتِوَاءُ مَعْلُومٌ، وَالْكَیْفُ مَجْهُولٌ، وَالْإِيْمَانُ بِهِ وَاجِبٌ، وَالسُّؤَالُ عَنِ الْكَيْفِیَّةِ بَدْعَةٌ﴾ واته: (إستواء) زانراوه، چۆنیه‌تییه‌كه‌ی نه‌زانراوه، بپروا پێهتانی فه‌رزه‌و، پرسبار کردن له‌باریه‌وه‌ داهێنراوه.

ئنجا كه خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ (۵۴) الأعراف.

(۱) هه‌له‌به‌ته‌ ده‌وره‌ دان (إحاطة) به‌ چه‌مك و واتیه‌کی شایسته‌ی خوا عز وجل، نه‌ك ئه‌وه‌ی دیته‌ زه‌ین و خه‌یالی ئیمه‌ی مروّقه‌وه.

یان ده‌فه‌رموی: ﴿وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌُ وَهُوَ
الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ﴾ ۸۴ الزخرف.

یانی: خوا له‌سه‌ره‌وه‌یه، یانی له‌ده‌ره‌وه‌ی دروست‌کراوه‌کانی خۆیه‌تی،
بۆیه زانیان گوتوو‌یه‌انه: {مستوٍ علی عَرْشِهِ، بَاطِنٌ عَنْ خَلْقِهِ}، واته: خوا
له‌سه‌ر باره‌گای خۆیه‌تی، به‌لام له‌ده‌ره‌وه‌ی بازنه‌ی دروست‌کراوه‌کانیه‌تی.

ئنجای پێشتریش گوتمان: مروّف پرووچه‌که‌ی که له‌نیوان دوو
ته‌نێشته‌که‌ی دایه، نازانی چیه‌و چۆنه؟! که به‌دنیایی روو
له‌نیو جه‌سته‌دایه، به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه که هه‌ر که‌سه‌ی مردووێکی
بینیی، هه‌ست ده‌کات پێشی پێه‌کانی سارد ده‌بن، دوا‌یی ورده‌ ورده
ئه‌ندامه‌کانی روو‌حیان تێدا نامی‌تی تا‌کو ده‌گاته‌ حاله‌تی غه‌ر غه‌ره،
دوا‌یی زاری ده‌کرێته‌وه‌ ده‌رده‌چه‌ و، پاشان ده‌م به‌یه‌ کدا ده‌دات.

که‌واته: شتیکی بی جیه‌ مروّفیک به‌ روو‌حی نیو جه‌سته‌ی
ناشنا نه‌بێ و، چیه‌ت (ماهیه‌)ه‌که‌ی نه‌زانی، ته‌ماعی په‌پێبێردنی
چیه‌تی خوای هه‌بێ!

برگهی یازدهیم

خوا تبارک و تعالی: یه‌که‌مینهو دواهمینه‌و، ئاشکراو په‌نهانه

خوا عز وجل له‌و بارده‌وه فەرموویه‌تی: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ
وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (الحديد).

واته: ئەو (خوا) یه‌که‌مه {به‌بی سەرته‌ئا، به‌بی دەست پی کردن} و
دواهمینه {بی ئەوه‌ی کۆتایی بی} و ئاشکرایه {به‌بی ئەوه‌ی
ببینری} و په‌نهانه {به‌بی ئەوه‌ی بگونجی نکوویی لی بکری} و
ئەو به‌هه‌موو شتیێ زانایه.

هەندیک له‌ زانایان ده‌لین: که خوا ده‌فەرموی: (اَلْظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ)
ئاشکرایه‌و په‌نهانه (اَلْظَّاهِرُ) یانی: ئاشکرایه بۆ که‌سیێ که به‌چاوی
عه‌قل و دل و فیتیه‌ت بۆی بگه‌ری، ده‌بینی، به‌لام (الباطن)
په‌نهانه بۆ که‌سی بیه‌وی به‌چاوی سه‌ر بۆی بگه‌ری، نایبینی.

بۆیه‌ش هه‌موو ئەوانه‌ی که مولحیدن و بی پروان، له‌به‌ر ئەوه‌یه
که: ویستووینه‌وه‌ی چۆن په‌ی به‌ شتیکی ماددی ده‌بن، ئاوا په‌ی
به‌خوا بیه‌ن!

به‌لام ئەی مڕۆف! چۆن ته‌ماعی بینینی خوی بیۆنه‌ت هه‌یه،
له‌ حالیکدا پروحه‌که‌ی خۆت بۆ نایبینی؟ هه‌روه‌ها ئەو قسه‌یه‌ی
که یه‌کێک بۆ یه‌کیکی دیکه‌ی ده‌کا، که ده‌گاته‌ گۆیگر، به‌س
ده‌نگه‌که‌ی ده‌گاتی، به‌لام مانایه‌که‌ی دوا‌ی ئەوه‌ی که ده‌نگه‌که‌ی
به‌رگویی ده‌که‌وی، له‌ رپی هه‌واوه ده‌گوازیته‌وه‌و به‌هوی

له‌رینه‌وه‌ی په‌رده‌ی گوێ و چه‌کوش و سنده‌وه، ئەو مانایه ده‌گاته
میشک و ته‌حلیلی ده‌کات، بی‌گومان مانایه‌که‌ی به‌هیچ کام له
پینچ هه‌سته‌کان هه‌ستی پی ناکرێ {مه‌به‌ستم مانای قسه‌کانه،
نه‌ك ده‌نگه‌کان} ده‌نگه‌که به‌س گه‌یه‌نه‌ری مانایه‌که‌یه، به‌لێ ئیمه
ته‌ناهت هه‌ندی له‌شته ماددییه‌کانیش، ناتوانین بیانحه‌جمین و به
پینچ هه‌سته‌کانمان هه‌ستیان پی بکه‌ین، چ جای خوای به‌رزو مه‌زن
و بی وینه!

باسی دووهم

گه ردووناسیی خوا گه ردوونی به ههق
دروستکردوهو، هه موو شتیکیشی به و په پری
رپک و پیکیی و ورده کاریی، وه دیه پناوه

خوای به‌دییه‌نەر وشه‌ی: (خلق‌ی) به‌کاره‌یتاوه، بۆ کۆی
دروست‌کراوه‌کانی، وشه‌ی (خلق‌ی) یش چاوه‌گو به‌مانای (مخلوقات)ه.
خوا پشتیوان بی ئیمه‌ گوشراوو پوخته‌ی ئهم باسی دووه‌مه، له
هه‌شت (٨) بر‌گه‌دا ده‌خه‌ینه‌ روو:

بر‌گه‌ی یه‌که‌م

دروست‌کراوه‌کان له‌ بچوو‌کت‌ترین‌یه‌وه تا‌کو گه‌وره‌ترین‌یان، هه‌موویان
دروست‌کراوی‌ خو‌ان، به‌ب‌ی هه‌لا‌واردن و، خوا سبحانه و تعالی به‌دییه‌نەر
و خاوه‌ن و مشو‌ور‌خۆری هه‌موو شتی‌که:

٦١

ئه‌وه‌ی تا ئیستا بۆ ئیمه‌ دیاره: بچوو‌کت‌ترین شت که تا ئیستا بۆ
زانست ئاشکرا بووه‌ گه‌ردیله‌یه^(١)، که به‌ زمانی بیانیی: {Atom} ی
ئه‌تۆمی پ‌ی ده‌ل‌ی‌ن، کاتی خۆی وشه‌ی ئه‌تۆم‌یان به‌کار ه‌یتاوه‌ بۆ
ئه‌و شته‌ وردیله‌ی که له‌ت ناکر‌ی، که به‌ته‌ئکید ئه‌وه‌ی که کاتی
خۆی فیه‌له‌سووفانی یۆنان به‌کاریان ه‌یتاوه‌، مه‌به‌ستیان پ‌ی ئه‌و
گه‌ردیله‌یه‌ی ئیستا نه‌بووه‌، که به‌ میک‌رۆسکۆبی ئه‌لیک‌ترۆنی‌ش
نابین‌ی، که زیاتر له‌ (٦٠٠،٠٠٠) جار شت گه‌وره‌ده‌کات، مه‌به‌ستیان
ئه‌وه‌ نه‌بووه‌، به‌ل‌کو مه‌به‌ستیان پ‌ی گه‌رد (ه‌باء) بووه‌ به‌عه‌ره‌بی،
واته: ئه‌وه‌ی کاتی تیشکی خۆر د‌یته‌ ژووری له‌ په‌نجه‌ره‌یه‌که‌وه‌،
ده‌بیینی، یان ئه‌گه‌ر چاو زۆر ورد بکه‌یه‌وه‌ ئه‌و شته‌ بچوو‌کانه

(١) هه‌ل‌به‌ته‌ گه‌ردیله‌ (ذره‌)ش له‌ س‌ی پ‌نکه‌اته‌ی سه‌ره‌کیی: پ‌رۆتۆن، نیوت‌رۆن،
ئه‌لیک‌ترۆن، دروست بووه‌، پ‌رۆتۆن و نیوت‌رۆنی‌ش له‌ پ‌نکه‌اته‌ی گ‌چکه‌تر، که
(کواریک)ه‌کان (الکواریکات - Quarks)ن، به‌لام گه‌ردیله‌ به‌ خستی یه‌که‌می
ماده‌ داده‌ن‌ی.

دهبینی، به‌وهیان گوتوه (ذرة)، به‌لام ئیستا {ته‌تۆم} (ذرة)، که به کوردیی ئیمه پیی ده‌لین {گه‌ردیله}، له زانستی فیزیادا چه‌مک و واتایه‌کی دیکه‌ی هه‌یه.

دیاره‌به‌چه‌ند گه‌ردیله‌یه‌ک (گه‌رد) ی‌ک پ‌ن‌ک ده‌ه‌ین، که پ‌یی ده‌گوت‌ری: مولکۆل (Molcol) (ج‌ز‌ی‌ه) ئن‌جا ئیستا مولکۆل‌یش ناب‌ین‌ری، چ‌ جای گه‌ردیله!

زانایانی فیزیا بۆ و‌ینا کردنی ب‌چ‌و‌و‌کی گه‌ردیله‌ گوت‌و‌ویانه:

ئه‌گه‌ر قه‌باره‌ی گه‌ردیله‌یه‌ک ه‌ین‌ده‌ی قه‌باره‌ی خ‌ر‌و‌که‌ی زه‌وی گه‌وره‌ ب‌بی، ئن‌جا قه‌باره‌ی نی‌و‌کی گه‌ردیله (پ‌ر‌و‌ت‌ۆن و نی‌و‌ت‌ر‌ۆن) ه‌ین‌ده‌ی ت‌ۆپ (گ‌ر‌ه‌) ی‌کی پ‌یی ل‌ید‌ی، به‌لام قه‌باره‌ی (ئه‌لی‌ک‌ت‌ر‌ۆن) ه‌ین‌ده‌ی ئه‌و ت‌ۆز‌و گه‌رده‌ی ل‌ید‌ی که له‌په‌ن‌جه‌ره‌داو له‌به‌ر تیش‌کی خ‌ۆ‌دا ده‌بین‌ری!!

ئه‌وانه ب‌چ‌و‌و‌کت‌رین در‌وست‌ک‌را‌وی خ‌وان، ئن‌جا گه‌وره‌ت‌رینی در‌وست‌ک‌را‌وه‌کان، ئه‌وه‌ی که تا ئیستا هه‌یه: که‌ه‌که‌شانه‌کان و گه‌له که‌ه‌که‌شانه‌کانن، یانی: به‌چه‌ند که‌ه‌که‌شانه‌یک‌ش ش‌ت‌یک‌ی دیکه‌ پ‌ن‌ک د‌ین، پ‌یی ده‌گوت‌ری: گه‌له که‌ه‌که‌شان.

ئ‌ن‌جا ه‌هر له‌و در‌وست‌ک‌را‌وه گه‌وره‌یه‌وه، تا‌کو ئه‌و در‌وست‌ک‌را‌وه ورد‌و ب‌چ‌و‌و‌کانه، هه‌مو‌یان خ‌وا در‌وست‌ی کرد‌و‌ون، واته: له‌نه‌بو‌ونه‌وه ه‌ین‌ا‌و‌یه دی.

زانستی فیزیای ئیستا با‌سی ئه‌وه ده‌کات که ئه‌م گه‌رد‌و‌ونه چ‌ۆن در‌وست بو‌وه؟! گوا‌یه له: ته‌قینه‌وه‌ی گه‌وره (ال‌إن‌ف‌ج‌ار الک‌ب‌یر) {The Bang Big} ده‌وه، که به‌مه‌زه‌نده ده‌ل‌ین: س‌یز‌ده ملیارو هه‌شت‌سه‌د ملیۆن:

74

[illegible]

واته: ئەو رۆژەى ئاسمانەکان دەپپچینهوه {وەك چۆن تۆپە قوماشێك دەپپچریتەوه} بەوینەى تۆمارێك كە نووسراوه، {ئاوا ئاسمانەکان دەپپچینهوه} وەك چۆن لەسەرەتاوه گەردوونمان دروست كرد، ئاوا دەیگێرینهوه بۆ حالەتى یەكەمى، ئەوه بەلینە لەسەر ئیمە، بە دلنیاىی ئیمە ئاوا دەکەین.

بەلێ گەردوون (خوا) لە نەبوونەوه هیناویەتى و، ئەو بیردۆزه فیزیاییەش هەر پشتگیریی ئەوه دەکات، هەرچەندە هەقیقەتەکانى وهیبى پەکیان لەسەر ئەوه نەکەوتوه، بیردۆزى زادەى بیرو هۆشى مرۆف، پشتگیرییان بکات، بەلام وەك بەرچاو پروونییهك، دەگونجى سوودى لى ببینى.

٦٥

ئنجای زۆر ئایەت هەن لەو بارهوه كە خوا بەدیھێنەرى هەموو شتێكە بۆ نمونە:

﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ الزمر.

واته: خوا بەدیھێنەرى هەموو شتێكەو، بەسەر هەموو شتێكەوه چاودێرو سەرپەرشتیاره.

بۆیەش جەخت لەسەر ئەوه دەکەمەوه، چونکە بیردۆزیەکی فەلسەفیی هەیه، بەلکو بەشێك لە فەیلەسووفە مسوڵمانەکانیش، برۆیان وابوو کە گەردوون ئەزەلییه، بەلام بە جۆر نەك بە تەك تەك {بالتووع لا بالعین} واتە: زنجیرەى دروستکراوهکان (سلسله المخلوقات) بە شۆبەیه کی بى کۆتایی بەرهو رابردوو درێژ دەیتەوهو، سەرەتاو دەستپێکی نیه، ئەمە واتای: بەجۆر (بالتووع)ە، کە دەشگونجی بگوتری (بالبجنس)، بەلام ئالقه کانی دروستکراوهکان

(حلقات المخلوقات) هه‌رکامیان سه‌ره‌تاو کوّتایی (مبدأ و منتهی)ی
هه‌یه‌و هه‌موویان نه‌بوون (عدم)یان پێش که‌وتوه!

هه‌لبه‌ته هۆکاری په‌یدا‌بوونی ئه‌و بیروکه‌یه‌شیان ئه‌وه‌یه که:
گوتوویانه: خوا سبحانه و تعالی که بوونه‌که‌ی سه‌ره‌تای نه‌ه‌و،
سیفه‌تی به‌دییه‌نه‌رایه‌تی و سیفه‌تی په‌روه‌ردگاریتی له‌خوادا،
بی سه‌ره‌تان، که‌واته: ئه‌گه‌ر بلیی: ئه‌م گه‌ردوونه میژووه‌که‌ی
ده‌گه‌رپێته‌وه بۆ (۱۳) ملیار ساڵ له‌مه‌یه‌ر نه‌خێر بۆ (۱۰۰۰) ملیار
ساڵ، -که‌ که‌س وای نه‌گوتوه، به‌لام بۆ گریمان- به‌لکو ئه‌گه‌ر زۆر
له‌پێش ئه‌وه‌شه‌وه داینبیی، ئه‌زله‌ له‌گه‌ڵ هه‌ر ماوه‌یه‌کی کات (مه‌ده
زمانیه‌)دا به‌راورد بکه‌ی، ئه‌و ماوه‌یه هه‌رچه‌نده زۆر بی، له‌چاو
ئه‌زله‌، هه‌ر سفرد، هه‌روه‌ها له‌چاو ئه‌به‌دیش به‌هه‌مان شیوه‌، ئنجا
هه‌ندێ ئه‌و زانایانه ده‌ڵێن: چۆن ده‌بی ئه‌و هه‌موو کاته تیپه‌ری بی،
خوا هیچی دروست نه‌کردبی و، سیفه‌تی به‌دییه‌نه‌رایه‌تییشی هه‌ر
بووه‌، به‌زه‌یی به‌ مه‌خلووقێکدا نه‌هاتیته‌وه، له‌ حالیکدا که سیفه‌تی
به‌زه‌یی‌شی هه‌ر هه‌بووه؟! ئنجا ئه‌وه مه‌سه‌له‌یه‌کی زۆر قووله‌و من پیم
وایه له‌هه‌مووی سه‌لامه‌تتر ئه‌وه‌یه که بلیین: ده‌بی ئینسان دان به‌وه‌دا
بینی، که عه‌قڵی مرۆف له‌وه به‌چوو‌کتره، ئه‌و شتانه ئیستی‌عاب
بکات، ئه‌گه‌ر نا (این تیمیه‌)ش په‌حمه‌تی خوای لیبی له‌ کتیی:
(منهاج السنة النبویه)دا^(۱)، به‌لای ئه‌و بیروکه‌یه‌دا ده‌چێ که خوای
به‌رزو مه‌زن، مه‌رج نه‌ ته‌نیا ئه‌م گه‌ردوونه‌ی خوڵقاندبی، ته‌نیا
خۆی ده‌زانێ پێشتریش چه‌ند عاله‌می دیکه‌ی خوڵقاندوون!

(۱) پ‌روانه: ج ۱ ص ۴۳۶-۴۳۸؛ هه‌روه‌ها له‌ کتیی (درء التعارض بین العقل والنقل)یشدا، هه‌مان رای هی‌تاووه ته‌به‌تنیی کردوه، پ‌روانه: ج ۲ ص ۲.

به لّام من پيم وايه له هه مووی سه لامه تتر وايه بليين: وهك
چون ئهم پهرداخه ئهوهنده ئاودي گرتوه، ئنجا ئايا دهتواني ئاوي
زهريايهك له خويدا كو بكا ته وه؟ به ته ئكيد نه خير، چ جاي ئاوي
هه موو ئوقيانو سه كان، ئيمه ي مروفش ئهو عه قله ي كه خوا
پييداوين، به شي ئهوهنده يه به نديا يه تبي پي بو خوا بكه ين و، پي
تاقى بكرينه وه، به لّام به شي ئهوه ناكات نه ينيه كاني ئاسمان و
زهوي پي بزاني، بويه خوا دهفه رموي:

﴿مَا أَشْهَدُهُمْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلَقَ أَنْفُسَهُمْ﴾ (٥١) الكهف.

واته: ئاگادارم نه كردو نه ته وه له دروست كردني ئاسمانه كان و زهوي
و له دروست كردني خوشيان^(١)، چونكه هه ندي له مولحیده كان ده لين:
بوچی خوا منی دروست کردوه؟ بوچی پرسي پي نه ده کردم؟ ئاخو تو
نه بي، چون پرست پي بكات! پاشان تو بوچی خو ت هي نه پي گرنگه!
تو زهريايه كي له مولكي خوا؟! من پيم وايه مروف كه خوي لي
ده گوړي، ئهو حاله تانه ي بو دروست ده بن! پيغه مبه ران سه لامی خويان
ليبي كه خاوه ني گه وه ترين عه قل بوون، وهك چون خاوه ني به رز ترين
ئه خلاقيش بوون و، خاوه ني پاك ترين روو حيش بوون، بويه خوا كردووني به
پيغه مبه ر سه لامی خويان ليبي، هه رگيز ئهو جوړه قسانه يان نه كردوون،
ئنجا ئه وه ي به دواي پيغه مبه ران بكه وي، زور سه لامه ت ده بي، ئه گه رنا
مروف به دواي وه هم و خه يال بكه وي - كه كانگاي وه سه وه ي شه ي تانه
- سه رگه ردان ده بي و سه ري لي تيك ده چي.

(١) واتايه كي ديكه ي ئه وه يه: له كاتي دروست كردني ئاسمانه كان و زهوي و،
دروست كردني خوشياندا ئاماده م نه كرد بوون.
چونكه: (شهود) هم به ماناي (روية) هم به ماناي (حضور)، بر وانه: مفردات
ألفاظ القرآن، ص ٤٦٥.

برگه‌ی دووهم

سه‌ره‌تای دروستکراوه‌گانی خوا بۆ ئیمه نه‌زانراوه، وه‌ک کۆتاییان
و، ئیمه جگه‌ی له‌وه‌ی که خوا سبحانه و تعالی بۆی باس کردووین،
هیچی دیکه‌ی لێ نازانین:

بۆ وینه: خوا ده‌فه‌رموی: ﴿مَا أَشْهَدُهُمْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَلَا خَلَقَ أَنْفُسَهُمْ﴾ (٥١) الکهف، رسته‌ی: (مَا أَشْهَدُهُمْ) دوو واتای
هه‌ن، وه‌ک پێشتریش گوتمان:

(١)- یانی: { مَا أَشْهَدُهُمْ: ما أحضرتهم }، واته: کاتی ئاسمانه‌کان و
زه‌وییم دروست کردوون، ئه‌وانم ئاماده نه‌کردوه.

(٢)- (مَا أَشْهَدُهُمْ) یانی: نه‌مکردوون به‌شاهید، پرسیان پێ بکه‌م.

هه‌لبه‌ته ئه‌وه‌ش پێچه‌وانه‌ی عه‌قل و مه‌نتیقه، تۆ که نه‌بی، خوا
چۆن پرست پێ بکات؟! ئنجا ئه‌و خه‌لکه یه‌ک به‌یه‌ک، پرسیان پێ
بکری، شتیکی نامه‌نتیقییه.

گرنگ ئه‌وه‌یه ئیمه بزانی: سه‌ره‌تای دروستکراوه‌کان بۆ ئیمه
نادیاره، تا ئیستا زانستیش له‌و باره‌وه به‌هیچ نه‌گه‌یشتوه، ئه‌وه‌ش
که ده‌گوتری: سێزده چوارده (١٣-١٤) ملیار ساڵ به‌ر له‌ ئیستا،
ته‌قینه‌وه گه‌وره‌که روویداوه، ئه‌وه ته‌نیا بیردۆزه‌یه‌که‌و، له‌وه‌شدا
راجیایی زانایان زۆره‌و هه‌مووشی هه‌ر به‌گۆترده مه‌زنه‌یه.

ئنجا خوا عز و جل ده‌رباره‌ی ئه‌و که‌سانه که ئه‌و بیرۆکه‌یان له
مێشکه‌دايه، ده‌فه‌رموی:

﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾﴾ الجاثية.

واته: (مولحیده‌کان) گوتیان: ژیان هه‌ر ئه‌م ژیا‌نی دنیا‌یه‌مانه، ده‌ژین و ده‌مرین و، جگه‌ له‌ پوژگار شتیکی دیکه، ئیمه‌ نافه‌وتینی! (خوا ده‌فه‌رموی:!) له‌و باره‌وه‌ هیچ زانیاریان نیه، ته‌نیا گومان ده‌به‌ن! به‌لێ هه‌رچی ئه‌و بیروکه‌و بیردۆزانن که له‌ گه‌ڵ وه‌حییدا تیک ده‌گیرین و، له‌ گه‌ڵ ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامییدا تیک ده‌گیرین، بناغه‌یان ته‌نیا گومان و گریمانه‌و وه‌م و خه‌یاڵه‌.

برگهی سییهم

دروستکراوه‌کان هه‌یانه به‌ره‌هه‌ست و بینراوه‌و، هه‌شیانه ناب‌ه‌ه‌ه‌ست و نه‌بینراوو شیرراوه‌یه:

به‌لێ: مه‌رج نیه هه‌رچی هه‌بێ، بۆ ئیمه به‌ره‌هه‌ست بێ و، له‌پێی پێنج هه‌سته‌کانه‌وه ده‌رکی بکه‌ین: یان بیبێنین، یان بیبێستین، یان تامی بکه‌ین، یان بۆنی بکه‌ین، یان ده‌ستی لێ بده‌ین، خوا سب‌حانه و ته‌عالی له‌ چه‌ند شوێنێکدا، ته‌و راستیه‌ش به‌یان ده‌کات، بۆ نمونه:

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ۖ وَمَا لَا تَبْصِرُونَ﴾ (٣٩) الحاقه.

واته: یانی {وانیه} سوێند ده‌خۆم به‌وهی که ده‌یبین و، به‌وه‌ش که نایبین. ته‌م (لا)یه بۆ نه‌فی سوێنده‌که نیه، به‌لکو بۆ ر‌ه‌تدانه‌وهی قسه‌یه‌که که پێشتر کافه‌رکان کردوویانه، یان به‌هۆی (سیاق) ده‌کوه ده‌زانێ.

(فلا) یانی: ئاوا نیه که ئێوه ده‌لیین: سوێند ده‌خۆم به‌وهی که ئێوه ده‌یبین و، به‌وه‌ش که نایبین.

وشه‌ی (عالم الغیب والشهاده) خوا له‌چه‌ند شوێنان به‌کاری هێناوه، که (الغیب) په‌نه‌انه‌و (الشهاده)ش ئاشکرایه، یاخود بینراوه. شایانی گوته‌: ته‌وهی که که‌سانیکێ تووشی بیروکه‌ی ئیل‌حاد کردوه، به‌زۆری ته‌وهیه که وێستوویانه: له‌پێگای پێنج هه‌سته‌کانه‌وه په‌ی به‌ بوونی خوا ببه‌ن، ته‌وه‌ش بیروکه‌یه‌کی کۆنه، کاتی خۆی فیرعه‌ون که مووسا سه‌لامی خواى لیبێ، ده‌چی بۆ لای و، ئیمان و ته‌وحیدی پێ ر‌اده‌گه‌یه‌نی، خوا ئاوا باسی هه‌لوێسته‌که‌ی فیرعه‌ون ده‌کات:

﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَنْهَكُنْ أَبْنِي صَرَخًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ۖ (٣٦) أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كُذَّابًا﴾ (٣٧) غافر.

واته: فیرعه ون گوتی: ئه ی هامان! کۆشکیکم بۆ دروست بکه، به لکو بگه مه هۆکاره کان، هۆکاره کانی ئاسمانه کان، بچمه سه ری ته ماشای په رستراوی مووسا بکه م، پێشم وایه درۆ ده کات {په رستراوی مووسا بوونی نیه}.

گوتوو یه تی: له سه ر زه وی من هه م و، دیاره په روه رد گاری مووسا لیږه نیه، با ته ماشایه کی ئاسمانیش بکه م داخۆ له وی هه یه، پێشم وایه راست ناکات!

به لام خوا له وه لامدا چی ده فه رموی؟ ﴿وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءَ عَمَلِهِ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ﴾ ٢٧ ﴿غافر.

واته: ئاوا فیرعه ون پیلان و فیله که ی بۆ جوان کراو، له ری لادرا، به لام فیل و پیلانی فیرعه ون هه ر مال ویرانی بوو، بی ته نجام بوو. بۆچی خوا سبحانه و تعالی ناو له و هه ولله ی فیرعه ون ده نی: پیلان و فیل (کید)؟! چونکه فیرعه ون به و هه ولله چه واشه کارییه ی ویستوو یه تی: ئه و خه لک و جه ماوه ره هه لخه له تی نی، که خه لکینه! ئه وه خوا له سه ر زه وی نایینین، به پێنج هه سته کانمان نایینین، ئنجا با بزانیان داخۆ له ئاسمانی هه یه؟ هه تا هه ندی له زانیان ده لێن: کۆشکه که شیان بۆ دروست کرد، قه لاه مناره یه کی زۆر به رز، تا کو بچی ته ماشا بکات، وه ک چۆن ئه و فیرعه ونانه هه ره مه کانیشیان دروست کردوون، هه ر له میصر، هه ندیکیش ده لێن: نا، ئه وه هه ر بۆ چه واشه کردنی خه لک بووه و، هه یج قه لاه به رزاییان بۆ دروست کردوون^(١).

(١) له مه سووعه ی: (دروشه وی ئیمان و پووجه لپی ئیلحاد له به ر پۆشنایی: زگمک و عه قل و زانست و وه بییدا) به درژی بیانووه کانی ئیلحادمان هه لوه شان دوونه وه.

برگی چوارم

**خوا سبحانه و تعالی هموو دروستکراوه‌گانی به هق دروست
کردوون و، به‌حیکمهت و ته‌رازوو:**

زۆر کهس ده‌پرسی: خوا ئهم بوون (وجود)ه‌ی بوچی دروست
کردوه؟ حیکمهت لئی چییه؟ ئامانج لئی چییه؟ جارێک که سه‌ره‌تای
ته‌مه‌نم بوو، له مه‌جلیسیکدا ئهو پرسیارهم لێ کرا گوتیان: ئهو باب‌ه‌ته
له دوو حاله‌ت به‌ده‌ر نیه:

۱- یان خوا پێوستییی به دروستکراوه‌کانیه‌تی.

۲- یان پێوستییی پێیان نیه.

ئه‌گەر پێوستییی پێیان نیه، بوچی دروستی کردوون؟ دیاره:
شتیکێ بێ حیکمهت و هه‌وه‌نته‌ی کردوه!

ئه‌گەر پێوستیشی پێیان، دیاره خوا موح‌تاجه!

وه‌لامی پرسیاره‌که‌م دایه‌وه‌و گوتم: نا، خوا پێوستیشی پێیان
نیه‌و، بێ حیکمه‌تیش نیه که دروستی کردوون، نمونه‌یه‌که‌م هینایه‌وه،
گوتم: که‌سیکی خێر خواز به‌لای لیقه‌وماویکدا ده‌روات، ده‌ست
ده‌باته‌ گیرفان و هاوکارییه‌کی ده‌کات، هیچ پێوستییی به‌و فه‌قیره
نیه‌و کاره‌که‌شی که کردویه‌تی بێ حیکمهت نیه، چ شتیک پالێ
پێوه‌ ده‌نی؟ سیفه‌تی خێرخوازی و میهره‌بانیی خۆی، خ‌وای
په‌روه‌ردگاریش دروستکه‌ره‌و به‌خشنده‌یه‌و به‌به‌زه‌یییه‌و به‌خشه‌ره‌و، به‌پێی
سیفه‌ته‌کانی خۆی، دروستکراوه‌گانی دروست کردوون، نه‌ک له‌به‌ر

ئه‌وه‌ی پێویستی پێانەو، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ش نیه که پێویستی پێیان
نیه، شتێکی بێ حیکمه‌تی کردبێ.

خوا عز و جل ئهم هه‌قیقه‌ته‌ی له زۆر شوێناندا دووباره کردۆته‌وه،
بۆ نمونه:

(۱) ﴿وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلَتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا
كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (۲۲) الجاثية.

واته: خوا ئاسمانه‌کان و زه‌وی به‌هه‌ق هێناوه دی {هه‌قه‌که‌ش چیه؟}
بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ر نه‌فسێک سزاو پاداشت بدرێته‌وه‌و سته‌میشیان لێ ناکرێ.

۷۲

(۲) - هه‌روه‌ها له سووره‌تی (ص) دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ
(۲۷) أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ
نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾ (۲۸) ص.

واته: ئاسمانه‌کان و زه‌وی و ئه‌وه‌ی نیوانیانمان به‌گالته به بێ
حیکمه‌ت دروست نه‌کردوون، ئه‌وه گومانی ئه‌وانه‌یه که بێ‌پروان،
سزای سه‌خت له ناگر بۆ بێ‌پروایان.

دوایی روونی ده‌کاته‌وه که ناگونجی ئهم گه‌ردوونه به‌بێ حیکمه‌ت
خولقایی، ده‌فه‌رموی:

ئایا ده‌گونجی ئه‌وانه‌ی بر‌وایان هێناوه‌و کرده‌وه باشه‌کان ئه‌نجام
ده‌دن، وه‌ک خراپه‌کارانیان لێ بکه‌ین، یاخود ده‌کرێ: پارێزکاران وه‌ک
تاوانباران مامه‌له‌یان له‌ گه‌لدا بکه‌ین؟!

واته: ته گهر دواړوژ نه‌بې و، لیپرسینه‌وهو سزاو پاداشت نه‌بې،
ته‌وانه هه‌موویان یه‌کسان دهرده‌چن، ته‌وه‌ش پووجیی (عبث)یکه، له
خوا ناوه‌شیته‌وه.

(۳)- هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الروم) ثایه‌تی (۸) دا ده‌فه‌رموی:
﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا
بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكٰفِرُونَ
الروم.﴾

واته: ثایا له دلّی خو‌یاندای بیریان نه‌کردوته‌وه {له‌به‌ر خو‌یانه‌وه
رانه‌ماون} که خوا تاسمانه‌کان و زهوی و ته‌وه‌ی نیوانیانی به‌هق
نه‌بې و، بو کاتیکی دیاری کراو نه‌بې، دروست نه‌کردوون، زوړیک
له خه‌لکیش به دیداری خوا بی پروان.

به‌پړان! ته‌ماشای بکه‌ن! مولحیدترین زانای ته‌م ر‌وژ‌گاره بیته
ده‌لّی: ته‌م گه‌ردوونه، وه‌ک چو‌ن سه‌ره‌تایه‌کی هه‌یه - هیچ که‌س نیه
بلّی: گه‌ردوون سه‌ره‌تای نیه - به‌هه‌مان شیوه‌ کو‌تاییشی هه‌یه، هه‌ر
زانستی فیزیای خه‌لک ناچار ده‌کات، پروا به‌ کو‌تایی پی‌هاتنی گه‌ردوون
بی‌ن، چونکه‌ به‌پی‌ی یاسای دووه‌می دینامیکی گه‌رمیی: کاتیک دی
ته‌ستیره‌کان گه‌رمییان نامی‌نی، یانی: ته‌گه‌ر خوی په‌روه‌رد‌گاریش
له‌به‌ینیان نه‌بات، هه‌ر بو‌خویان ده‌کوژینه‌وه، هه‌ندیک له‌و ته‌ستیره‌نه‌ که
تیشکیان ده‌گاته‌ ته‌مه^(۱) به‌ ملیونی‌ک سال، هه‌یه به‌ پی‌نج سه‌د ملیون

(۱) گه‌ردوونناسی ئیستا تیره (قُطری) گه‌ردوونیان به‌ سی‌زده - پا‌زده {۱۳-
۱۵} ملیار سالی تیشکی مه‌زنده‌ کرده!

سال، هه‌یه به ملیاریک سالی تیشکی، تیشکه‌که‌ی ده‌گاته ئیمه، یانی: ئەو تیشکه‌ی ئیستا ئیمه ده‌یینین، هی ملیۆنیک، یان پینج سه‌د (۵۰۰) ملیۆن، یان پازده (۱۵) ملیار سال له‌مه‌و پیشه‌و، رهنه‌گه ئیستا هه‌ر نه‌مابی، ئەستیره‌کانیش پیر ده‌بن، له‌به‌ین ده‌چن و ده‌مرن، تا‌کو سه‌ره‌نجام گه‌ردوون هه‌مووی ده‌پچرێته‌وه.

هه‌لبه‌ته ژماره‌ی ئەستیره‌کان (نجوم)یش زۆر زۆره: بۆ وینه ژماره‌ی ئەستیره‌کانی که‌هکه‌شانه‌که‌ی خۆمان که‌رپی کیشان (درب التبان) یان رپی شیریی (درب اللبانه)ی پی ده‌لین، نیزیکه‌ی یه‌ک تریلیۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ئەستیره‌یه‌و، به‌خیرایی (۳۰۰-۴۰۰)کم له‌چرکه‌یه‌کدا به‌ره‌و گه‌له که‌هکه‌شانی: رسته که‌چه (مجموعة مجرات سلسلة العذراء) به‌رپۆیه!

ئنجا ژماره‌ی که‌هکه‌شانه‌کانی گه‌ردوونی بینراو، به‌دووسه‌د ملیار (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) مه‌زننه ده‌کری (۱)و، هه‌ندی‌کیش به‌یه‌ک تریلیۆن (۱۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) مه‌زننه‌ی ده‌که‌ن.

به‌لێ ئەو دروستکراوانه هه‌موویان به‌هه‌ق هینراونه‌ی، هه‌قه‌که‌ش بریتیه له‌وه‌ی که‌ مروّف تاقی بکریته‌وه، ئنجا لێره‌دا ئینسان بۆی ده‌رده‌که‌وی: مروّف پیگه‌یه‌کی زۆر گه‌وره‌ی هه‌یه.

(۴)- له‌ئایه‌تی ژماره (۷)ی سوورده‌تی (هود)دا، خوا هه‌موو گه‌ردوون په‌یوه‌ست ده‌کاته‌وه، به‌تاقی کردنه‌وه‌ی مروّفه‌وه، ده‌فه‌رموی:

پروانه: (الکون بین القرآن والعلم) م. محمد عصام قصاب، ص ۵۳.

(۱) هه‌مان سه‌رچاوه، ص ۳۶.

﴿ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴾ ﴿٧﴾ هود.

واته: خوا ئەو کەسەیه کە ئاسمانەکان و زەوی بەشەش قوناغ هیناونه دی و، باره‌گای خوا له‌سه‌ر ئاو بوو، تاكو تاقییتان بکاته‌وه: کامه‌تان کرده‌وتان باشتره.. که‌واته هه‌موو ئەم گه‌ردوونه، ئەو ئاسمان و زه‌وییه، ئاسمان و زه‌ویی یانی: سه‌رو خواری دروستکراوه‌کان، بۆ تیدا تاقی کرانه‌وه‌ی مرو‌ف هیناونه دی، ئەوه ئەو هه‌قه‌یه و ئەو حیکمه‌ته‌یه که خوا دروستکراوه‌گانی بۆ هیناونه دی.

ئهمه ئه‌وه‌یه که به‌لای ئیمه‌وه زانراوه، به‌لام ئایا خوا سب‌حانه و تعالی هیچ هه‌ق و حیکمه‌تی دیکه‌ی نیه؟ ئەدی ئەو هه‌موو فریشتانه‌ی دروستکردوون، جینی دروست کردوون، که دیاره جینیش وه‌ک ئیمه له‌تاقیکردنه‌وه‌دان، به‌لام ئایا خوا غه‌یری ئیمه و جین و فریشته، هیچ دروستکراوی دیکه‌ی نین؟ هه‌لبه‌ته ئه‌وانه‌ی خوا له قور‌ئاندا باسی کردوون و ناوی هینان، هه‌ر ئەو سییه‌ن، به‌لام ئایا چیدیکه هه‌یه؟ چیدیکه نیه؟ هه‌ر خوا ده‌یزانی، ئیستا جار جار هه‌ندی هه‌والی زانستی ب‌لاو ده‌بنه‌وه ده‌گوتری: خرۆکه‌یه‌کی دیکه‌یان دۆزیه‌وه، له‌و به‌ینه‌ی پ‌یشوودا، ر‌پ‌وژنامه‌ی (الشرق الأوسط) نووسیبووی: خرۆکه‌یه‌کیان دۆزیوه‌ته‌وه، به‌لام (٥٠٠) ساڵ تیشکی له ئیمه‌وه دووره، له‌وانه‌یه ئه‌و‌ی ژیا‌نی تیدا بی، له‌وانه‌یه ئاوی هه‌بی، به‌لام (٥٠٠) ساڵ تیشکی لی‌مانه‌وه دووره، یانی: لی‌ره‌وه ر‌وک‌یتیک هه‌ل‌ده‌ی به‌ خیرایی تیشک بر‌وا، که سی س‌ده هه‌زار

(۳۰۰,۰۰۰) کم له چرکەیه کدا دەرپێ، ئنجا دواى (۵۰۰) ساڵ ده گاته وی! که ئەوه هەر خەیاڵەو لەویش نازانن چ باسە! بەهەر حال ئەوهی ئیمە بوومان دەرکەوتوه، خوا لەم گەردوونەدا، بەس ئەم سەر زەوییهی وا هەڵخستوه، ژيانى تیدا بێ، ئەم ژيانەى سەر زەوییش ورده کاریی زۆری تیدا کراوه، ئەوجار وا هەڵخراوه که مەروڤی تیدا بژی، تاكو ئەو کاتهی خوا دیه‌وی.

برگه‌ی پینجهم

هه‌ک چۆن دروستکراوه‌کان به‌گشتی به‌حیکمه‌ت و به‌هه‌ق دروستکراون،
ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که مرۆف و جینن تا‌قی بکری‌نه‌وه، هه‌ر کام له
دروستکراوه‌کانیش، به‌حیکمه‌ت و، به‌ورده‌کاری و، به‌باشترین
شێوه دروستکراون:

زانایانی کیمیاو فیزیو زینده‌وه‌رزان و پرووه‌کناس و گه‌ردووناس،
هه‌ر کامیان له‌بوا‌ری خۆیدا هیچ شتی‌ک نیه‌ بلین: ده‌بوایه‌ به‌و‌جۆره
دروست نه‌کرا‌بایه‌و، ئاوا بوایه‌، هه‌موو شتانه‌ی که دروست بوون،
به‌وردو درشته‌وه، هه‌ر زانایه‌ک له‌بوا‌ری پسپۆری خۆیدا، که لێی
ده‌کو‌لیته‌وه ده‌لی: خوا‌ی کارزان چۆنی داناوه، ده‌بوایه‌ هه‌ر به‌و
شێوه‌ی بی و، هه‌ر ئاوا دروستکرا‌بوایه‌، بو‌ وینه‌:

١- دووری مانگ له‌زه‌وی، که سی سهدو چله‌زار (٣٤٠،٠٠٠) کم،
تا‌کو سی سهدو هه‌شتا هه‌زار (٣٨٠،٠٠٠) کم، ده‌بی، ده‌لین:
ئه‌گه‌ر مانگ له‌زه‌ویی نزیکتر بوایه‌، هه‌لکشان و دا‌کشان
ده‌ریاکان زیاتر ده‌بوو، له‌جیاتیی چهند مه‌تریک، چهند کیلو مه‌تریک
ده‌بوو، به‌لام ئه‌گه‌ر دوورتر بوایه‌، ئه‌و حا‌له‌ته‌ بی‌هێژ ده‌بوو، یان هه‌ر
نه‌ده‌بوو.

٢- ئنجا ئه‌و هێژی کێشنده‌یه‌ی نیوان زه‌ویی و مانگ، زانایان
مه‌زنده‌یان کردوه به‌کی‌لیکی پۆ‌لایی که تیره‌که‌ی په‌نجا (٥٠)
کم بیت! ئنجا به‌هۆی ئه‌و هێزه‌ویه‌ که مانگ به‌ده‌وری زه‌ویدا
ده‌خو‌لیته‌وه، ئه‌دی ئه‌گه‌ر مانگ نه‌بوایه‌، مانگ به‌ده‌وری زه‌وییه‌وه
نه‌بوایه‌! ئه‌وه‌ هیچ هه‌لکشان و دا‌کشان ده‌ریاکان نه‌ده‌بوو، زۆر

گۆرانکاری دیکه‌ش ده‌بوون، یه‌کێ له‌ گۆرانکارییه‌کان ئه‌وه‌یه‌ که زه‌وی له‌جیاتیی ئه‌وه‌ی بیست و چوار (٢٤) سه‌عات جارێک به‌ده‌وری خۆیدا بخولیته‌وه‌، هه‌ر چوار سه‌عات جارێک به‌ده‌وری خۆیدا ده‌خولایه‌وه‌، یانی: تیکرای شه‌وو پوژ یه‌کی ده‌بونه‌ دوو سه‌عات، دوو سه‌عات، ئنجا ئایا خه‌لک به‌فریای چی ده‌که‌وت؟!

له‌و باره‌شه‌وه‌ ئایه‌ت زۆرن، بۆ نمونه‌:

١- له‌ سووره‌تی (السجدة) دا، خوای به‌رزو مه‌زن ده‌فه‌رموئ:

﴿ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِنْ طِينٍ ﴾ (٧)

واته‌: خوا هه‌ر شتیکی دروست کردوه به‌باشترین شیوه‌ دروستی کردوه دروستکردنی مروّقی له‌ قورئ وه‌ ده‌ست پیکرد.

٢- هه‌روه‌ها خوای زاناو شاره‌زا له‌ سووره‌تی (النمل) دا ده‌فه‌رموئ:

﴿ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴾ (٨٨)

واته‌: ئه‌مه‌ دروستکراوی خواجه، که هه‌موو شتیکی به‌باشترین شیوه‌ هیناوته‌ دی، به‌ دلنیاویی ئه‌و شاره‌زای ئه‌وه‌یه‌ که ده‌یکهن.

برگهی شه‌شهم

خوا ئهم دروستگراوانه‌ی ههموو هیناونه دی، به‌مه‌به‌ستی ئه‌وه که مروّشیان تیدا تاقي بکریته‌وه، دواپی سزاو پاداشت بدریته‌وه:

ئهم رپاستیی به‌لای که‌مه‌وه له سێ سوورپه‌تی قورپاندا باس کراوه: (هود، الکهف، الملك)، له ههرسیکیاندا خوا ده‌فه‌رموی: ئهم گه‌ردوونه، ئهم زه‌ویییه، ئهم ژیانه، هه‌ل‌خراوه تا‌کو مروّشی تیدا تا‌قی بکریته‌وه.

۱- له سوورپه‌تی (هود) دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۖ﴾ هود.

واته: ئه‌و (خوا) که‌سی‌که ئاسمانه‌کان و زه‌وی له شه‌ش رپۆژان (قوناغان) دا هیناونه دی و، باره‌گایه‌که‌ی له‌سه‌ر ئاو بوو، تا‌کو تا‌قیستان بکاته‌وه: کامه‌تان کرده‌وی چاک‌تره!

۲- له سوورپه‌تی (که‌ف) دا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِيَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۖ﴾ الکهف.

واته: ئیمه ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر زه‌ویییه رازاندوو‌مانه‌ته‌وه، تا‌کو تا‌قییان بکه‌ینه‌وه کامیان کرده‌وی باش‌تره.

۳- له سوورپه‌تی (الملك) دا ده‌فه‌رموی: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۖ﴾ الملك.

واته: (خوا) ئەو کەسە یە کە مردن و ژیاانی رەخساندوون، تاكو
تاقیستان بکاته‌وه: کامتان کرده‌وی چاکتره.

ئنجایه‌کیك بۆی هه‌یه بلی: باشه ئەم گه‌ردوونه، ئیستا کە
زانستی گه‌ردوونناسی زۆر به‌ره‌و پێش چووه، ده‌لی: ئەم زه‌وییه‌ی
ئیمه‌ ته‌وه‌نده‌ بچووکە، دهنکه‌ لمیک له‌ که‌نار ده‌ریایه‌ک، له‌ چاو ده‌ریایه‌ که
چه‌نده، ئەو زه‌وییه‌ی ئیمه‌ش له‌قه‌ده‌ر گه‌ردوون، ته‌وه‌نده‌یه، ئنجا ئایا
ئەم گه‌ردوونه‌ پان و پۆره‌، خوا بۆچی دروستی کردوه؟

له‌ وه‌لامدا ده‌لین: ئەوه‌ یه‌کیکه‌ له‌و باب‌ه‌تانه‌ی که‌ له‌ عه‌قلی
ئیمه‌دا جیا نایته‌وه، چونکه‌ ته‌وه‌ی ئیمه‌ ده‌یزانین: ئەو گه‌ردوونه
هه‌مووی په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ ژیاانی مرۆقه‌وه، به‌لام ئایا ته‌نیا به
ژیاانی مرۆقه‌وه‌ په‌یوه‌سته؟! نازانین، به‌لام به‌ته‌ئکید به‌پێی نایه‌تی
ژماره‌ (٧)ی سووره‌تی (هود)و، نایه‌تی ژماره‌ (١٣)ی (الجاثیه‌)
ش که‌ ده‌فه‌رموی:

﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ﴾ (١٣) الجاثیه.

واته: هه‌رچی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وی دایه (خوا) له‌لایه‌ن خۆیه‌وه
بۆی ر‌ام و مه‌یسهر کردوون.

مانای وایه: هه‌موو گه‌ردوون په‌یوه‌سته به‌ ژیاانی ئیمه‌وه، به‌لام
ئایا به‌س په‌یوه‌سته به‌ژیاانی ئیمه‌وه؟! ناتوانین به‌ جه‌زمیی بلین:
به‌لی.

برگه‌ی جهوتم

ئهم دروستکراوانه ههموویان سه‌ره‌تایه‌کیان هه‌یه له‌وێوه ده‌ستیان پێ کردوهو، کو‌تاییه‌کیشیان هه‌یه، له‌وێ کو‌تاییان پێ دێ، به‌لام نه سه‌ره‌تایه‌که تاکو ئیستا کهس ده‌یزانی و، نه کو‌تاییه‌که‌ش:

بۆ زانیاریتان! کو‌تایی دروستکراوه‌کان پێی ده‌گوتری (ساعة)، وه‌ک خوا فهرموویه‌تی:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْعِهَا إِلَّا هُوَ ۖ﴾ (الأعراف. ١٨٧)

واته: لێت ده‌پرسن: ئاخیر زه‌مان {کو‌تایی ئهم ژيانه} له‌نگه‌ر گرتنه‌که‌ی که‌یه؟ بلی: زانیاریی ئه‌وه له‌لای په‌روه‌ردگارمه، خو‌ی نه‌بی که‌س ده‌ری ناخات.

ته‌نانه‌ت پی‌غه‌مبه‌ری خاته‌م موچه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) که جو‌بریل لێی ده‌پرسی: {مَتَى السَّاعَةُ؟}: ئاخیر زه‌مان که‌یه؟ وه‌لام ده‌داته‌وه‌و ده‌فه‌رموی: {مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ} أخرجه أحمد برقم (٩٤٩٧)، والبخاري برقم (٥٠)، ومسلم برقم (١٠)، وابن ماجه برقم (٤٠٤٤).

واته: پرسیار لێکراو له‌پرسیار که‌ر زانیاری زیاتری له‌بارده‌یه‌وه نیه.

برگی هه‌شتم

پینچ راستیی مه‌زن له‌بارهی گه‌ردوونه‌وه، له‌قورئاندا

١- پینکهاته‌کانی دروستکراوه‌کانی خوا، جهوت شتی سه‌ره‌کیین:

له‌کوژایی ئه‌م باسه‌دا ئاماژده‌ به‌ پینچ راستیی ده‌که‌ین، که‌ خوای په‌روه‌ردگار له‌قورئاندا به‌یانی کردوون، ده‌بارهی دروستکراوه‌کان:

دوای سه‌رنج دان و تیوهرامانی خو‌م له‌قورئان، پین وایه‌ پینکهاته‌ سه‌ره‌کییه‌کانی دروستکراو (خلق)ی خوا، جهوت شتن:

١- (العرش) باره‌گا، ته‌خت.

٢- (سدره‌المنتهی) دره‌ختی کوژایی.

٣- (السموات) ئاسمانه‌کان.

٤- (الأرض) زه‌وی.

٥- (ما بینهما) ئه‌وه‌ی که‌ ده‌که‌وێته‌ نیوان ئاسمانه‌کان و زه‌وی.

٦- (الجنة) به‌هه‌شت.

٧- (جهنم) دۆزه‌خ.

ئه‌مه‌ش یه‌کی ئایه‌تیک له‌بارهی هه‌ر کامیانه‌وه، به‌ریزه‌ندیی هینریانان:

١- العرش: ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ (٧) هود.

٢- سدره‌المنتهی: ﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾ (١٣) عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ (١٤)

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ (١٥) النجم.

۳و۵- السماوات والأرض وما بينهما: ﴿أُولَٰئِكَ يَنْفَكِرُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ (۸) الروم.
 ۶- الجنة: ﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾ (۱۳۳) آل عمران.

۷- جهنم: ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا﴾ (۷۱) الزمر.

بۆیه ش دۆزهخم خستۆته کووتایی، چونکه وا پێدهچی به پێی
 ثایه ته کان و فه رمایشته کانی پێغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم)
 که عه ریش به رزترین دروستکراوی خوا بی و، خوا ی په روهر د گاریش
 له سه ر عه رشه، به و شیوه یی بو خوا شایسته یه، ئنجا له فه رمایشتی
 پێغه مبه ردا هاتوه (صلی الله علیه وسلم): {فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَلُّوهُ
 الْفِرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ، وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَفْجَرُ
 أَنْهَارُ الْجَنَّةِ} أخرجه أحمد برقم (۸۴۵۵)، والبخاری برقم (۲۶۳۷) وابن حبان
 برقم (۴۶۱۱).

واته: ئه گه ر له خوا پارانه وه، داوا ی فیردهوسی لی بکه ن، چونکه
 نیوه راست و به رزترین جیگای به هه شته و، له سه روویه وه عه رشی خوا ی
 خاوه ن به زه بی هه یه و، رووباره کانی به هه شتیش له وێه سه رچاوه ده گرن.

ئنجا ئه گه ر عه رشی خوا له سه رووه وه بی و، فیردهوسیش که
 به رزترین شوینی به هه شته، له خوار عه رشی خوا وه بی، دیاره دوا یی
 له خوار وانه وه ئاسمانه کان و زه وی و ئه وه ی ده که وێته نیوانیان، دین.

ئنجا که باسی دۆزهخ ده کری، وه ک نزمترین و ژیرترین دروستکراوی
 خوا باس ده کری، بو وێنه: خوا له سووهرتی (المطففين) دا ده فه رموی:

﴿كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلَيِّينَ﴾ (١٨)

واته: نه خێر، راست ناکهن {تهی کافرهکان!} لیستی کرده وهی چاکه کاران له سه ری سه ره وهیه (عَلَيِّينَ)، به نسبته خراپه کارانیشه وه ده فهرموئ: .

﴿كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفَجَّارِ لَفِي سَجِينٍ﴾ (٧) المطففين.

واته: نه خێر {وا نیه که ده لێن، تهی کافرهکان} لیستی کرده وهی تاوانباران له (سجین) دایه.

ته فسیره کان ده لێن: {سجین: آی: أسفل الخلق}، واته: ژیرترین دروستکراوه کانی خوا^(١)، ئنجا مادام (علیین) و (سجین) به رانبه رو پیچه وانیه یه کدین دیاره: سه ری سه ره وهی خواری خواره وهن.

هه لبه ته مه رج نیه ئهو هه قیقه تانه ی له قورئاندا به یان کراون، گهردوونناسی و فیزیای ئیستا بیانزانئ و سه ریان لی دهر بکات، یاخود بتوانئ قسه یان لی بکات، چونکه ئه وهی ئیستا فیزیای گهردوونناسی قسه ی لی ده کات، هه مووی ته نیا ئه وهیه که به دوو رینه کان ده بینرئ، که هه تا ئیستا ملیاران که هه که شان دۆزراونه وه

(١) والسَّجِّينَ إسم لجهنم بإزاء عَلَيِّينَ، وَزَيْدَ لَفْظُهُ تَنْبِيهًا عَلَى زِيَادَةِ مَعْنَاهُ، وَقِيلَ: هُوَ إسم للأرض السابعة.

أخرج ابن مردويه عن عائشة عن النبي «صلى الله عليه وسلم» قال: {سَجِّيلٌ: الأرض السابعة السُّفْلَى}، وهو مروي عن ابن عباس ومجاهد وقتاده وفرقد وعبدالله بن عمر وابن العاص وابن جديح.

أنظر: {الدر المنثور} ج ٨، ص ٤٤٤، للسيوطي.

پروانه: مفردات ألفاظ القرآن، ص ٣٩٩، ط ٢٠٠٢/٣، دار القلم والدار الشامية.

به‌دووورینه‌کان، به‌لام خوا باسی جهوت ئاسمانه‌کان ده‌کات، ئنجا به‌پیی ئه‌وه که خوا ده‌فه‌رموی:

﴿وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبِيحٍ ۝﴾ الملك.

واته: ئاسمانی نزیکمان به‌چرایان رازاندۆته‌وه.

که‌واته: هه‌رچی که‌هکه‌شانه - که ئه‌وانیش هه‌موویان له ئه‌ستیره‌کان پیک هاتوون - هه‌موویان له سنووری ئاسمانی یه‌که‌م دان، ئنجا ئه‌و ئاسمانی یه‌که‌مه‌ش که‌ی ته‌واو ده‌بی؟ هه‌ر خوا ده‌زانێ، ئنجا له‌سه‌رووی ئه‌وه‌وه: ئاسمانه‌کانی دیکه: دووهم و سییه‌م و چوارهم و پینجه‌م و شه‌شهم و جه‌وته‌م، هه‌ن، ئنجا له سه‌رووی ئه‌وانیشه‌وه: (سدره‌ المنتهی)، که خوا ده‌فه‌رموی به‌هه‌شت له‌لایه‌تی: ﴿عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۝﴾ النجم، ئنجا دوا‌یی عه‌رشی خوای په‌روه‌ردگار! جگه‌ له‌وه‌ی که خوا بو‌خۆی ده‌زانێ چی دیکه‌ی هیناوه‌ته‌ دی! ئه‌وه هه‌قیقه‌تی یه‌که‌م که خوای په‌نه‌انزان باسی کردوه، که پیکه‌اته‌ی بوون (وجود)، ئه‌و جه‌وت شته سه‌ره‌کییه‌ن.

٢- ئه‌و مادده‌یه‌ی که خوا ئاسمانه‌کان و زه‌وی لێ دروست کردوون، بریتیه له دووکه‌ل (دُخان):

وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ۝﴾ فصلت.

واته: دوا‌یی (خوا) مه‌به‌ستی به‌ره‌و (دروستکردنی) ئاسمان چوو، که له‌و کاته‌دا دووکه‌ل بوو.

(۳)- ئاسمانەكان و زەوى، كاتى خۇي پېكەوۋە لكاو بوون، دوایی لئك كراونەوۋە:

وَهَٰكَ خَوَادِهُ فَرَمَوِي: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
كَانَا رِيقًا فَفَنَقْنَهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾
﴿الأنبياء﴾

واته: ئايا ته وانهى بيبړوان نازانن كه تاسمانه كان و زهوى پيښكوه
جوښدراو بوون، ليه كمان جيا كړدنه وو، هه موو ژيانداري كيشمان له
ئاوي دروست كړدوه، ايا بروا ناهين؟!

٤- خوا ئاسمانه‌كان و زهوى و ئه‌وهى ده‌كه‌ويته نيوانيان، به شه‌ش قوناع هه‌تاونه دى:

خوای بهر روز مه زن له قور ئاندا ده فەرموی: **إِن رَّبِّكُمْ اللَّهُ**
الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ
 ﴿٥٤﴾ الأعراف.

که له حەوت شویناندا خوای پەرەردگار ئەو حەقیقەتەى باس کردووە، بەلام دەبێ زەینمان بۆ ئەوە نەچێ کە وشەى (یوم) بەو چەمک و واتایەى ئێستای بەکار هاتووە، ئە زەینى ئێمەدا رۆژ

(یوم) بیست و چوار (۲۴) سه‌عاته، به‌لام هه‌ندی له خروکه‌کان
 رۆژه‌که‌یان یه‌ك هه‌زار (۱۰۰۰) ساله، یانی: به هه‌زار سال ئنجا
 خولیک به‌ده‌وری خۆیدا ده‌خولیتته‌وه، که ده‌یه هوی دروست بوونی
 شه‌وگاری و رۆژگار!

هه‌روه‌ها خوا عز وجل باسی ئه‌وی کردوه که رۆژیک له‌لای وی
 هینده‌ی هه‌زار (۱۰۰۰) سالی لای ئیمه‌یه:

﴿وَلَيْتَ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾ (٤٧) الحج.

که‌واته: (سته‌یام) شه‌ش رۆژ، یانی: شه‌ش قوناغ، شه‌ش ماوه
 له‌کات.

(۵)- خوا هه‌موو زینده‌وهره‌کانی له‌ئاو دروست کردوون:

وه‌ك خوا عز وجل ده‌فه‌رموی: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ (٣٠) الأنبياء.

واته: هه‌رچی ژیانده‌اره (به‌نسبته‌ سه‌ره‌زوی) له‌ ئاوی وه‌دیمان
 هیناوه..

باسی سیپه م

مروّف جینشینی خوی به رزه له سه رزه وی

به پـزان!

خوا یار بی له شهش بر گه دا به کورتیی، بابه تی خه لیفه ی خوا
بوونی مروّف له سهر زهوی ده تویرینه وه:

هه لّبه ته هه ندی له زانایان گوتوو یانه: دروست نیه وشه ی جینشینی
خوا (خليفة الله) بو مروّف به کار بی، له بهر ته وهی (خه لیفه) که سیکه
له شوینی که سیکه داده نری و خواش شوینی نیه.

هه ندیکی دیکهش گوتوو یانه: خه لیفه یانی: که سیکه که له شوینی
که سیکه کاریک ده کات، دیاره مروّفیش له جیاتی خوا کار ناکات!

به لام - وهک پیشتیش باسمان کرد^(۱) - ناگونجی ته م جوړه قسانه،
چه مک و واتای تهو ئایه تانه یان پی رهت بکهینه وه، خوی زاناو توانا زور
به پروونی ده فهرموئ: مروّف جینشینی خویه له سهر زهوی، بو وینه:

۱- ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً ۚ﴾ البقرة.

واته: یاد بکه وه کاتی په روهر دگارت به فریشته کانی فهرموو:
ده مهوئ جینشینیک له سهر زهوی دابنیم {که بیگومان مه بهست پی
ئاده مه سه لامی خوی لیبی}.

۲- هه روها خوا فهرموویه تی: ﴿وَهُوَ الَّذِیْ جَعَلَکُمْ خَلٰٓئِفَ الْاَرْضِ
وَرَفَعَ بَعْضَکُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ ۚ﴾ الانعام.

واته: (خوا) تهو که سه یه که گیراونی به جینشینانی زهوی و،
چهندان پله هه ندیکتانی به سهر هه ندیکتانداندا بهرز کردو ته وه....

(۱) له کتیی یه که می مهو سوو وهی: [الإسلام كما يتجلى في كتاب الله] دا،
به ناوونیشانی: (الإسلام: معرفة صحيحة بالخالق والخلق).

برگه‌ی یه‌که‌م

پێگه‌ی مروّف له ئیعرابی دروستکراوه‌کاندا

ده‌توانین له ده (۱۰) خاڵاندا له روانگه‌ی قور‌ئانه‌وه، باسی پێگه‌ی مروّف بکه‌ین:

۱- جێنشین بوونی مروّف بو خوا له‌سه‌ر زه‌وی، مه‌به‌ست پێی ئه‌وه‌یه‌ که: خوا مروّفی له‌سه‌ر زه‌وی داناوه‌و ده‌ستی کردووته‌وه، چی ده‌یه‌وێ بیکا:

وه‌ک پێشتر باسمان کردو ئه‌م دوو ثایه‌ته‌شمان به‌به‌لگه‌ هێناوه‌وه:

۱- ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً ۚ قَالُوْۤا اَتَجْعَلُ فِیْهَا مَنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۗ قَالَ اِنِّیْۤ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۳۰﴾ البقرة.

۲- ﴿وَهُوَ الَّذِیْ جَعَلَكُمْ خَلَآِیْفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّسَبْلُوْكُمْ فِیْ مَاۤ اٰتٰكُمْ ۗ اِنَّ رَبَّکُمْ سَرِیْعُ الْعِقَابِ ۗ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۱۶۵﴾ الانعام.

ئنجای ئه‌وه‌ش پێویستی به‌به‌لگه‌ی نه‌قلیی ناکات و، به‌عه‌قل دیاره: مروّف زه‌وی ئاوه‌دان ده‌کاته‌وه، یان تێکی ده‌دا، خراپه‌ ده‌کا، یان چاکه‌ ده‌کا، ئه‌وه‌ دیاره، خوا ی پهره‌رد‌گاریش ته‌ده‌خه‌ول ناکاته ژیا‌نی مروّف، به‌و شی‌وه‌یه‌ که ده‌ستی بگرێ، وه‌ک ئه‌وه‌ی فریشتان بنێرێ نه‌هێلێ شه‌ر بکه‌ن و خراپه‌ بکه‌ن! به‌ل‌کو لێیان گه‌راوه، چون‌که بو تاقیکردنه‌وه له‌سه‌ر زه‌وی دایناون و، ده‌بی ده‌ستیشیان کراوه‌ بی.

۲- ئینسان هه‌لگری ئه‌مانه‌تی خوایه، ئه‌و ئه‌مانه‌ته‌ی که نه‌ ئاسمان توانی هه‌لی بگری، نه‌ زه‌وی و نه‌ چیاپه‌کان:

وه‌ك خوا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا
جَهُولًا﴾ (٧٢) الأحزاب.

واته: ئیمه‌ سپارده‌مان بۆ ئاسمانه‌کان و زه‌وی و چیاپه‌کان پانواند - که هه‌لیگرن - به‌لام ئاماده‌ نه‌بوون هه‌لیگرن و لئی ترسان، که چی مروّف هه‌لیگرت و ته‌ویش زۆر سته‌مکارو نه‌فامه‌ - نه‌ گهر به‌به‌رنامه‌ی خواوه‌ پابه‌ند نه‌بی.

سپارده‌ (أمانة)ش زانایان زۆریان قسه‌ له‌باره‌وه‌ کردوه‌ که ئایا چیه‌؟ کورته‌ی ته‌وه‌ش که یم راسته‌: ته‌ویه‌: که ئینسان به‌ ویست (إرادة)ی ئازادانه‌ی خۆی بژی، که نه‌ ئاسمان وایه‌، نه‌ زه‌وی وایه‌، نه‌ چیاپه‌کان وان، به‌لکو هه‌موویان مه‌حکوممی کۆمه‌لیک یاسان که خوا بۆی داناون، به‌لام مروّف ده‌توانی چاک بکاو خراب بکات و، به‌رز بی و نزم بی^(١).

۳- مروّف له‌ باشترین شیوه‌دا هینراوه‌ته‌ دی:

وه‌ك خوی تواناو زانا ده‌فه‌رموی: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ
تَقْوِيمٍ﴾ (٤) التین.

واته: به‌ دنیایی مروّفمان له‌ چاکترین شیوه‌دا دروستکردوه‌.

(١) له‌ ته‌فسیری سوورته‌ی (الأحزاب) دا، به‌درژی له‌باروه‌ دراوین.

۵۴- مَرَوْفْ لَه‌لای خواوه رِیزی لَیگیراوه‌و، مَرَوْفْ لَه‌لایه‌ن خواوه
هه‌لَبَژیراوه به‌سه‌ر زۆر له‌ دروستکراوه‌کانیدا:

وَه‌کُ خَوَا دَه‌فهرموی: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا
تَفْضِيلًا﴾ (۷۰) الإسراء.

واته: به‌ دَلْیایی رِیزمان له‌ وه‌چه‌ی ئادهم گرتوو له‌ وشکانیی و
ده‌ریادا - به‌هۆی ئامرازه‌گانی هاتوچۆو بارو سوارده‌و - هه‌لْمانگرتوون
و، له‌ بژێوه به‌ سوودو خۆشه‌کامان بۆ رِه‌خساندوون و، به‌سه‌ر زۆرێک
له‌ دروستکراوانماندا هه‌لْمانبژاردوون.

۶- ئادهم که‌ بابی مَرَوْفانه، دوا‌ی ئه‌وه‌ی خوا ناوه‌گانی فِیر کردن، به‌هه‌موو
فریشته‌گانی فه‌رموو: کِرْنووشی بۆ به‌رن، کِرْنووشی پِژگرتن:

وَه‌کُ خَوَا فه‌رمویه‌تی: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا
إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (۳۱) البقرة.

واته: یاد بکه‌وه کاتێک به‌ فریشتانمان فه‌رموو: کِرْنووش بۆ ئادهم
به‌رن یه‌کسه‌ر هه‌موویان کِرْنووشیان برد جگه‌ له‌ ئیبلیس، سه‌رپِچیی
کردو خۆی به‌زلگرت و له‌ بیبروایان بوو.

به‌لێ دوا‌ی ئه‌وه‌ی خوا ئادهم ده‌کات به‌ مامۆستای فریشتان و،
ناوه‌کانیان فِیر ده‌کات، ئنجا پِییان ده‌فهرموی: کِرْنووشی بۆ به‌رن.

۷- خَوای تَاک و پاک، پرووچی مروّقی پَال داوه‌ته لای خَوی:

وهك خوا فهرموویه‌تی: ﴿وَفَفَحْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾ (٢٩) الحجر،
واته: له پرووچی خَوَم فووم به‌به‌ردا کرد....

هه‌ندێ که‌س به‌نه‌زانیی وا ده‌زانن که پرووچ له خوا جیا بو‌ته‌وه!
نا، به‌لکو (مِنْ رُوحِي) یانی: ئەو پرووچه‌ی به‌تایبه‌تی خولقاندوو‌مه،
جیا له دروستکراوه ماددی و به‌ره‌سته‌کان.

۸- خَوای په‌روه‌ردگار ئاده‌می به‌ شیوه‌یه‌کی تایبه‌ت دروستکردوه:

وهك خوا ده‌فه‌رموی: ﴿قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ
بِيَدَيَّ﴾ (٧٥) ص.

۹۵

واته: (خوا) فهرمووی: ئەوه ئیبلیس! چ شتێک پێی لێ گرتی:
کړنووش به‌ری بۆ که‌سێک که به‌دوو ده‌ستی خَوَم دروستم کردوه؟!
که مه‌به‌ست لێی دروست کردنیکی تایبه‌ته، جیا له دروستکردنی
گشتی دروستکراوه‌کانی دیکه.

۹- خوا به‌ هه‌موو فریشتانی فهرموو: که سه‌جده بۆ ئاده‌م به‌رن:

وهك خوا ده‌فه‌رموی: ﴿فَسَجِدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ﴾ (٣٠) الحجر.

واته: یه‌کسه‌ر فریشته‌کان تی‌کراو وێ‌کرا سه‌جده‌یان برد (بۆ ئاده‌م).
ئه‌مه‌ش لێی ده‌فامرێته‌وه که فریشته‌کان به‌ گشتی له خزمه‌ت
مروّقاندان و هاوکاریان.

۱۰- خوا هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، بۆ مروّفی ده‌سته‌مۆ کردوه، که لییان به‌هره‌مه‌ند بێ:

وهك خوا له سووره‌تی (الجاثیة) دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ﴾ (۱۳)

واته: (خوا) هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، له‌لایه‌ن خۆیه‌وه بۆ ئێوه‌ی رام و ده‌سته‌مۆ کردوه.

که‌واته: براو خوشکانی به‌رێژ! کاتی‌ک گو‌ی‌مان لی ده‌بی که رۆ‌ک‌ت‌ی‌کیان هه‌ل‌داوه به‌ره‌و مه‌رریخ و، په‌نگه بۆ خرۆ‌که‌کانی دیکه‌ش هه‌لی بدن، نه‌ک نابێ هه‌ستیاریه‌کمان تیدا په‌یدا بێ، به‌ل‌کو ده‌بی زۆریش د‌ل‌خۆش بین و ب‌ل‌یین: سوپاس بۆ خوا، مروّف گه‌یشه‌ ئه‌وه‌ی سوود له مه‌رریخیش ببینی! چون‌که خوا ده‌فه‌رموی: هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه بۆ ئێوه‌م ده‌سته‌مۆ کردوه، که‌واته: عه‌جایب نیه زانستی‌ی مروّف زیاتر به‌ره‌و پ‌ی‌ش‌ی بچ‌ی و، له زۆر له خرۆ‌که‌کانی دیکه‌ش به‌هره‌مه‌ند بێ.

برگی دووم

پیکهاته‌ی ئادهم و وه‌چی ئادهم

خوا سبحانه و تعالی باسی کردوه که: ههم ئادهم و ههم وه‌چی ئاده‌میش له دوو پیکهاته‌ی سه‌ره‌کیی دروست کردوون که بریتین له:

۱- خاکی زه‌وی و ئاو، که ده‌کاته قور، بۆ جه‌سته‌یان.

۲- پرووچیک که خوای بی وینه به تایبه‌تی دروستی کردوه.

وه‌ک ده‌فرموی: ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَلِیْقُۢمۡ بَشَرًا مِّنۡ صَلٰصَلٍ مِّنۡ حَمَٔ مَّسْنُوۡنٍ ﴿۲۸﴾ فَاِذَا سَوَّیْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِیْهِ مِنْ رُّوْحِیۡ فَقَعُوۡا لَهٗ سَجْدَۃً ۙ ﴿۲۹﴾﴾
الحجر.

واته: یاد بکه‌وه کاتی‌ک خوا به فریشتانی فه‌رموو: من به‌شه‌ریک له قوریکی ره‌شه‌لگه‌راوی بۆ‌گه‌نی وشک بووه‌وه دروست ده‌که‌م، ئنجا ههر کات جه‌سته‌که‌یم رپیک‌خست و له پرووچی خۆم فووم پێداکرد، یه‌کسه‌ر بۆی بکه‌ونه سه‌جده.

به‌لێ مروّف، ههم ئادهم و ههم هه‌وواش سه‌لامی خوایان لیێ، ههم وه‌چه‌که‌شیان هه‌موویان، دوو پیکهاته‌ی سه‌ره‌کییان هه‌ن: یه‌که‌م: پرووچ که جه‌وه‌هه‌رو حه‌قیقه‌تی مروّفه.

دووهم: قالییک که بۆ ئه‌و پرووچه دروستکراوه، ههر له خاکی سه‌ر زه‌وی و له‌گه‌ڵ ئاو تی‌که‌ڵ کراوه.

له‌وانه‌یه یه‌کێ بلی: بۆچی له‌شوینی ده‌فرموی: (تراب) و له‌شوینی (طین) و، له‌شوینی ده‌فرموی: (صلصال)؟

ده‌لین: مه‌به‌ست قوناغه‌کانی دروست بوونی جه‌سته‌ی مرؤفه، هه‌ر جاره باسی حاله‌تیک و قوناغیک کردوه، نه‌گه‌رنا خولاصه‌ی جه‌سته‌ی مرؤف ده‌بیته‌وه به‌خاکی زه‌وی ئاویتته له‌گه‌ل ئاو^(۱).

(۱) له‌ته‌فسیرکردنی ئایه‌ته‌کانی: (۲۵-۱۰) ی سه‌ره‌تای سووره‌تی (الأعراف) دا، به‌درێژی باسی ئه‌و باب‌ته‌مان کردوه، پروانه: به‌رگی شه‌شه‌می ته‌فسیری قورئانی به‌رزو به‌پێر.

هه‌روه‌ها له‌ته‌فسیرکردنی ئایه‌ته‌کانی: (۱۴، ۱۳، ۱۲) ی سه‌ره‌تایی سووره‌تی (المؤمنون) دا کورته باسیکی گرنگمان له‌باره‌ی دروستکردنی مرؤفه‌وه (ئادهم و حه‌ووا و وه‌چه‌که‌یان) کردوه.

برگی سییم

مرؤف خاوه‌نی سروشتیکی ده‌گمه‌نه

هه‌لبه‌ته جینیش له‌و سروشته ده‌گمه‌نه‌دا له‌ گه‌ل مرؤف دا هاویه‌شه،
 ئه‌ویش بریتیه له‌وه که توانای خێرو شه‌ریان هه‌یه، توانای به‌رز بوون و نرم
 بوونیان هه‌یه، که هیچ کام له‌ دروست کراوه‌کانی خوا وانین، نه‌ ده‌توان
 له‌و ئاسته‌ی خوا بۆی داناون، به‌رزتر بن، نه‌ ده‌توان نرم‌تر بن، درنده‌هه‌ر
 درنده‌یه، زینده‌وهر هه‌ر زینده‌وهره، فریشته هه‌ر فریشته‌یه، ئه‌و ئاسته‌ی
 که خوا بۆی داناون، هه‌روان، به‌لام مرؤف ده‌توانی بۆ چاکیی، به‌چیتته
 سه‌رووی فریشتانه‌وه، چونکه فریشته خوا وای خولقاندوون سه‌ریچیی
 له‌ فه‌رمانی خوا نه‌که‌ن، ئنجا مرؤف به‌به‌ندایه‌تی و فه‌رمانبه‌ری
 کردنی ئازادانه‌ی بۆ خوا، ده‌توانی به‌چیتته سه‌رووی فریشتانه‌وه، پیم‌وايه
 مرؤفه خوا په‌رسته‌کان به‌ گشتی، له‌ فریشته‌کان به‌ گشتی، چاکترن و،
 پیغه‌مبه‌رانیش (علیهم‌السلام) له‌ فریشته‌ تایه‌ته‌کان پایه‌ به‌رزترن، ئنجا
 بۆ خراپیش، مرؤف ده‌توانی به‌چیتته خوار در‌ندانیشه‌وه ده‌توانی زۆر زۆر
 نرم بیته‌وه، بۆیه‌ش خوا ده‌فه‌رموی:

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝٤ ثُمَّ رَدَدْتُهُ أَسْفَلَ سَفَلِينَ ۝٥
 إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٦﴾ التین.

واته: به‌ دلنیا‌یی مرؤفمان له‌ باشترین شیوه‌ پیکهاته‌دا دروست‌کردوه،
 دوا‌یی گیر‌امانه‌وه خواری هه‌ری خواری، بیجگه له‌وانه‌ی بر‌وایان هینا‌وه
 کردوه باشه‌کان نه‌نجام ده‌دن، ئه‌وانه‌ پاداشتیکی نه‌بر‌اویدان هه‌یه.

که‌واته: ئینسان به‌هو‌ی ئیمان و کردوه‌ چاکه‌کانه‌وه، له‌وه
 ده‌پاریزری، که ئاوا نرم بیته‌وه بۆ پله‌ی ژیری ژیره‌وه.

برگه‌ی چوارم

حیکمهت له دروستکرانی مروّف، بریتیه له‌وه، که تاقی بکریته‌وه

وه‌ک خوای کاربه‌جی له سوورپه‌تی (الإنسان) ئایه‌تی (۲) دا ده‌فه‌رموی:

﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝۲﴾

واته: ئیمه ئینسانمان له تنۆکه (نطفه)یه‌کی تیکه‌ل دروستکردوه، تاقی ده‌که‌ینه‌وه، بۆیه بیسه‌رو بینهرمان کردوه.

به‌لێ، مروّف بۆ ئەوه خولقاوه که تاقی بکریته‌وه، ئنجا ئایا بۆچی خوا مروّف تاقی ده‌کاته‌وه؟ خوا هه‌ر بۆخوی ده‌زانێ و: ﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ ۝۳۳﴾ الأنبياء.

واته: خوا له‌سه‌ر ئەوه‌ی ده‌یکات لێی ناپرسریته‌وه‌و، ئەوان لێیان ده‌پرسریته‌وه.

به‌لام ئایا ئەو تاقیکردنه‌وه‌یه‌ی مروّف له‌لایه‌ن خواوه، هه‌قه‌؟ یان نا؟ بێگومان هه‌قه، چونکه خوا خاوه‌نی هه‌موو شتیکه: مروّفی دروستکردوه تاقی ده‌کاته‌وه‌و، ئاژده‌ی دروستکردوه بۆ خزمه‌تی مروّف و، فریشته‌ی دروستکردون، که ته‌نیا به‌ندایه‌تی بۆ بکه‌ن، خوای په‌روه‌ردگار خاوه‌نی گه‌ردوونه‌و، گرنگ ئەوه‌یه خوا هیچ شتیکی بێجی نه‌کردوه، ئینسان ئەگه‌ر خوا بناسی، هه‌رگیز رده‌خه‌و گله‌یی و پرته‌و بۆله‌ی له‌دڵدا په‌یدا نابێ به‌رانبه‌ر به‌خوا، به‌لام که خوای نه‌ناسی، به‌پێچه‌وه‌انه‌وه، وه‌ک جارێک له‌ سالانی هه‌شتایه‌کاندا له‌گه‌ڵ پیاویکی میصرپی له‌ شاری که‌رکوک شه‌ویک له‌ هو‌تیلێک

بووم، دهیگوت: وەرە پیم بلی: خوا بۆچی ئیمە ی دروستکردوه، من زۆر گله‌ییم له‌خوا هه‌یه، پیاویکی کړکار بوو، دهیگوت: منی بۆچی بۆ ئەو به‌دبه‌ختیه دروستکردوه؟!

گوتم: من و تو زۆر له‌وه بچووکتین ئەو رەخنه‌یه له‌خوا بگرین، ئنجا جه‌نابت ده‌توانی ئەو نارەحه‌تی و ماندوبوونه‌و، ئەو رهنج و میحنه‌ته، بگۆری بۆ دیاریی (منحه) واته: به‌لا بگۆری به‌خه‌لات. گوتی: چۆن؟!

گوتم: که شوکرانه بژیایی بکه‌ی و عه‌بدی بۆ خوا صول‌حاوو چاک بی، خوی به‌خه‌شر ئەو گرفتاریی و ماندوبوونه‌ت له‌دوا رۆژدا بۆ ده‌کاته پاداشت، وێرای ئەو تۆخزن و ناسووده‌یی و ئارامیه‌یی دل و ده‌روون، که ژیا‌نی دنیا‌شت بۆ وه‌ک به‌هه‌شت لی ده‌کات! هه‌روه‌ک به‌په‌چه‌وانه‌وه: ده‌شتوانی له‌ دنیاو دوا‌رۆژدا به‌و بیروکه خراپ و رەش‌بینانه‌یه‌ت، خۆت به‌دبه‌خت بکه‌ی و هه‌یچیش له‌ واقیعه‌که ناگۆری.

برگهی پینجهم

ئهرکی مروّف لهم ژیانه سه‌رزه‌ویییه کاتییه‌دا، بریتییه له: به‌ندایه‌تی
کردن بۆ خوا:

خو تبارک و تعالی فهرمووییه‌تی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ
الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ البقرة.

واته: ئه‌ی خه‌لکینه! به‌ندایه‌تی ئه‌و په‌روه‌ردگارته‌تان بکه‌ن، که
ئێوه‌و ئه‌وانه‌ی پێش ئێوه‌ی هه‌ناوه‌ته‌ دی، به‌لکو پارێز بکه‌ن (له
توورپه‌ی و سه‌زای خوا).

لێره‌دا ده‌پرسین: ئایا خوا پێوستیی به‌به‌ندایه‌تی ئیمه‌ هه‌یه‌؟
به‌ دلنایایی نه‌خێر، ئه‌دی بۆچی خوا به‌ندایه‌تی کردنی ئیمه‌ی بۆ
خۆی، له‌سه‌ر ئیمه‌ پێوست کردوه‌؟!

بێگومان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خۆمان پێوستیییمان به‌به‌ندایه‌تی هه‌یه‌و،
ئیمه‌ ته‌گه‌ر به‌نده‌ی خوا نه‌بین، ده‌بینه‌ کۆیله‌ی دروستکراوه‌کان و
زه‌لیل و زه‌بوون ده‌بین، به‌لام ته‌گه‌ر به‌نده‌ی خوا بین، ئازادو ئازا
ده‌بین، سه‌ربه‌رز ده‌بین، کچی له‌ پیغه‌مبه‌ران سه‌لامی خویان لیبی و
شوێنکه‌وتووانیان سه‌ربه‌رز تر بووه‌، ئازادتر و ئازادتر بووه‌؟

بێگومان هه‌یچ که‌س، چونکه‌ له‌ هه‌موو که‌س زیاتر به‌نده‌ی خوا
بوون، به‌لام فیرعه‌ون و تاغووتیکی خۆسه‌پین و سه‌روته‌ و ساماندار،
پێش هه‌موو که‌س زه‌لیل و زه‌بوونی ئاره‌زوو (هوی)ی خۆیه‌تی، یان
زه‌بوون و بنده‌ستی ئاره‌زووی ده‌ست و پێوه‌ندو ده‌ورو به‌ره‌که‌یه‌تی،

به‌لێ خوا عز وجل بۆیه به‌ندایه‌تی کردنی ئیمه‌ی بۆخۆی له‌سه‌ر
ئیمه‌ پێویست کردوه، چونکه‌ خۆمان پێویستییمان به‌و به‌ندایه‌تییه
هه‌یه، تاكو هه‌م له دنیادا سه‌ربه‌رز بین و، هه‌م له‌دوا رۆژدا سه‌رفراز
بین، وه‌ك فه‌رموووه‌تی:

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾﴾
المؤمنون.

واته: به‌راستی بر‌پاداران سه‌رفرازو به‌خته‌وه‌رن، ئه‌وانه‌ی له
نوێژه‌کانیاندا - بۆ خوا - ملکه‌چ و خۆ پێ که‌من.

برگهی شه‌شهم

به‌سه‌رهاتی مروّف و ژيانی مروّف له‌سه‌ر زه‌وی

خوا سبحانه و تعالی له قورئاندا به‌چه‌ندان قوئاغ باسی سه‌رگوزشته‌و به‌سه‌رهاتی ژيانی مروّفی کردوه، که ئیمه کردوومانته‌پازده (۱۵) قوئاغ^(۱)، به‌مجوړدی خواری:

قوئاغه‌کانی ژيان و به‌سه‌رهاتی مروّف:

یه‌که‌م: دروستکردنی خوی به‌رز بو ئاسمانه‌کان و زه‌وی و ئه‌وهی نیوانیان، تا‌کو بی‌ته‌شوینی تیدا تاقی کرانه‌وهی مروّف:

وه‌ك خوی کاربه‌جی فهرموویه‌تی:

﴿ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۖ ﴾ هود.

دووهم: ئاگادار کردنه‌وهی خوا بو فریشته‌کان، که ده‌یه‌وی ئادهم و ده‌چه‌که‌ی له‌سه‌ر زه‌وی بکاته جینشینی خوی و، پرسیار کردنی فریشتان له‌بارهی حیکمه‌تی ئه‌و کاره‌وه‌و، خستنه‌رووی حیکمه‌ته‌که‌ی له‌وه‌دا که ئادهم زانیارییه‌کی هه‌یه ئه‌وان نیانه:

﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً ۚ قَالُوْۤا اَتَجْعَلُ فِیْهَا مَنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ

(۱) پیشتیش باسمان کرد که ئهم باسانه، پوخته‌و گوشرای هه‌ندی‌ک له‌باسه‌کانی مه‌وسووعه‌ی: {الإسلام كما يتجلى في كتاب الله}، ئهم باسه‌ش له: (الفصل الثالث) (الكتاب الأول: الإسلام: معرفة صحيحة بالخالق والخلق) وەرگیراوه.

وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَنَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَتَّكِدُمْ أَنْبِئَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ ﴿البقرة﴾

سپییه‌م: دروستکردنی خوی تاک بو ئاده‌م له: گۆل، تنجا قور، تنجا قورپکی ره‌ش هه‌لگه‌راو، تنجا قورپکی وشک بووه‌ی وه‌ک گۆزه، دوابی ریک‌خستن و وینه کیشانی جه‌سته‌که‌ی و، پاشان پرووح به‌به‌ر داگردنی:

وه‌ک خوا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَلِيقٌ بَشَرًا مِّنْ صَلْصَلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾﴾ ﴿الحجر﴾

چواره‌م: فه‌رمان کردنی خوا به‌ فریشتان که کړنووش سی رپرگرتن- بو ئاده‌م به‌ن، پاش دهرکه‌وتنی ئیمتیازی زانستی به‌سه‌ریانداو، جیبه‌جی کردنی ده‌سته‌جی فه‌رمانی خوا له‌لایه‌ن فریشتانه‌وه:

﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيدِي اسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاهْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾﴾ ص.

پێنجهم: سه‌ره‌پێچیی کردنی ئیبلیس نه‌فرین لیکراو له‌ فه‌رمانی خوا، به‌هۆی خو به‌زنگیری و چه‌سوودییه‌وه، به‌رانبه‌ر ئاده‌م:

أ- ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (٣٤) ﴿البقرة.

ب- ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا﴾ (٦١) ﴿قَالَ أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَأَحْنَنَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (٦٢) ﴿الإسراء.

شه‌شه‌م: نه‌فرین کردنی خوا له‌ ئیبلیس به‌هۆی سه‌ره‌پێچییه‌وه‌وه، ده‌رکردنی له‌ به‌هه‌شت و دابه‌زاندنی بو سه‌ر زه‌وی:

أ- ﴿قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ﴾ (٣٢) ﴿قَالَ لَمْ أَكُنْ لَأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ﴾ (٣٣) ﴿قَالَ فَخُذْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ﴾ (٣٤) ﴿وَأِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ﴾ (٣٥) ﴿الحجر.

ب- ﴿قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ﴾ (١٣) ﴿الأعراف.

حه‌وته‌م: داوا کردنی ئیبلیس له‌ خوای به‌رز که هه‌تا روژی هه‌لسانه‌وه، ده‌رفه‌تی ژیان و مانه‌وه‌ی بدات و، هه‌ره‌شه‌ کردنی به‌ گوهرێا کردنی ئاده‌م و ده‌چه‌که‌ی و، وه‌لامدانه‌وه‌ی خوا بو داواکارییه‌که‌ی، به‌لام تاكو کاتی دیارییکراو:

﴿قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ (٣٦) ﴿قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ﴾ (٣٧) ﴿إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾ (٣٨) ﴿قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ

فِي الْأَرْضِ وَلَا غَويَئِهِمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ
 ﴿٤٠﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ
 سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ
 ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ ﴿الحجر﴾

هه شتهه: نیشتهه جی کردنی خوا بو ئادهه و هاوسه ره که ی (حه ووا)
 له بههه شتداو، بههه شت بو رهوا کردیان جگه له درهختیک و،
 هوشاریی پیدانیشیان که وریای کهوتنه تهله و داوی شهیتانی
 دوژمنی سه رسهختیان بن:

أ- ﴿وَقُلْنَا يَتَادُمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا
 وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ ﴿٣٥﴾ ﴿البقرة﴾

ب- ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
 أَبَى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَتَادُمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا تَخْرُجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ
 فَتَشْقَى ﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا
 تَصْحَى ﴿١١٩﴾ طه.﴾

نۆیهه: خوتخوته کردنی ئیبلیس بو ئادهه و هاوسه ره که ی و، به درۆو
 دهله سه ههله تاندنی بویان، که ته گهر له درهخته قه دهغه که بخۆن،
 زۆر قازانجیانه:

أ- ﴿فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَتَادُمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةٍ
 الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى ﴿١٢٠﴾ طه.﴾

ب- ﴿فَوَسَّسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَينِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لِنَاصِحٍ ﴿٢١﴾﴾ الاعراف.

دهیه‌م: فربو خواردنی ئادهم و ژنه‌که‌ی به خوتخوته‌ی ئیبلیس و، خواردنیان له دره‌خته قه‌ده‌غه‌که‌و، دهرکه‌وتنی عه‌وره‌تیان بۆیان.

ا- ﴿فَدَلَّهُمَا يَغْرُورٌ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْتُ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾﴾ الاعراف.

ب- ﴿يَبْنِيءَ آدَمَ لَا يَفْنِيَنَّكُمْ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا إِنَّهُ يَدْرِكُكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾﴾ الاعراف.

یازده‌یه‌م: سه‌رزنه‌شتکردنی خوای داد‌گهر بو ئادهم و ژنه‌که‌ی (علیهما السلام) و بیر خسته‌نه‌وه‌ی هوشداریی پیدانی بۆیان.

﴿فَدَلَّهُمَا يَغْرُورٌ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْتُ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾﴾ الاعراف.

دوازده‌م: دانپیدا‌هینانی ئادهم و هاوسه‌ره‌که‌ی به‌هه‌له‌که‌یان و، داوای لی‌بوردن کردنیان و تۆبه‌ لی و هه‌رگیرانیان له‌لایه‌ن خوای به‌خشنده‌وه‌.

ا- ﴿فَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٢٧﴾﴾ البقرة.

ب- ﴿قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿٢٣﴾ ﴿الأعراف.

سێزده‌یه‌م: سزادانی خوای داد‌گهر بۆ ئاده‌م و هاوسه‌ره‌که‌ی، به‌ ده‌رکردنیان له‌ به‌هه‌شت و دابه‌زاندنیان بۆ سه‌ر زه‌وی:

ا- ﴿فَازَلَهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتْنَعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ ﴿٣٦﴾ ﴿البقرة.

ب- ﴿قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتْنَعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ ﴿٣٦﴾ ﴿قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ﴾ ﴿٣٥﴾ ﴿الأعراف.

چوارده‌یه‌م: به‌ لێدانی خوا به‌ جند و مرووف، که وه‌حیی و پێنماییان بۆ دابه‌زێنی و، پروونکردنه‌وی ئه‌و راستییه‌ که سه‌ره‌نجامی چاک له‌ گه‌روی خوا په‌رستانی فه‌رمانبه‌ر (مطیع) دایه‌و، ئاکامی خراب و شوومیش، یه‌خه‌ی لاده‌ران و سه‌رپێچییکاران ده‌گری:

ا- ﴿قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ﴿٣٨﴾ ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ﴿٣٩﴾ ﴿البقرة.

ب- ﴿قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ ﴿١٣٣﴾ ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى﴾ ﴿١٣٤﴾

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذَلِكَ أَنتَكَ ءَايَتُنَا فَنَسِينَهَا ۖ وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ نُنْسِي ۖ وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهٖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٦﴾ طه.

پازده‌یه‌م: جیبه‌جی کردنی خوا بو به‌لینه‌که‌هی به ناردنی پیغه‌مبه‌رانی و دابه‌زاندنی کتیب و به‌رنامه‌کانی:

أ- ﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ ﴿١٦٥﴾ النساء.

ب- ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مِنْ نِصْرِهِ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ ﴿٢٥﴾ الحديد.

ج- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ ۖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ﴿٤﴾ ابراهيم.

د- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ ﴿٢٤﴾ فاطر.

پوختکردنه‌وی ئەم پازده قۆناغه‌ی ژیا‌نی مروّف له‌سه‌ر زه‌وی:

خوای په‌روه‌ردگار مروّفی وه‌ک جینشینی خو‌ی وه‌ه‌لگری سپارده‌که‌ی، له‌سه‌ر زه‌وی دانا، ته‌ویش دوا‌ی ته‌وه‌ی که ئاده‌می دروستکرد، ئنجا به‌ فریشته‌کانی فه‌رموو: کړنووشی بو‌ بیه‌ن واته‌: رپړزی لی بگرن، چونکه‌ به‌پیی حیکمه‌تی خوا، مروّف له‌ ته‌صلدا بو‌ سه‌رزه‌وی دروستکرا‌بو، به‌لام وه‌ک قۆناغی‌کی را‌گوزهر (مرحله‌ انتقالیه‌) و به‌مه‌به‌ستی تاقیکردنه‌وی له‌به‌ه‌شته‌دا داندرا‌بو، هه‌لبه‌ته‌ هه‌ندی له‌ زانایانیش ده‌لین: ته‌و به‌ه‌شته‌ باغی‌ک بو‌وه‌ له‌سه‌ر زه‌وی، به‌لام ته‌و رایه‌م پی بی‌ه‌یزه‌و^(۱)، پی‌م وایه‌ هه‌ر له‌ ئاسمان بو‌وه‌، ئیبلیس‌یش هه‌ر له‌وئ بو‌وه‌، ئنجا تایا ئیبلیس‌ بو‌چی له‌وئ بو‌و؟ چونکه‌ به‌نده‌یه‌کی زۆر بو‌ خوا صول‌حاو بو‌و، له‌ رپړزی فریشته‌کان دا‌بو، به‌لئ: ئیبلیس‌ جیابوو له‌ فریشتان و، له‌ جندان و بو‌و، وه‌ک خوا ده‌فه‌رمو‌ی:

﴿كَانَ مِنَ الْجِنَّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ﴾ ۵۰ ﴿الْكَهْف﴾

واته‌: ئیبلیس‌ له‌ جینن بو‌و، بو‌یه‌ له‌ فه‌رمانی په‌روه‌ردگاری ده‌رچوو.

(۱) له‌ ته‌فسیری سو‌رپه‌تی (الأعراف) ئایه‌ته‌کانی: (۱۰-۲۵) دا، به‌ درپړزی با‌سی به‌سه‌ره‌اتی ئاده‌م و هه‌ووا سه‌لامی خوایان لی‌بی و ئیبلیس‌مان کردو‌و، به‌لگه‌کانی سه‌لماندنی ته‌و رایه‌شمان خستو‌نه‌ رو‌و که ده‌لئ: شو‌ینی تی‌دا تاقی کرانه‌وه‌ی ئاده‌م و هه‌ووا هه‌ر (باغی به‌ه‌شت) بو‌وه‌، که بو‌ پ‌رواداران دانه‌وه‌، نه‌ک باغی‌کی دی‌که‌ی سه‌ر زه‌وی.

هه‌ر چه‌نده‌ هه‌رچۆن پی ته‌و شو‌ینه - چ له‌سه‌ر زه‌وی بو‌ویی چ له‌ ئاسمان - هه‌ر تاقی‌گایه‌ک و شو‌ینی‌کی را‌گوزهر (انتقالی) بو‌وه‌، وه‌ک شو‌ینی‌کی مه‌شق و راه‌ینان بو‌وه‌.

(جن) یش له ئاگر دروستکراون: ﴿وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ﴾ (١٥) الرحمن، واته: (خوا) جیننی له بلیسه‌ی ئاگر دروستکرد.

به‌لام له‌رووی به‌ندایه‌تییه‌وه، هه‌ندی له زانایان ده‌لێن: ئیبلیس سه‌روکی مه‌لائیکه‌ته‌کان بووه.

ئنجا ئیبلیس که سه‌جده‌ی رێژگرتن بو ئادهم نابات، نه‌فرینی لی ده‌کری و له‌به‌هه‌شت ده‌رده‌کری، دوا‌یش ئادهم له‌گه‌ڵ هه‌وا سه‌لامی خویان لی‌بی که له‌تاقیکردنه‌وه‌ی خوادا ده‌که‌ون، که دره‌ختی‌کیان لی قه‌ده‌غه ده‌کات و ئه‌و به‌هه‌شته پان و پۆردیان هه‌موو بو حه‌لال ده‌کات، جگه له‌یه‌ک دره‌خت، ده‌فه‌رموی: لی مه‌خۆن! به‌لام به‌هه‌ر حال له‌و دره‌خته ده‌خۆن و، سه‌ره‌نجام دوا‌یی عه‌یب و عارو عه‌وره‌تی خۆیانیان بو ده‌رده‌که‌وی و، خوی داد‌گه‌ریش سزایان ده‌دات و له‌سه‌ر زه‌وی دایان ده‌نی، ئیدی له‌وی‌وه ژایانی به‌شه‌ر ده‌ست پی ده‌کات.

که‌واته: به‌هۆی گونا‌هی‌که‌وه به‌شه‌ر تووشی ژایانی سه‌ر زه‌وی بو، یانی: ئیمه به‌هۆی گونا‌هه‌وه شو‌ر بو‌ینه‌وه، خوی په‌نه‌انزان ده‌فه‌رموی:

﴿قَالَ أَهَاطَا مِنْهَا جَمِيعًا﴾ (١٢٣) طه.

واته: لی دابه‌زنه‌ خوار، شو‌رینه‌وه، ئنجا تایا جارێکی دیکه به‌چی به‌رز ده‌بینه‌وه؟! بی‌گومان به‌هۆی تاعه‌ته‌وه، خوی کاربه‌جی ده‌فه‌رموی:

﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ (١٠) فاطر.

واته: وشه‌ی پاک و چاک {خوا به‌یه‌ک‌گرتن (توحید)} به‌ره‌و لای وی {بو لای خوا} به‌رز ده‌بیته‌وه‌و، کرده‌وی چاک بلندی ده‌کات {یانی: وشه‌ی خوا به‌یه‌ک‌گرتن و ته‌نیا خوا په‌رستن، به‌هۆی کرده‌وی باشه‌وه به‌رز ده‌بیته‌وه‌و خوا وه‌ری ده‌گری}.

خوا به‌لوتف و که‌ره‌می خۆی له‌و که‌سانه‌مان بگێڕێ که
به‌هۆی تاعه‌ت و دینداری و بو‌خوا صو‌لحانه‌وه، شایسته‌ی نه‌وه
ده‌بین، جاریکی دیکه به‌رز بینه‌وه‌و، بچینه‌وه به‌هه‌شته‌که‌ی خوای
په‌روه‌ردگارو به‌خشنده‌وه.

باسی چوارهم

ژیانی دنیا جیی تاقیکردنه وهیهو،
ژیانی دواړوژ شوینی مانه وهیه

به‌پـێـزان!

خوا پشتیوان بـێ له هه‌وت بـرگه‌دا به کورتیی و پوختیی، باسی
ئهم بابـه‌ته ده‌کـه‌ین، ئایا ژیا‌نی دنیاو ژیا‌نی دوا‌پو‌ژ، له پـروانگه‌ی
ئیسـلامه‌وه، چو‌ن ته‌ماشـا ده‌کـرین و، هه‌لده‌سه‌نگینـرین؟!

برگه‌ی یه‌که‌م

ژیا‌نی دنیا قو‌ناغی تاقیکـرانه‌وه‌یه بۆ مرو‌وف و جینن

وشه‌ی دنیا (مۆنث‌ی) (أدنی‌یه، که‌واته: (الحياة الدنيا) یانی:
(الحياة الأقرب)، ئهو ژیا‌نه‌ی که نزیک‌تره، له‌پیش‌تره.

پو‌ژی دوا‌یش پـێ ده‌گوتـری: (الدار الآخرة)، یانی: مه‌نزلگای
دواتر، یانی: دواتر ده‌یگه‌ینی، به‌لام (الحياة الدنيا) یانی: ژیا‌نی
نزیک‌تر له ئیمه، که ئهم ژیا‌نه‌یه ئیستا تییدا ده‌ژین، ئنجا ئهو که
ژیا‌نی دنیا قو‌ناغی تاقیکـرانه‌وه‌یه بۆ مرو‌وف و جینن، له‌زۆر ئایه‌تی
قورئاندا به‌یان کراوه، بۆ وینه:

۱- خوا تبارک وتعالی له سوورده‌تی (الأعراف) ئایه‌ته‌کانی (۲۴ و ۲۵) دا،
ده‌فه‌رمو‌ی:

﴿ قَالَ أَهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسَقَرٌّ وَمَتَّعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ ۞ ﴾

واته: (خوا) فه‌رمو‌ی: دابه‌زن، (له‌ئاسمان، له‌به‌هه‌شت) {کی
دابه‌زی؟ ئادهم و هه‌وا سه‌لامی خوايان لیبی، باب و دایکی
مرو‌فایه‌تی، هه‌روه‌ها ئیبلیس‌یش، ئیبلیس باسی هاوسه‌ری نه‌کراوه،

به‌لام به‌ته‌ئکید ته‌ویش دیاره‌ی خوا‌ی زاناو توانا‌هاوسه‌ری بۆ خولقاندوه‌و،
ته‌وانیش (جینن) وه‌ک مروّف نپرو مییان هه‌یه‌و، وه‌چه‌یان هه‌یه‌{
هه‌ندیکتان دوژمنی هه‌ندیکتان {کی، دوژمنی کییه‌؟ به‌ته‌ئکید
ئیبلیس دوژمنی ته‌وانه، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی:

﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۖ فَاطِرُ.

واته: بیگومان شه‌یتان بۆ ئیوه‌ دوژمنه، ئیوه‌ش دوژمنایه‌تی
بکه‌ن، یانی ته‌و ده‌ستپیشخه‌ری دوژمنایه‌تییه‌که‌ بووه‌و، ئیوه‌ش ده‌بی
به‌چاوی دوژمن ته‌ماشای بکه‌ن{ و نشینگه‌یه‌که‌ له‌سه‌ر زه‌وی هه‌یه
بۆ ئیوه، هه‌روه‌ها هوکاره‌گانی رابواردن و گوزه‌راندن، تاکو کاتیکی
دیارییکراو، هه‌ر له‌ویدا ده‌ژین و له‌ویشدا ده‌مرن و، له‌ویش جاریکی
دیکه‌ ده‌رده‌هینریته‌وه.

۱۱۸

بۆیه‌ هه‌رچی که‌ باس ده‌کری و ده‌گوتری: به‌ته‌مان له‌سه‌رمانگ
یان مه‌رریخ چی و چی دابنن! هه‌مووی خه‌ون و خه‌یاله، به‌لێ
ده‌گونجی مروّفیک بچیتته‌ سه‌ر مانگ و له‌ویش بمری، به‌لام ته‌وه
که‌ خه‌لک له‌وی بژیته‌! نه‌خیر، خوا ژیا‌نی مروّفی له‌م سه‌ر زه‌وییه
داناوه‌و، ته‌وه‌ی که‌ ده‌چی بۆ سه‌ر مانگ، به‌ پله‌ پرپوزه‌ ته‌وه‌نده
ئوکسجینه‌ی له‌گه‌ل خوی برده‌و، پش ته‌وه‌ی ببری و ده‌بی
به‌شی گه‌رانه‌وه‌شی بکات، به‌په‌له‌ ده‌گه‌ریتته‌وه‌! که‌واته: ته‌نیا ته‌م
زه‌وییه‌ شوینی ته‌م ژیا‌نی دنیا‌یه‌ بۆ ئیمه‌و، بۆ جیننیش و شوینی
تاقیکرانه‌وه‌یه، بۆ هه‌ردوو‌ک لایان.

۲- خوا عز وجل له‌ سووره‌تی (الأنعام) ئایه‌تی (۱۳۰) دا، ده‌فه‌رموی:

﴿يَمَعَشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ

ءَاٰتٰیٖ وَیُسْذَرُوْكُمْ لِقَآءَ یَوْمِکُمْ هٰذَا قَالُوْا شَهِدْنَا عَلٰٓی اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمْ
الْحٰیوَةُ الدُّنْیَا وَشَهِدُوْا عَلٰٓی اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ کَانُوْا کٰفِرِیْنَ ﴿۱۳﴾

واته: ئەه‌ی کۆمه‌لی جینن و مرۆڤا! ئایا له‌خۆتان ڕه‌وانه‌
کراوانی‌کتان بۆ نه‌هاتن، ئایه‌ته‌کانی منیان به‌سه‌ردا ده‌خویندنه‌وه‌و،
له‌م دیداری ته‌مرۆتان ئاگاداریان ده‌کردنه‌وه‌؟! گو‌تیان: شاه‌یدییمان
له‌سه‌ر خۆمان داو، ژیا‌نی دنیا‌ش فریوی دان و، شاه‌یدییان له‌سه‌ر
خۆیاندا، که‌ بی‌بروا بوون.

یه‌کی‌ک بۆی هه‌یه‌ پیرسی: ئایا وه‌ک چۆن له‌نیۆ مرۆڤاندا
پێغه‌مبه‌ران، سه‌لامی خویان لی‌بی هاتوون، له‌نیۆ جینیشدا هاتوون؟
چونکه‌ که‌ خوا لی‌ره‌ ده‌فرموی: (اَلَاَیُّکُمْ رُّسُلٌ مِّنْکُمْ) له‌ وه‌لامدا
ده‌لیین: هه‌موو زانیان له‌سه‌ر ته‌وه‌ یه‌ک‌ده‌نگن و ئایه‌ته‌کانی قور‌ئان
و فهرمایشته‌کانی پێغه‌مبه‌ری خواش هه‌ر ته‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نن، که‌
پێغه‌مبه‌ران به‌س له‌ مرۆڤان بوون، به‌لام ئایا بۆچی ده‌فرموی:
(مِّنْکُمْ)؟ وه‌لامه‌که‌ی ته‌وه‌یه: چونکه‌ جینن له‌گه‌ڵ مرۆڤدا له‌سه‌ر
زه‌ویین.

ئنجا ته‌وه‌نده‌ی بۆم ده‌رکه‌وتوه‌، چ له‌رێی تایبه‌تی خۆمه‌وه‌،
چ له‌رێی خویندنه‌وه‌و به‌دواداچوونه‌وه‌ ته‌وه‌یه‌که‌: جند، {جینن
(جن)} زۆر له‌ژێر کاریگه‌ری مرۆڤدان، کافر‌ه‌کانیان شوین کافر‌ه‌کان
ده‌که‌ون و، مسو‌لمان‌ه‌کانیشیان شوین مسو‌لمان‌ه‌کان ده‌که‌ون، واش
پێده‌چی (جند)، قو‌ناغین له‌خوار مرۆڤه‌وه‌ بن، بۆیه‌ شایسته‌ نه‌بوون
پێغه‌مبه‌رانیان له‌نیودا بێن، ئنجا پێم وایه‌ جند له‌سه‌رووی ئاژه‌له‌وه‌ن و،
له‌خواره‌وه‌ی مرۆڤن، چونکه‌ ته‌وان سوود ده‌بینن له‌و خواردنانه‌ی ئێمه‌

فریایان دده‌هین، وهك له فه‌رمایشته‌گانی پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا (صلی الله علیه وسلم) هاتوه^(۱)!

ئنجای ئه‌وانیش پایه‌ند کراون به‌وهی شوین پیغه‌مبه‌رانیک بکه‌ون، که له سه‌رده‌مه‌کاندا هاتوون، نه‌ك هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ش به‌لکو ئیستا هه‌ر زانیه‌ك، مامۆستایه‌ك، که‌سیك که ده‌رس ده‌لیتیه‌وه، یان وتار ده‌دا، به‌پیی ئه‌وهی بۆم ده‌رکه‌وتوه: جنده مسوڵمانه‌کانیش دین به‌هه‌ر وه‌رده‌گرن و له‌مرۆفانه‌وه‌ فی‌ر ده‌بن، بۆیه کاتیك پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وتاری داوه، جندی مسوڵمانیش گوئیایان لی گرتوه، به‌لێ چه‌ند فه‌رمایشتیک ده‌گمه‌ن هه‌ن، که پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌تایبه‌ت چووبی قسه‌ی بۆ جند کردیی، به‌لام به‌زۆری ئه‌وانیش له‌گه‌ل مرۆقه‌کاندا گوید‌ه‌گرن، بی ئه‌وهی که بیانینین، وه‌ك خوا ده‌فه‌رموی:

﴿إِنَّهُ يَرْنَكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ﴾ (الأعراف: ۲۷)

واته: خۆی و کۆمه‌له‌که‌ی ده‌تانینین، بی ئه‌وهی ئیوه بیانینین^(۲).

(۱) صحیح مسلم: ۶۰۵، ۶۰۶، هه‌روه‌ها مغنی المحتاج، ج ۱ ص ۸۲، ط ۲۰۱۶، دار المترجم.

(۲) له (الکتاب الرابع) {موسوعة: الإسلام} كما يتجلى في كتاب الله {دا به ناوونیشانی: (الإيمان بملائكة الله وبالحجن) دا، به‌دریژی باسی فریشته‌و جندمان کردوه.

برگهی دووهم

ژیانی دنیا له رووی تیدا رابواردنی و خوشییه‌کانی و، له رووی تیدا مانه‌وهی و، به‌به‌راورد له‌گه‌ل ژیا‌نی رۆژی دوا‌ییدا، شتیکی زۆر بچووک‌و وه‌ک گه‌مه‌ی مندالان وایه:

ئهم هه‌قیقه‌تانه زۆر گرنگن ئیمه بیانزانین، چونکه هه‌ندی له مامۆستایان، جاری وا هه‌یه ئه‌و هه‌قیقه‌تانه‌یان لی تیکه‌ل ده‌بن، خ‌وای کارزان ده‌فه‌رم‌و‌ی:

﴿اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَأُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَنَرُّهُ مُضِرَّاً ثُمَّ يَكُونُ حُطَمًا ۖ﴾ الحديد.

واته: بزائن که ژیا‌نی دنیا ته‌نیا گه‌مه‌یه‌و، خا‌فلانه‌و، جوانییه‌و، خ‌و به‌سه‌ریه‌ک‌دا هه‌ل‌کیشه‌نه‌و، زۆر کردنی سامان و مندالانه، وه‌ک بارانی‌ک که جووتیاران^(۱) ته‌و ر‌و‌وه‌که‌ی پ‌یی ده‌رو‌ی، سه‌رسامیان ده‌کات د‌وایی سه‌وز ده‌بی و ده‌گاته هه‌ره‌تی خ‌وی و د‌وایی ده‌بیته پ‌ووش و په‌لاش { و با رای ده‌مالی }.

ئ‌نجا ئایا لی‌ره‌دا خوا که ئا‌وا با‌سی ژیا‌نی دنیا ده‌کات و، له چه‌ند شو‌ینی دی‌که‌دا که ده‌فه‌رم‌و‌ی: ژیا‌نی دنیا که‌مه، گه‌مه‌یه، یارییه، خا‌فلانه، مه‌به‌ستی پ‌ی چیه‌؟

(۱) قيل: عَنِ الْكُفَّارِ: الزَّرَّاعِ، لَأَنَّهُمْ يُعْطَوْنَ الْبَذَرِ فِي التَّرَابِ...

مفردات ألفاظ القرآن، ص ۷۱۶.

یڤگومان مەبەستی پێ لایەنە ماددیە کەیتە، لایەنە ماددیە کە ی
ژیانی دنیا چیه؟ وهك گەمە ی منداڵانە، منداڵ خانووچكەیهك
دروست دەكات، یان شتێك یاری پێ دەكات، دوایی فرپێ دەدا،
تەنیا كاتیکی دیارییكراوی لە گەڵ دەباتە سەر و پێی دەخافێ.

ژیانی دنیای ئێمەش ئاوا، ئە پروو ماددیە کەیتە و بەبەرورد
لە گەڵ نازو نیعمەتی بەهەشتدا، خوا دەفرموی: شتێکی کەم
بایەخە و بچوو، ئە گەرنا وهك لە برگی سییەمدا باس دەکەین،
لەو پروووە کە شوینی تیدا تاقیکرانە و هیو، شوینی جی نشینایەتی
تیدا کردنی خوا، شوینی هەلگرانی ئەمانەتی خوا، هەلسانە
بەبەندایەتی کردن بۆ خوا، زۆر زۆر گەرم و پێگە و پایەیه‌کی زۆر
گەورە هەیە.

برگهی سییهم

ژیانی دنیا لهو ووهوه که جییی تیدا تا قیقرانه‌وهو جینشینایه‌تی
کردنی خوایه، پیگه‌یه‌کی یه‌کجار مه‌زن و هه‌ستیاری هه‌یه:

۱- خوای کاربه‌جی ده‌فه‌رموی: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ خَلْقَ
الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّبَلَّوْكُمْ فِي مَآءَاتِكُمْ إِنَّ
رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (۱۳۵) الانعام.

واته: خوا‌ئو که‌سه‌یه که ئی‌وهی کردو‌ته جینشین له‌سه‌ر زه‌وی
و هه‌ندی‌کتانی به‌سه‌ر هه‌ندی‌کتاندا به‌رز کردو‌ته‌وه، {که‌سیک عه‌قلی
زیاتری پیداهه، که‌سیک له‌پرووی جه‌سته‌وه به‌هێزتره، که‌سیک له‌پرووی
مال و سامانه‌وه بالایه... هتد خوای په‌روه‌ردگار هه‌ندی شتی به
هه‌ندی که‌س داوه، زیاتر له هه‌ندی که‌س، بۆ‌چی؟؟}.

(لِّبَلَّوْكُمْ فِي مَآءَاتِكُمْ) بۆ‌ئ‌وه‌ی تا قیقتان بکاته‌وه له‌وه‌دا که پیداون،
بینگومان په‌روه‌ردگارت تۆ‌له‌ی خیرایه‌وه، زۆ‌ریش لی‌بورده‌ی به‌به‌زه‌یه.

۲- هه‌روه‌ها خوا عز و جل له سووره‌تی (یونس) ئایه‌ته‌کانی (۱۳ و ۱۴)
دا ده‌فه‌رموی:

﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونََ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ﴾ (۱۳) ثُمَّ
جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ
(۱۴) یونس،

واته: له‌پیش ئیوه‌دا گه‌لیک سه‌ده‌مان فه‌وتاندن و، پیغه‌مبه‌رانیان هاتنه‌ لایان به‌به‌لگه‌ ئاشکرایه‌کانه‌وه، به‌لام نه‌ده‌گونجا ئیمان یینن {له‌به‌ر ته‌وهی ته‌وه‌نده به‌ زوڵم و خراپه‌دا چووبوونه‌ خوار، رپی ئیمان هینانیان له‌خۆیان گرتبوو} ئاوا سزای تاوانباران ده‌دهین، دوا‌یی ئیوه‌مان کرده‌ جینشینی ته‌وان له‌سه‌ر زه‌وی، تا‌کو بزانی‌ن چی ده‌که‌ن؟

ئنجا به‌رێزان با ته‌ماشایه‌ بکه‌ین! خوا به‌ده‌قی ئایه‌ت ده‌فه‌رموی: ئیوه‌مان کردۆته‌ جینشینی گه‌له‌ پیشووه‌کان له‌سه‌ر زه‌وی، بۆ ته‌وه‌ی ته‌ماشایه‌ بکه‌ین: چی ده‌که‌ن؟ یانی: خوا ئیستا ته‌ماشامان ده‌کات، فریشته‌کان ته‌ماشامان ده‌که‌ن، هه‌موو هه‌لس و که‌وتمان تو‌مار ده‌کری، که‌ بینگومان ته‌وه‌ زۆر گرنگ و هه‌ستیارو گه‌وره‌یه، به‌لێ ژیا‌نی دنیا له‌و پ‌رووه‌وه‌ که‌ شوینی تیدا تا‌قی کرانه‌وه‌یه، شوینی به‌ندایه‌تی‌ی بۆ خوا کردنه، شوینی جینشینایه‌تی‌ی خوا کردنه، شوینی تیدا هه‌لگرتنی ته‌مانه‌تی‌ی خوایه، زۆر زۆر گه‌وره‌یه، چاره‌نووسی مرو‌قی هه‌تا هه‌تایی به‌م ژیا‌نی دنیا‌یه‌وه‌ به‌ستراوه، که‌واته: که‌ ده‌فه‌رموی: ژیا‌نی دنیا یاری‌ی و گالته‌و گه‌په، یانی: له‌پ‌رووه‌ ماددییه‌که‌یه‌وه، لی‌تان تی‌ک نه‌چی!

که‌واته: که‌ هه‌ندی له‌ مامۆستایان به‌ ره‌هایی ده‌لێن: ژیا‌نی دنیا هیچ نیه! چۆن هیچ نیه؟ ته‌دی ته‌گه‌ر هیچ نه‌بی، خوا سه‌دو بیست و چوار هه‌زار (١٢٤،٠٠٠) پیغه‌مبه‌ران سه‌لامی خوا‌یان لی‌بی، ده‌نیری؟! وه‌ک له‌ (المسند)ی ته‌حمه‌ددا ره‌حمه‌تی خوا‌ی لی‌بی، هاتوه^(١)، ئایا ته‌و هه‌موو کتیبانه‌ داده‌به‌زی‌تی؟! به‌لێ ته‌وه

(١) که‌ ته‌مه‌ ده‌قی فه‌رمووده‌که‌یه: {عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: أَبُو ذَرٍّ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ!

زۆر گرنگه، ته‌ماشای قورئان بکه‌ن! (٦٢٣٦) ثایه‌ت له (١١٤) سووپه‌تدا، خوا ئه‌و هه‌موو فه‌رمایشته‌ی کردوه، ئنجا ئه‌وه به‌س له قورئاندا، پاشان ته‌وڕات و ئینجیل و زه‌بوورو صوحوف و کتیبه‌کافی دیکه، که پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده‌فه‌رموی: (١٠٤) کتیب بوون^(١)، کتیبی سه‌ربه‌خۆ، ئه‌گه‌رنا هیچ پیغه‌مبه‌ریک نه‌بووه، په‌یامی بۆ نه‌هاتبی.

که‌واته: ده‌بی بزانی‌ن دنیا له‌رووه ماددییه‌که‌وه‌یه و به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ دوا پوژدا، شتیکی که‌م و که‌م بایه‌خه، ئه‌گه‌رنا له‌و رووه‌وه که شوی‌نی تیدا تاقیکرانه‌وه‌یه، زۆر گه‌وره‌و گرنگه‌و، زۆر جیگای مه‌ترسییه، که ئینسان نه‌زانی چۆنی ده‌گوزهری‌نی! وه‌ک یه‌کێ له‌ شاعیره‌کان ده‌لی:

لقد خلقت لأمر عظیم لو فطنت له فارباً بنفسك أن ترعى مع الهمل واته: بۆ شتیکی زۆر مه‌زن خوڵقاوی، ئه‌گه‌ر عه‌قڵت پێی بشکی، له‌خۆتی مه‌وه‌شی‌نه‌وه‌و، به‌خۆتی ره‌وا مه‌بینه، که له‌گه‌ڵ ئاژده‌لان به‌وه‌پرسی. دیاره که ئاژده‌ل ده‌له‌وه‌پرسی، ئیمه‌ش خواردن ده‌خوین، به‌لام له‌گه‌ڵ ئاژده‌ل له‌وه‌پران، یانی: ئیوه ژیا‌نه‌که‌تان به‌س ببی به‌ خواردن و

كَمْ وَفَى عِدَّةُ الْأَنْبِيَاءِ؟ قَالَ مِائَةُ أَلْفٍ وَأَرْبَعَةٌ وَعِشْرُونَ أَلْفًا، الرُّسُلُ مِنْ ذَلِكَ ثَلَاثٌ مِائَةٌ وَخَمْسَةٌ عَشَرَ جَمًّا غَيْرًا} أخرجه أحمد برقم (٢٢٣٤٢)، والطبراني برقم (٧٨٧١)، قال الهيثمي (٢١٠/٨): رجاله رجال الصحيح غير أحمد بن خلد بن الحلي، وهو ثقة، والحاكم برقم (٣٠٣٩)، وقال: صحيح على شرط مسلم، وصححه الألباني. (١) که ئه‌مه ده‌قی فه‌رمووده‌که‌یه: {عن أبي ذر الغفاري أنه سأل النبي (صلی الله علیه وسلم): كم كتاباً أنزله الله؟ قال: مائة كتاب وأربعة كُتُب} أخرجه ابن حبان برقم: (٣٦١).

خواردنه‌وهو ئەو شتانه که په‌یوه‌ندیان به جهسته‌تانه‌وه هه‌یه، وه‌ک خوا ده‌رباره‌ی کافره‌کان ده‌فه‌رموی:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَنَّوْنَ وَيَاكُفُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَمُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ﴾
 محمد.

واته: ئەوانه‌ی بێ پروان، ده‌خۆن و راده‌بویژن، وه‌ک چۆن نازەل ده‌خواو راده‌بویژێ و، جیگاو سه‌ره‌نجامیشیان ناگره‌.

واته: با ژيانه‌که‌تان له‌ خزمه‌تی جهسته‌تاندا کورت هه‌لنه‌یه‌ت، ئەگه‌رنا به‌ته‌ئکید جهسته‌شمان هه‌قی له‌سه‌رمانه، وه‌ک پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: {فَإِنَّ لِحَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا...} أخرجه البخاري برقم: (۱۹۷۵).

برگه‌ی چوارهم

به‌هره‌مه‌ند بوون له‌خۆشییه‌کانی ژایانی دنیا، به‌بێ زێده‌پوویی،
نه‌ک هه‌ر خوا قه‌ده‌غه‌ی نه‌کردوه، به‌لکو به‌ئه‌ندازه‌ی پێویست
واجبیشی کردوه:

ئایه‌تی قورئان له‌و باره‌وه‌ زۆرن بۆ نمونه:

۱- خوا ده‌فه‌رموی: ﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَکِی مَسْجِدٍ وَکُلُوا
وَأَشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا یُحِبُّ الْمُسْرِفِیْنَ﴾ (۳۱) ﴿الاعراف.

ئه‌ی وه‌چه‌ی ئاده‌م! له‌لای هه‌ر مزگه‌وتیک خۆتان به‌پرازیینه‌وه،
{ئنجا ئه‌گه‌ر له‌ مزگه‌وتی خۆت به‌پرازییه‌وه، ده‌بی له‌بازارو مه‌جلس
و.. هتدا باشتەر} هه‌روه‌ها بخۆن و بخۆنه‌وه، به‌لام زێده‌پوویی نه‌که‌ن،
بیگومان خوا زێده‌پوویانی خۆش ناوین.

۲- هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی: ﴿يَتَأْتِیْهَا النَّاسُ کُلُّوا مِمَّا فِی الْأَرْضِ حَلَالًا
طَیْبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّیْطَانِ إِنَّهُ لَکُمْ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ﴾ (۱۸) ﴿البقرة.

واته: ئه‌ی خه‌لکیه‌! له‌وه‌ی که‌ له‌زه‌وییدا هه‌یه، له‌ شته‌ خۆش و
پاک و چاکه‌کان بخۆن، به‌لام شوین هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان مه‌که‌ون،
بیگومان ئه‌و بۆ ئیوه‌ دوژمنیک ئاشکرایه.

که‌واته: له‌ پروانگه‌ی ئیسلامه‌وه: له‌زه‌ت و ده‌رگرتن و به‌هره‌مه‌ند
بوون له‌نازو نیعمه‌ته‌کانی خوا، که‌ له‌ زه‌وییدا دایان، له‌ ژایانی دنیا،
نه‌ک هه‌ر قه‌ده‌غه‌ نیه، به‌لکو که‌سیک هه‌قی جه‌سته‌ی خۆی نه‌داو
خزمه‌تی جه‌سته‌ی خۆی نه‌کا، به‌به‌هره‌ و ده‌رگرتن له‌ نیعمه‌ته‌کانی

خوا، گوناھباریش ده‌بی، بۆیه زانایان ده‌لین: ئە گەر که سیڤک به بیانووی دنیا به که مگرتن و له‌خوا نزیک بوونه‌وهو تاعهت زۆر بۆ خوا ئەنجامدانه‌وه، زیان به جهسته‌ی خۆی بگه‌یه‌نی، گوناھبار ده‌بی، له‌جیاتیی ئه‌وه‌ی که پاداشتی بیی، به‌لکو خوا فەرموویه‌تی: ته‌نانه‌ت ئه‌و چوار شته‌ش که له‌ چوار ئایه‌تی قورئاندا ده‌فهرموئ قه‌ده‌غه‌ن:

۱- مرداره‌وه‌بوو.

۲- خوین.

۳- گوشتی به‌راز.

۴- بۆ غه‌یری خوا سه‌ره‌راو.

ده‌فهرموئ: ﴿فَمَنْ أَضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ﴾ ﴿البقرة: ۱۷۳﴾

واته: هەر که سیڤک تیگی‌راو ناچار بوو، به‌بی ئه‌وه‌ی که مه‌به‌ستی بی ئه‌و شتانه‌ بخوات و، به‌بی ئه‌وه‌ش که له‌ سنووری پیویست، تییه‌ری‌نی، ئه‌وه به‌ لی‌خواردنی ئه‌و چواره‌ش، گوناھبار نابێ! به‌لکو زانایان ده‌لین: ئە گەر لی‌یان نه‌خوات، گوناھبار ده‌بی، واته: ئە گەر له‌برسان بمری و له‌و چوار قه‌ده‌غه‌ کراوه‌ نه‌خوات، که له‌ئه‌صدا حه‌رامن، ئه‌وه‌ تۆبالی مردنه‌که‌ی خۆی، ده‌که‌ویته‌ ئه‌ستۆی.

برگهی پینجه‌م

خوای په‌روه‌ردگار مروّقی وریا کردۆتوه‌وه له‌وهی به‌دوای ئاره‌زووه‌کانی بکه‌وێ و ، پێینه‌وه سه‌رقال بـ، له‌سه‌ر حیسابی ژیا‌نی رۆژی دوایی:

به‌لێ به‌زۆریی که‌ خوا سب‌حانه و تعالی له‌ نرخ و به‌های ژیا‌نی دنیا داده‌به‌زی‌نی و به‌که‌م وێنا‌ی ده‌کا، له‌و پرووه‌یه، که‌ مروّقه‌کان له‌سه‌ر حیسابی رۆژی دواییان سه‌رقالی رابواردنی ژیا‌نی دنیا ببن، به‌و ئیعتیباروه له‌و پرووه‌وه، خوای کاربه‌جێ ژیا‌نی دنیا که‌م و که‌م بایه‌خ ده‌خاته به‌رچاو، با بۆ نموونه ته‌ماشای ئەم ئایه‌تانه بکه‌ین:

۱- ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ ٥ فاطر.

واته: ئە‌ه‌ی خه‌لکینه! به‌لێنی خوا راسته {ئە‌م ژیا‌نه ده‌ی‌چ‌رێته‌وه‌وه رۆژی دوایی دی} بۆیه با ژیا‌نی دنیا فریوتان نه‌دات و با فریوده‌ر فریوتان نه‌دات {فریوده‌ریش شه‌یتانه}.

۲- ﴿فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ۖ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ ﴿٣٧﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۖ ﴿٣٨﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ ۖ وَنَهَىٰ النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۖ ﴿٤١﴾﴾ النازعات.

واته: هه‌ر که‌سێک یاخیی بـ، و، ژیا‌نی دنیا هه‌لب‌ژێری {ده‌فه‌رموی}: ژیا‌نی دنیا هه‌لب‌ژێری، نافه‌رموی: بی‌گوزه‌ری‌نی، خوا تیردی داناوه که‌ بی‌گوزه‌ری‌نین، به‌لام ده‌بی هه‌لینه‌ب‌ژێری به‌سه‌ر رۆژی دوایی‌داو،

ئەوێندە پێیدا مەچۆ خوار کە پێگای دیداری خوات لێ بگری له به‌هه‌شتدا { ئەو دۆزەخ جیی حەوانە‌وهیەتی، بە‌لام هەر کەسێک له مەقامی پەروردگاری بترسی و، نه‌فسی خۆی له ئارەزووه‌کانی بگێڕێته‌وه، ئەو به‌هه‌شت شۆینی تیدا حەوانە‌وهیەتی.

برگهی شه‌شم

ژیانی‌ک که له روژی دوا‌ییدا هه‌یه، ته‌نیا نه‌وه ژیا‌نی راسته‌قینه‌یه:

خوا‌ی په‌نه‌انزان له‌و باره‌وه زۆر ئایه‌تی فه‌رموون، بۆ نموونه:
له سوورده‌تی (العنکبوت) ئایه‌تی (٦٤) دا، خوا‌ی په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمو‌ی:

﴿وَمَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعَبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِیَ
الْحَيَوةُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ (٦٤)

واته: ئەم ژیا‌نی دنیا‌یه ته‌نیا خا‌ف‌لان و یارییه‌و، مه‌نز‌ل‌گای
دوا‌پو‌ژ هه‌ر نه‌و ژیا‌نی راسته‌قینه‌یه، نه‌گه‌ر بزانن.

١٣١

یا‌نی: ژیا‌نی‌کی دنیا‌یی په‌نجا شه‌ست سا‌ل، هه‌فتا سا‌ل، چیه‌یه؟
له‌چاو سی‌زده چوارده ملیار سا‌ل که گه‌ردوون به‌پ‌یی کردو‌و،
به‌س خوا‌ش ده‌زانی چه‌ندی دیکه‌شی به‌دوادا دی! بی‌گومان ته‌نیا
چاو ترووکانی‌که‌و، هه‌ر زۆر زۆر که‌مه، چ جای له‌چاو ژیا‌نی‌کی
هه‌میشه‌یی له به‌هه‌شتدا که هه‌ر ناب‌ر‌یت‌ه‌وه!

جاری‌ک کابرایه‌کی دنیا‌یی پرسیا‌ری لی کردم گوتی: مام‌وستا!
زۆرم فکر کرد‌و‌ته‌وه، ده‌زانی به‌هه‌شت ناخ‌و‌شه!!

گوتم: ناخ‌و‌شییه‌که‌ی له چیه‌یدا‌یه؟

گوتی: بۆ و‌ینه: ئیستا من له‌مالی، خ‌و‌ش‌ترین خواردنم بۆ
داب‌نین، ما‌وه‌یه‌که دوا‌یی لی‌ی و‌ه‌رس ده‌بم.

ئنجای پیم خو شه سه فه ری بکه م و بو شوینیکی دیکه بچم له وه که سانه ش بوو که خه ریکی راو بوون گوتی: ئنجا پیم خو شه راوی بکه م، به لام له به هه شتدا هه موو شتیکت حازر دیته به رده ست و راوی لی نیه و، راوی لی نه بی، زور ناخو شه!!

ئنجای گوتی: نه و هونه رمه ندو گورانیشترانه، به پیاو و ژنه وه هه موویان له دوزه خدان، له به هه شتدا که سی له وان لی نیه و، منیش دهنگی گورانیبی و موسیقام پیخو شه! وا دیار بوو زور وشکه سه له فییانه له شته که حالی بوو بوو گوتی: وه ک فکر م لی کردو ته وه: له دنیا دا زور شتی خو ش هه یه، له به هه شتی لی نیه!!

منیش گوتم: فلانکه س! نه وهی تو بیرت لی کردو ته وه، وانیه، چونکه خوای کار به جی ده فه رموی:

﴿وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ﴾ (٧١) الزخرف.

واته: (به هه شت) هه رچی نه فستان دهیخوازی، لییه تی و هه رچی چاو له ززه تی لی دهکا، لییه تی.

گوتم: بو نموونه: تو راوت پی خو ش نیه؟ گوتی: با، گوتم: له به هه شتی راوی لییه، به پیی ئایه ته که مادام تو راوت پی خو شه.

ئنجای گوتم: دهنگی خو شیش نه ک هه ر له به هه شتدا که هه یچ قه دهغه یه کی لی نیه، له دنیا شدا قه دهغه نیه! ئنجا دهنگی پیاو، هه ی ئافره ته، هه ی ئامیره، که به ته شکید نه وهی له دنیا دا هه یه، زور چاکتر له به هه شتدا هه یه، هه تا خوای کار به جی باسی شه راب (خمر) دهکات، که به دلنیا یی ئیمه نازانین هه ی دنیا چونه! به لام

ده‌لین: که‌سیک ده‌یخواته‌وه، ده‌چیتّه جیهانیکی خه‌یالی! خوای زاناو
 شاره‌زا ده‌فهرمووی: به‌هه‌شتیه‌کان له به‌هه‌شتدا شه‌پاب ده‌خۆنه‌وه،
 به‌لام عه‌قلیان له‌ده‌ست نادن، ئنجا ئه‌وه چ خۆشیه‌کی تێدایه
 مروّف شتیك بخواته‌وه، دوا‌یی به‌چیتّه ریزی ئاژهل!!

به‌لێ با ئیمان تێك نه‌چی، که ژیا‌نی راسته‌قینه له‌وییه، به‌لام به‌و
 چه‌مك و واتا گشتیه نا، که خه‌لکیك گومان ده‌بات که وه‌ك چۆن
 ئیمه له دنیا‌دا پابه‌ن‌دین به شه‌ریعه‌ته‌وه، له به‌هه‌شتیشدا هه‌روایه!
 نه‌خیر به‌لام له‌به‌هه‌شتدا، ئه‌و مروّفانه له‌سه‌ر فیتره‌تیکی ساغ ده‌بن
 و، ئه‌و شتانه‌ی له زه‌ه‌تیان لێ ده‌کهن، ته‌نیا ئه‌و شتانه‌ن که په‌سندو
 چا‌کن و، فیتره‌تیان ته‌نیا دا‌وای ئه‌و شتانه ده‌کات.

برگهی جهوتم

خوا عز وجل به شیوه‌ی جوړاو جوړ له قورئانیدا هۆشداریی داوه به مروّشه‌کان - هه‌روه‌ها جندیش - که دره‌نگ یان زوو، ژیا‌نی سه‌ر زه‌وی ده‌پچریتته‌وه، به‌ره‌و قو‌ناعی به‌رزه‌خ و، پاشان روژی دوا‌یی ده‌گوا‌زنه‌وه:

به‌لێ ژیا‌نی دنیا کاتی‌ک دێ ده‌پچریتته‌وه، ته‌وه هیچ گوما‌نی تی‌دا نیه: وه‌ک چۆن هاتووین بۆ تی‌ره، لی‌ره‌ش لاده‌بری‌ین، ئایا که‌س ده‌توانی نکوولی‌ی له‌وه بکات که به‌بی ته‌وه‌ی ئیراده‌ی بی‌ی، هی‌نراوه بۆ تی‌ره، هه‌ر له ئاده‌م و هه‌واوه سه‌لامی خوا‌یان لی‌ی، که گوا‌زارانه‌وه بۆ سه‌ر زه‌وی، له به‌هه‌شته‌وه، له‌سه‌ر رای هه‌ندی‌ک له زانا‌یانیش (جَنَّةٍ): باغی‌ک بووه له‌سه‌ر زه‌وی، که من ته‌و رای‌ه‌م پی‌ی بی‌هێ‌ره، به‌لام به‌هه‌ر حا‌ل ته‌وه‌ش رای‌ه‌که، ده‌لێن: باغی‌ک بووه له‌سه‌ر زه‌وی و هه‌موو پی‌داو‌یستی‌یه‌کانیا‌نی تی‌دا بوون، دوا‌یی دابه‌زی‌نراون بۆ ته‌و ژیا‌نه‌ی سه‌ر زه‌وی، به‌بی ئیراده‌ی خو‌یا‌ن، ئنجا ئی‌مه‌ش که له‌وان په‌یدا بووین، به‌بی ویستی خو‌ما‌ن، له‌سه‌ر زه‌وی ده‌ی‌گوز‌دری‌نین و ناتوانین لی‌شی ده‌ربچین، دی‌سان به‌هه‌ما‌ن شی‌وه کاتی‌کی‌ش دێ، ده‌گوا‌زری‌ینه‌وه بۆ قو‌ناعی‌کی دی‌که.

ئنجا خوا سب‌حانه و تعالی له زۆر ئایه‌تا‌ندا ئی‌مه‌ی ئا‌گا‌دار کردۆ‌ته‌وه له‌و ر‌استی‌یه‌ی که که‌س گوما‌نی تی‌دا نیه، به‌لام عه‌لی کو‌ری ته‌بو تالی‌ب خوا لی‌ی ر‌ازی بی‌ گوته‌نی: {ما رأیت یقیناً أشبه بالظن، من الموت}، هیچ یه‌قی‌نی‌کم نه‌بینی‌وه له‌ مردن زی‌اتر وه‌ک گوما‌ن بچی! ئی‌ستا هه‌مووما‌ن ده‌زانین ده‌مرین، که‌چی به‌شه‌ر وا

سه رگه رمی دنیا ده بی، واده زانی نامری! زۆربه ی کیشه و تیکگیرانی
خه لک و عه یبداری خه لک، له سه ره شه وهیه که واده زانن نامرن.

ده گێر نه وه جارێک کابرایه ک هات بۆ لای عومه ری کوری
عه بدولعه زیز په حمه تی خوای لیبی، داوای هاوکاری لێ کرد، شه ویش
ده (۱۰) دره م (دره م) ی زیوی پی بوون گوتی: فه رموو، کابراش
ته ماشای کردن و {له خه لیفه کانی پیشی هه له بوو، که به ده بیان دینارو
سه دان دره میان ده به خشی! که شه کاته هه ر دینارێکی زیڕ (۱۰-۱۲)
دره می زیو بووه} گوتی: ته ی ته میری ئیمانداران! شه وه هیه ک ه لینیکم
بۆ ناگری، شه وندده زۆر که مه، به لام بۆ به ر ده که تی هه لیده گرم، تو
پیاوێکی صالحی، شه ویش گوتی: له هی خۆم، شه وندده مه یه، له هی
(بیت المال) ی مسوڵمانانیش پی ناشی، دیاره ناسیویه تی پی ناشی!
کابراش رۆیی، شه ویش بانگی کرده وه گوتی: وه ره وه ره: شه گه ر پاره ت
که م بوو، ویستت زۆر بی، یادی مردن بکه، شه و چه ند دره مه بلێ:
ره نگه چه ند سه عاتیکی دیکه بمرم، شه و کات له لات زۆر ده بن،
هه روه ها شه گه ر پاره شت زۆر بوو، ویستت له به ر چاوت که م بی، هه ر
یادی مردنی بکه، ده لێ: ره نگه زوو بمرم و پیڕاناگه م بیخۆم!

شه مه ش چه ند ئایه تیێک وه ک نمونه له و باره وه:

۱- خوا سبحانه و تعالی له دوو شوینان له قورئاندا ناوی له مردن
ناوه (یقین):

أ- له سووره تی (الحجر) دا، ئایه تی کو تایی: ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ
يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾

واته: په‌روه‌ردگاری خۆت بپه‌رسته، تاكو يه‌قينت ده‌گاتئ، بۆچی ناوی له‌ مردن ناوه‌ يه‌قين؟ چونكه هه‌يچ كه‌س دوو دڵ نيه‌و گوماني نيه‌ له‌وه‌دا كه‌ ده‌مرئ.

ب- له‌ سوورده‌تي (المدرثايشدا ده‌فه‌رموئ): ﴿وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ﴾ ٤٦ ٤٧.

واته: ئيمه هه‌ر پوژري سزاو پاذاشتمان به‌دروڤ داده‌ناو، له‌سه‌ر ته‌و حاڵه‌ته به‌رده‌وام بووين، هه‌تا يه‌قينمان گه‌يشته سه‌ر.

کاتی خۆی بزووتنه‌وهی (هه‌قه) له‌ گوندی (شه‌ده‌له‌) و ته‌وانه‌ی گوندی بارزانیش هه‌روا بوون، شێخه‌كه گوتوو يه‌تي: من گه‌يشتوو مه‌ته يه‌قين و نوێژ ناكه‌م و پوژوو ناگرم!! به‌لام خوا ده‌فه‌رموئ: تاكو يه‌قين بۆتۆ دیت، واته: له‌ده‌ره‌وه‌ی خۆت يه‌قين بۆتۆ دئ، نه‌ك هه‌تا تۆ ده‌گه‌يته يه‌قين، ته‌گه‌ر وابوایه، ده‌یفه‌رموو: {حتى تصل اليقين}، به‌لام ده‌فه‌رموئ: {حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ} واته: له‌ده‌ره‌وه‌ی خۆت بۆت دئ، كه‌ مردنه‌.

بۆيه‌ش پيغه‌مبه‌ري خاتم (صلى الله عليه وسلم) له‌ نه‌خۆشی مه‌رگیدا، كه‌ بۆ نوێژي به‌ كوومه‌ل (جماعة) ده‌چوو، دوو كه‌س ده‌چوونه ژيژ بالی و^(١) به‌ دانیشتنه‌وه نوێژه‌كه‌ی ده‌کرد، چونكه خوا فه‌رموو يه‌تي: هه‌تا مردن ده‌گاته سه‌رت، به‌نده‌ايه‌تي بۆ خوا بكه‌.

ئنجا ته‌گه‌ر مه‌به‌ست له‌ (يقين) دڵنیايي بووايه، وه‌ك به‌شيك له‌ بزووتنه‌وه باطنييه‌كان (الحركات الباطنية)ی كوردستان - بۆ

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ٤ج ص ٣٨٧، دار ابن الهيثم، ط ٢٠٠٦/١م.

نمونه: به شیک له صوفیه ههقه کانی شهده لهو، به شیک صوفیه بارزانییه کان - گومانیان بردوه، یان شیخه کانیان خه لکیان چه واشه کردوه، به دلنیاپی پیغه مبهری خاتهم (محمد) (صلی الله علیه وسلم) له یه کهمین رۆژی وه حیی بۆ هاتییه وه، یه قینی هه بووه و ده بوایه هه ره له سه رده تاوه طاعه تی نه کرد بایه!!

۲- خوا له سوهره تی (العنکبوت) دا ده فهرموی: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾

واته: هه مو نه فسیک مردن ده چیژێ، دواپی بۆ لای ئیمه ده گیرێته وه.

له چه ند شویناندا خوا ته وه ی باس کردوه، بۆ وینه: له سوهره ته کانی: (الأنبياء-۳۵، و آل عمران-۱۸۵، و العنکبوت-۵۷) دا هاته {هه مو نه فسیک تامی مردن ده چیژێ} خوی په روه ردگار ئه و هه قیقه ته ی بۆ چی ئه وه نده دووباره کردۆته وه؟ له بهر ته وه ی ئینسان لی غافل ده بی، ئنجا ته وه ئاگادار کردنه وه وریا کردنه وه یه که ئه ی خه لکینه! مردن هه مووتان ده بی بیچیژن، که بیگومان پووح مردن ده چیژێ و ئازاره که به پووحه که ده گات، چونکه پووح که له جهسته جیا ده بیته وه، ته وه ی ئازار ده بینێ، پووحه، به به لگه ی ته وه که: هه ره که پووح له جهسته دا نه ما، وه ره پارچه پارچه ی بکه، هیچ ئازاری پی ناگات و ته نیا کاتیک پووح له جهسته دایه، مرۆف ئازار ده چیژێ.

۳- هه روه ها خوی پاک و تاك رایگه یاننده: که هه ره که سیک، هه ره کاتیک وهختی مردنی هات، دوا ی ناخات:

﴿وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ (١١)
المنافقون.

واته: هیچ که‌سیک که کاتی مردنی هات { (أجل) واته: کاتی مردن } خوا دواى ناخات و، خواش شاره‌زایه به‌وه‌ی که ده‌یکه‌ن.

٤- ئنجا خوا ئه وه‌قیقه‌ته‌شی را‌گه‌یاندوه که وه‌ک چوئن هیچ که‌سیک له‌ئه‌جهل دوا ناکه‌وئ و، ئه‌جه‌لی لی دوا ناکه‌وئ و، به‌هه‌مان شیوه هیچ که‌سیکی‌ش ئه‌جه‌لی بو نایه‌ت، ئه‌گه‌ر بو‌خو‌شی بیه‌وئ، وه‌ک ده‌فه‌رموئ:

﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّوَجَّلًا﴾ (١٢٥) آل عمران.

واته: هیچ که‌سیک بو‌ی نیه بمرئ، مه‌گه‌ر به‌مو‌له‌تی خوا تو‌مار کراوه‌و دیاریی کراوه.

خه‌ل‌کمان بینیه‌و ویستویه‌تی: خو‌ی بکو‌ژئ، به‌لام نه‌مردوه‌! خزمی‌کی ئیمه ده‌مانچه‌ی له‌سه‌ر دلی خو‌ی دابوو، له‌پشتی هاتبووه ده‌رئ، به‌لام نه‌مردبوو، دل حه‌فتاو ئه‌وه‌نده جار له‌خوله‌کی‌کدا ده‌کرئته‌وه‌و خو‌ین دابه‌ش ده‌کات و، دوا‌یی دئته‌وه‌یه‌ک و خو‌ین دئیتته‌وه‌، پزیشک گوتبو‌ی: دلی له‌کاتی هاتنه‌وه‌یه‌کدا، فیشه‌که‌که به‌ته‌نیشتی‌دا رو‌یشتوه‌، ئه‌گه‌ر له‌و کاته‌دا دلی کراوه‌بایه‌، دلی پارچه پارچه ده‌کرد! به‌لئ تا‌کو خوا نه‌یه‌وئ مرو‌ف نامرئ و، کاتی‌کی‌ش که خوا ویستی، هه‌ر ده‌مرئ، بیه‌وئ یان نه‌یه‌وئ!

به‌شی دووهم

● پروونگردنه‌وهی ئیمان

به‌رای

خوینده‌ری سه‌نگین و شیرین!

لهم به‌شی دووه‌مه‌ی ئە م کتیب‌ه‌دا، پروونکردنه‌وی ئیمان، به کورتیی و پوختیی باب‌ه‌تی ئیمان ده‌تویژینه‌وه، ئەویش له شه‌ش باس (مبحث‌دا، به‌م ناو و نیشانه‌ی خواری:

باسی یه‌که‌م: پیناسه‌ی ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامیی.

باسی دووه‌م: به‌ره‌ته‌کانی ئیمان (أركان الإيمان).

باسی سێیه‌م: پیکه‌اته‌کانی ئیمان (مُکَوِّنَات الإيمان).

باسی چواره‌م: بر وادار (مؤمن) کییه‌؟

باسی پینجه‌م: ئایا کرده‌وه به‌شیکه له ئیمان، یان نا؟!

باسی شه‌شه‌م: پله‌کانی ئیمان (درجات الإيمان).

شایانی باسیشه ئەم به‌شه هه‌مووی، له: (الكتاب الثاني: مفهوم الإيمان والكفر وثمارهما) ی مه‌وسوعه‌ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) ط ۲/۲۰۱۸م، وه‌رگیراوه، به‌لام به‌گوشین و کورت‌کردنه‌وی زۆره‌وه.

باسی یہ کہم

پېښاسه ی ئیمان و عه قیده ی ئیسلامی

به‌پـزان!

سه‌ره‌تا پـیویسته‌ئه‌وه‌ بزانیـن که خـوای به‌رز له قورپـاندا - ئه‌وه‌ی تیـبینی ده‌کـری - پـیناسه‌ی هیـچ شـتیکی نه‌کردوه به پـیناسه‌یه‌کی تیـوری (نظري) وه‌ک ئیستا باوه، ئه‌وه له قورپاندا نیه خوا سبـحانه و تعالی فـه‌رموویـتی: ئیـمان بریتیه له فلان شت و فلان شت، یان بۆ وینه: جهنگ و جیهاد، ئه‌وه پـیناسه‌که‌یه‌تی، چونکه ئه‌وه پـی ده‌گوـتری: پـیناسه‌ی دارپـینیی (التعريف التجريدي) به‌لام ئیـمانی پروت (الإيمان المجرد) بوونی نیه، هه‌روه‌ها (تقوى) به‌ته‌نها بوونی نیه، به‌لکو (مؤمن) هه‌یه که هه‌لگری ئیـمانه‌و، (متقي) هه‌یه که هه‌لگری ته‌قوايه‌و، (محسن) هه‌یه که هه‌لگری ئیـحسانه‌و....هتـد.

ئـنجا ئیـمه له پـیناسه‌ی ئیـماندا، سه‌ره‌تا، ئه‌وه ده‌لـین که زۆریه‌ی هه‌ره زۆری زانیان له‌سه‌ری پـیک هاتوون، ده‌لـین: {الإيمان: قول وعمل، قول القلب واللسان، وعمل القلب والجوارح} واتـه: ئیـمان قسه‌و کرده‌ویه، قسه‌ی دڵ و زمان و، کرده‌وه‌ی دڵ و ته‌ندامه‌کان.

هه‌موو زانیانی موخته‌به‌ر، له‌سه‌ر ئه‌و پـیناسه‌یه پـیکه‌وتوون، که دوا‌یی شیی ده‌که‌ینه‌وه، بۆچی ئه‌و پـیناسه‌یان هیناوه‌!

ئـنجا ئه‌گه‌ر ته‌ماشای قورپان بکه‌ین، ئه‌م پـینچ راستیه‌مان چنگ ده‌که‌ون له‌باره‌ی ئیـمانه‌وه، که له پـینچ بره‌گه‌دا ده‌یانخه‌ینه‌ پروو:

برگه‌ی یه‌که‌م

ئیمان وه‌ک هه‌قیقه‌تی خۆی، ته‌نیا له‌پێی وه‌حیه‌وه‌ ده‌زانری:

به‌لێ ته‌نیا له‌پێی وه‌حیه‌وه‌ ده‌زانین: ئیمان چییه‌و، که‌ی ئیمان په‌یدا ده‌بێ و، ئیمان به‌چی و چی پێویسته؟ ته‌وه‌شمان له‌ ئایه‌تی (٥٢) ی سووره‌تی (الشوری) ده‌ره‌یناوه‌، که‌ خوا سبحانه‌ و ته‌عالی ده‌فه‌رموی:

﴿وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدَىٰ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ (٥٢)

سه‌ره‌تا خوای کاربه‌جی له‌ ئایه‌تی پێشتردا، باسی رێگا‌گانی ناردنی وه‌حیی ده‌کات، که‌ له‌ سێ رێگا‌دا کورتیان ده‌کاته‌وه‌:

أ- خستنه‌ نیو دڵ.

ب- له‌ پشت په‌رده‌وه‌ دواندن.

ج- ناردنی فریشته‌یه‌کی نوێنه‌ر.

وه‌ک فه‌رموویه‌تی:

﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ﴾ (٥١) الشوری.

دوایی ده‌فه‌رموی: هه‌روه‌ک چۆن وه‌حیییمان بۆ پێغه‌مبه‌رانی دیکه‌ نارد (سه‌لامی خوایان لێ بێ) به‌و شیوه‌یه‌ش ر‌وو‌حیکمان له‌لایه‌ن

خۆمانه‌وه بوۆتۆ ناردوه {که مه‌به‌ست پێی قورئانه} پێشتر نه‌تده‌زانی نه‌ به‌رنامه‌ چیه؟ {کتاب: لێره‌دا مه‌به‌ست پێی به‌رنامه‌یه} نه‌ ئیمانیش چیه؟ به‌لام ئیمه‌ گێڕامان به‌ رووناکییه‌ک، هه‌رکه‌س به‌مانه‌وێ له‌ به‌نده‌کانمان، پێی راسته‌ڕێ ده‌که‌ین و، به‌ دنیایی تو‌ش خه‌لک رێنمایی ده‌که‌ی به‌ره‌و راسته‌ شه‌قام.

که‌واته‌: ئیمان له‌رپێ وه‌حیه‌وه‌ ده‌زانرێ، به‌لام وه‌ک پێشتریش باسمان کرد: ئایا که‌سی‌ک که‌ ده‌زانێ: خوا هه‌قه‌، پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) هه‌قه‌، روۆزی دوا‌یی هه‌قه‌و، فریشته‌کان و کتێبه‌کان، هه‌قن، وه‌ک ئه‌هلی کیتاب، که‌ ئه‌وانه‌ ده‌زانن، به‌لام ئایا ئه‌هلی کیتاب به‌ ئیماندار له‌قه‌ڵه‌م ده‌درێن؟ نه‌خێر، چونکه‌ زانینی شتی‌ک، جیا‌یه له‌ ئیمان به‌و شته‌، زانینی ئه‌و شته‌یه، ئه‌وه‌یه که‌ ده‌زانێ چۆنه‌؟ به‌لام ئیمان پێی یانی: تو‌ ئه‌و شته‌ت به‌دڵ قبوول کردن و په‌سه‌ند کردنت بو‌ی هه‌بێ، ئنجا له‌وانه‌یه‌ یه‌کێ بلی: جووله‌که‌کان و مه‌سیحیه‌کان ئه‌وه‌یان هه‌یه‌؟ ده‌لێین: راسته‌، به‌لام ده‌بی په‌سند کردنه‌که‌ به‌و شی‌وه‌یه‌ش بێ که‌ خوا‌ی په‌روه‌ردگار ویستویه‌تی، ئه‌و مرو‌قایه‌تییه‌ی که‌ دوا‌ی په‌وانه‌ کردنی پێغه‌مبه‌ری خاته‌م (صلی الله علیه وسلم) دی، ئنجا ئه‌وه‌ش که‌ خوا له‌ ئیمه‌ی ویستوه‌، ئه‌و ئیمان و تاعه‌ت و عیباده‌ت و به‌ندایه‌تییه‌یه، که‌ له‌رپێ پێغه‌مبه‌ری خاته‌مه‌وه‌ ناردوویه‌تی، ده‌بی ئه‌وه‌ت په‌سند بێت، وێر‌ای ئه‌وه‌ی به‌ عه‌قل ده‌زانێ، به‌ دلێش قبوولی بکه‌ی و، به‌زمانیش دانی پێدا بێنی و، به‌ ئه‌ندامه‌کانیش پێیه‌وه‌ پابه‌ند بێ.

برگه‌ی دووهم

شوینی سه‌ره‌کیی ئیمان بریتیه له دل

خوا سبحانه و تعالی له چهند شوینیك له قورئاندا، ئه‌و راستیه‌ی راگه‌یانده، بۆ وینه:

۱- ﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ ءَأَمَّا قُلٌّ لِّمَ تُوْمِنُوْا وَلٰكِنْ قُوْلُوْا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمٰنُ فِیْ قُلُوْبِكُمْ﴾ (١٤) ﴿الحجرات.

واته: عه‌ر به‌ خه‌له‌کیه‌کان گوتیان: ئیمانمان هه‌ناوه، به‌رموو: ئیمانتان نه‌هه‌ناوه، به‌لکو بلین: مسولمان بووین {واته: به‌ رواله‌ت و رووکه‌شی هاتووینه نیو ئیسلامه‌وه} و جارێ ئیمان نه‌چۆته نیو دلتانه‌وه.

که‌واته: ئیمان ده‌چته‌ نیو دله‌وه.

۲- هه‌روه‌ها خوای کاربه‌جی ده‌فه‌رموی: ﴿کَتَبَ فِیْ قُلُوْبِهِمْ اِلَّا یَمٰنَ﴾ (٢٢) ﴿المجادلة.

واته: ئیمانی له‌ دلدا نووسیون {واته: چه‌سپاندوویه‌تی}.

که‌واته: ئیمان له‌ دلدا ده‌چه‌سپ، یه‌کی بۆی هه‌یه بلی: که‌واته: ئیمان ته‌نیا بریتیه له‌وه‌ی له‌ دلدا ده‌چه‌سپ! ده‌لێن: نا، به‌لام به‌شی سه‌ره‌کیی و به‌ره‌ته‌یی ئیمان له‌ دلدا ده‌چه‌سپ، ته‌گه‌رنا ئه‌وه‌ی که‌ به‌ زمانیش ته‌عبیر ده‌کری، هه‌ر ئیمان‌ه‌و، ئه‌وه‌شی که‌ به‌ عه‌قل ده‌رک ده‌کری، هه‌ر ئیمان‌ه‌و، ئه‌وه‌ش که‌ دوا‌ی پراکتیزه‌و ته‌تبیک ده‌کری به‌ ئه‌ندامه‌کان، هه‌ر ئیمان‌ه‌و، وه‌ک دوا‌یش ده‌یگه‌ینی، به‌لام به‌شی

سه‌ره‌کیی ئیمان ئه‌وه‌یه که له دڵ و ده‌رووندا جیگیر ده‌بی، له‌به‌ر
ئه‌وه‌ی ئه‌وانی دیکه هه‌موویان ده‌گونجی خه‌لکی دیکه‌ش هه‌بین:
به زمان مونا‌فیه‌کانیش ده‌یانگوت و، به کرده‌وه‌ش ده‌یانکرد، ئه‌دی
چییان نو‌قسان بوو؟ ئه‌و هه‌قیقه‌ته که له دڵدا جیگیر ده‌بوو، ئه‌وه‌یان
نه‌بوو، چونکه جاری وا هه‌یه زانینه‌که‌شیان هه‌یه، بۆ وێنه: ئی‌بیلیس
ده‌زانێ خوا هه‌قه، به‌لام ئه‌و زانینه‌ی به ئیمان له‌قه‌له‌م نادرێ،
چونکه په‌سند کردن و ملکه‌چی له‌گه‌ڵدا نیه.

برگهی سییهم

ئیمان زیاد ده‌کات به هه‌ر شتییک که به تاعه‌ت له‌قه‌له‌م ده‌دری،
به هه‌موو ئهو چالاکیی و جموجۆله‌ په‌نه‌ان و ناشکرایانه‌ی که به
فه‌رمانبه‌ریی بو خوا داده‌نرین:

خوای په‌روه‌ردگار ئاوا پیناسه‌ی ئیمانداران ده‌کات، که به‌هوی
فه‌رمانبه‌رییه‌وه ئیمانیاان زیاد ده‌کات:

۱- ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تَلَّتْ
عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ
يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ
حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾﴾ الأنفال.

واته: ئیمانداران ته‌نیا ئه‌وانه‌ن که کاتی یادی خوا ده‌کری، دلیان
را ده‌چله‌کی و، کاتییک ئایه‌ته‌گانی خویان به‌سه‌ردا ده‌خوێنریته‌وه،
ئیمانیاان زیاد ده‌کات و ته‌نیا پشت به په‌روه‌ردگاریان ده‌به‌ستن،
ئه‌وانه‌ی نوێژ به‌ریا ده‌که‌ن و له‌وه‌ی پیمان داو و ده‌به‌خشن ئا ئه‌وانه
به‌رواداری راسته‌قینه‌ن، له‌لای په‌روه‌ردگاریان چه‌ندان په‌لیان هه‌ن،
وی‌رای لی‌بوردن و بژیویکی په‌سندو بژارده.

۲- هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی: ﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا
لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
﴿١٧٣﴾﴾ آل عمران.

واته: ئەوانه‌ی خه‌لك پێیان گوتن: خه‌لك له‌ دژتان كۆبوونه‌ته‌وه
لێیان بترسن! به‌لام ئەوه ئیمانی زیاد كردن و گوتیان: خوامان به‌سه‌و
ئەو باشتترین كار پێ سپێراوه‌.

كه‌واته: ئیمان جارى وا هه‌یه‌ له‌ میحنه‌ت و له‌ژێر فشارداو، له‌
كووره‌ی ناره‌حه‌تیی و گرفتارییاندا زیاد ده‌كات، یانی: ئیمان مه‌رج
نیه‌ ته‌نیا به‌باره ئیجابیه‌كه‌یدا، به‌هۆی نوێزو تاعه‌ت و زیكری
خواو، ئایه‌ت خوێندنه‌وه‌و، ئایه‌ت به‌سه‌ردا خوێترانه‌وه‌وه‌، گه‌شه‌ بكاو
زیاد بكات، به‌لكو جارى وا هه‌یه‌، به‌هۆی هه‌ره‌شه‌ لێكرانه‌وه‌و
به‌هۆی فشاره‌وه‌، ئیمان زیاد ده‌كات، ئەوه‌ش شتیکی ئەزموون كراوه‌.

تیغی ره‌سه‌ن هه‌تا شتی پێ به‌ری، ساف (صَقْل) ده‌بی، سپی
ده‌بی و، ئەگه‌ر ژه‌نگی پێوه‌بی لێی ده‌بیته‌وه‌.

برگه‌ی چوارهم

کرده‌وه‌ی رواله‌ته‌کان و پابه‌ندی به شه‌ریعه‌ته‌وه، له قورئاندا به ئیمان ناوبراون:

۱- وهك خواى كاربه‌جى له‌باسى گۆرانی پرووگه (قبلة) دا ده‌فه‌رموى:
﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ﴾
البقرة. ۱۴۳

واته: خوا ناگونجی ئیمان‌ه‌ته‌تان زایه بکات، به دنیایى خوا به‌رانبه‌ر به خه‌لك، میهره‌بان و به‌به‌زه‌ییه.

هه‌موو توێژه‌ره‌وانی قورئان له‌سه‌ر ئه‌وه یه‌که‌ده‌نگن که لی‌ره‌دا:
{(إِيمَانُكُمْ) أي: صلاتكم} ئیمان‌تان یانی: نوێژتان، چونکه کاتیک مسوڵمانان فه‌رمانیان پێکرا که له (بیت المقدس) هوه، پروو وه‌رسوو پێن به‌ره‌و که‌عبه، هه‌ندیکیان که خزمانیان شه‌هید بوو بوون، یان وه‌فاتیان کردبوو، له نوێژه‌کانیشیاندا پروویان له (بیت المقدس) کردبوو، بۆیان نیگه‌ران بوون و گو‌تیان: ئه‌و خزمانه‌مان نوێژه‌کانیان پروو به‌ره‌و (بیت المقدس) کردوه، خواى به‌رزو مه‌زنیش پرووی پێ وه‌رسوو پێن به‌ره‌و که‌عبه! که‌واته: ده‌بی نوێژو تاعه‌ته‌که‌یان زایه بووبی! خواش فه‌رمووی:
﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ﴾
البقرة. ۱۴۳

واته: خوا ئیمان‌ه‌ته‌تان زایه ناکا، که به‌ته‌ئکید مه‌به‌ستی پێ نوێژه، یانی: ئه‌و نوێژانه‌ی که پروو به (بیت المقدس) کراون، ناوی لی ناون ئیمان^(۱).

(۱) ب‌روانه: صحیح البخاری: ۲۳۴۰.

۲- ههروهها خوای پهروهر دگار فهرموویهتی: ﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ
وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا ءَاتَيْتُمُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ مُحْصَنِينَ غَيْرَ مُسَفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ ﴿٥﴾ المائدة.

واته: ئەمڕۆ شتە چاک و خۆشه کانتان بۆ حەڵال کراون و، خۆراکی
(گۆشتی) خاوەن کتێبان بۆ ئێوە حەڵالە، خۆراکی ئێوەش بۆ وان
حەڵالە، ههروهها ئافرهتانی پاکیزه له برواداران و ئافرهتانی پاکیزه،
لهوانه‌ی پێش ئێوه کتێبیان پێدراوه، ئەگەر کرێ (ماره‌یی) هه‌کانیاتان
دانی، له‌ حالیکدا که خۆتان پاک راگرن و به‌په‌نهانی دۆستان ناگرن
(به‌ ئاشکراو په‌نهان زینا ناکن) هه‌ر که‌سی‌که‌ش کوفر به‌ ئیمان بکات،
کردوه‌که‌ی هه‌له‌وه‌شاده‌وه‌وه‌ له‌ دوا رۆژیشدا له‌ زیانبارانه‌.

وه‌ک ده‌بینین: ئەوه‌ی که‌ باس کراوه‌، هه‌مووی پابه‌ند بوونه‌ به‌
حه‌ڵال و هه‌رام و شه‌ریعه‌ته‌وه‌، دوا‌یی خوا ده‌فه‌رموی:

﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾
﴿٥﴾ المائدة.

واته: هه‌ر که‌سێ کوفر به‌ ئیمان بکات، کردوه‌که‌ی هه‌له‌وه‌شاده‌وه‌وه‌
له‌ دوا رۆژیشدا له‌ زیانبارانه‌.

دیاره‌ مه‌به‌ست له‌ ئیمانی‌ش له‌و سیاقه‌دا، پابه‌ند بوونه‌ به‌ حەڵال و
هه‌رامی‌که‌وه‌، که‌ خوا ناردوویه‌تی، له‌ بواری هاوسه‌رگیری و له‌ بواری
خواردن و خواردنه‌وه‌دا.

برگهی پینجه‌م

ئیمان مرووف بوخووی و هه‌دهستی دینی، به‌لام به ئاسان کردنی خواو، به رینمایی و ته‌وفیقی وی:

ده‌توانین لهو باره‌وه ئاماژه به چه‌ند ئایه‌تیک بکه‌ین:

۱- له سوورپه‌تی (الأعراف) دا، ئیمانداران ده‌پارینه‌وه‌و ده‌لین: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رَسُولَنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمْ الْجَنَّةَ أُورِشْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾﴾

واته: ستایش بۆ ئه‌و خوایه‌ی که رینمایی کردین بۆ ئه‌و (پریاز) دو، ئه‌گه‌ر خوا رینمایی نه‌کردباین ئیمه‌ رپیمان پێ نه‌ده‌زانی

۲- هه‌روه‌ها له سوورپه‌تی (آل عمران) یشدا، ئیمانداران ده‌پارینه‌وه‌و ده‌لین: ﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ ءَامِنُوا بِرَبِّكُمْ فَءَامَنَّا ﴿١١٣﴾﴾ آل عمران.

واته: په‌روه‌ردگارمان! ئیمه‌ گویمان له بانگه‌ریک بوو بانگی ده‌کردین: ئیمان بینن به په‌روه‌ردگارتان، ئیمه‌ش ئیمانمان هینا.

۳- خوا سبحانه و تعالی ته‌نانه‌ت به پیغه‌مبه‌ری خاتهم (صلی الله علیه وسلم) ده‌فه‌رموی: ﴿مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ ﴿٥٢﴾﴾ الشوری.

واته: پێش ئه‌م رووچه، پێش ئه‌م وه‌حیه‌ی بۆت هات، نه‌تده‌زانی نه‌کتیب چییه؟ نه‌ئیمانیش چییه؟

یه‌کی بۆی هه‌یه‌ بلێ: چۆن پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئیمانی نه‌بووه؟! هه‌لبه‌ته ئه‌گه‌ر بشلێن: ئیمانی نه‌بووه، زۆر

ئاساییه، چونکه هه‌ر چه‌نده پێغه‌مبه‌ری خاته‌م (محمد) (صلی الله علیه وسلم) پێش وه‌حیی بۆ هاتن، خوای ناسیوه‌و، خوا پاراستوویه‌تی له‌و شتانه‌ی ناشیرینه‌که‌رن، به‌لام ته‌گه‌ر شتیکی نه‌زانیبی، که ته‌و شته‌ له‌ ریڤگای وه‌حیییه‌وه نه‌بی نازانری، ته‌وه‌ نو‌قسانیی نیه‌و، ناسینی خواش، جیایه‌ له‌ ئیمان به‌خوا، وه‌ک پێشتریش گو‌ت‌را.

پێناسه‌ی به‌نده‌ بۆ ئیمان:

به‌نده‌ ئیمانم ئاوا پێناسه‌ کردوه: {الإيمان هو النور التي يكتسبه الإنسان بتوفيق الله وتيسره وهدايته، و مستقره القلب، ولكن ينعكس ضياؤه على باطن الإنسان، فَيَتَمَرَّ فيه اليقين والطمئينة والتصديق، وكذلك ينعكس على ظاهره، فَيُزَيَّنُ بالإقرار والسمع والطاعة والإتباع، ويجعله مُتَحَلِّياً بالفضائل النفسية والخلقيَّة، كالشمس الذي تُضيء بِأشعتها ما حولها وما بَعْدَ عنها}.

واته: ئیمان ته‌و رۆشناییه‌یه که مرۆف به‌ ئاسانه‌کاری و رێنمایی و به‌ ده‌ست گرتنی خوا، وه‌ده‌ستی دینی و، شوینی سه‌ره‌کیی ئیمان، دله‌، به‌لام رۆشنایی ئیمان هه‌موو ده‌روونی ئینسان ر‌ووناک ده‌کاته‌وه‌و، د‌ل‌ن‌یایی و ئارامیی و به‌راست زانیی تیدا ده‌چه‌سپینی، هه‌روه‌ها ئیمان له‌سه‌ر ر‌و‌ا‌له‌تی ئینسانیش ده‌رده‌که‌وی، ر‌و‌ا‌له‌ته‌که‌شی به‌دانی‌ده‌ه‌یتانی زمان و، گو‌ی گرتن و، به‌ فه‌رمانبه‌ری و شوینه‌که‌وتن، جوان ده‌کات و، وا له‌ مرۆف ده‌کات ر‌ازاوه‌ بیته‌ به‌ سیفه‌ته‌ به‌رزه‌ ده‌روونی و ر‌ه‌ه‌شتیه‌کان، وه‌ک خۆر که به‌ تیشکه‌که‌ی ده‌ورو به‌ری خۆی ر‌ووناک ده‌کاته‌وه‌و، ته‌وه‌ی که لیشی دووره‌، ر‌ووناکی ده‌کاته‌وه‌.

ته‌مه‌ پێناسه‌یه‌کی کورتی ئیمان بوو، که دوا‌ییش له‌ باسی پێک هاته‌کانی ئیماندا، له‌ باره‌یه‌وه‌ ده‌دوین.

باسی دووهم

بنه‌ره‌ته‌کانی ئیمان

به پـِـزان!

له قورئاندا خواى پهروهر دگار باسى پینج بنه‌رته‌تان ده‌کات، به‌لام له فه‌رمایشتی پیغه‌مبه‌ردا (صلی الله علیه وسلم) بنه‌رته‌ی شه‌شه‌میش خراوته گه‌ل ته‌و پینجانه، که دواى باسى ده‌که‌م حیکمه‌ته‌که‌ی چیه، ئنجا ته‌و پینج بنه‌رته‌ی که له قورئاندا باس کراون، له سى شویندا هاتون:

۱- له سووره‌تی (البقرة) ثایه‌تی (۱۷۷) دا، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿لَيْسَ الْاِلٰهَ اَنْ تُولُوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْاِلٰهَ مَنْ ءَامَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَلِالنَّبِيِّۦنَ ۝۷۷﴾.

واته: چاکه‌کاری ته‌وه نیه پروو بکه‌نه رۆژه‌لات و رۆژئاوا {مسولمانه‌کان له گه‌ل جووله‌که‌کان و نه‌صرانییه‌کاندا، مشت و مریان بووه له‌سه‌ر قیبله، هی کى باشته‌؟} به‌لکو چاکه‌کاری سیفه‌تی که‌سیکه، بروای هیناوه، به‌خواو به‌رۆژی دواى و، به‌فریشته‌کان و، به‌کتیبه‌کانی خواو، به‌پیغه‌مبه‌ران (سه‌لامى خویان له‌سه‌ر بى).

لیرده‌دا خوا پینج بنه‌رته‌ی ئیمانی خستوونه پروو: ئیمان به‌خوا و رۆژی دواى و فریشته‌کانی خوا و کتیبه‌کانی و پیغه‌مبه‌ره‌کانی.

۲- له سووره‌تی (النساء) ثایه‌تی (۱۳۶) دا، دیسان خوا باسى ته‌و پینج بنه‌رته‌ ده‌کات، به‌لام به‌و شیوازه‌که: کوفر بریتیه له‌نکوولی کردن له‌و پینج بنه‌رته‌:

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا ءَامِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦ ۚ وَالْكِتٰبِ الَّذِیْ نَزَلَ عَلٰی رَسُوْلِهِۦ ۚ وَالْكِتٰبِ الَّذِیْ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖۚ وَكُتُبِهٖۚ وَرَسُوْلِهِۦ ۚ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًاۢ بَعِيْدًا ۝۱۳۶﴾.

واته: ئە‌ه‌ی ئە‌وانه‌ی ب‌رواتان ه‌یناوه‌! ب‌روا ب‌ینن به‌ خواو به‌ پ‌یغه‌مبه‌ره‌که‌ی و به‌و ک‌ت‌یبه‌ی که‌ ناردوو‌یه‌ته‌ سه‌ر پ‌یغه‌مبه‌ره‌که‌ی و به‌و ک‌ت‌یبه‌ی (واته: به‌ ک‌و‌ی ئە‌و ک‌ت‌یبه‌انه‌ی) که‌ پ‌یشت‌ر ناردوو‌یه‌ته‌ خوا‌رو، ه‌هر که‌سه‌ی ب‌ی ب‌روا ب‌ی: به‌ خواو به‌ فریشت‌ه‌کان‌ی و، به‌ ک‌ت‌یبه‌کان‌ی و، به‌ پ‌یغه‌مبه‌رانی و، به‌ر‌و‌ژ‌ی د‌وایی، ئە‌وه‌ به‌ گ‌وم‌راییه‌کی د‌و‌ور گ‌وم‌را بو‌وه.

خو‌ینه‌رانی به‌ر‌یز!

ج‌ی ت‌ی‌ب‌ی‌ن‌ی ئە‌وه‌یه‌ که‌ له‌ ئایه‌تی (١٧٧) ی (البقرة) دا، ئیمان به‌خوا پ‌یش که‌وت‌وه‌و، ئیمان به‌ ر‌و‌ژ‌ی د‌وایی، یه‌ک‌سه‌ر ب‌نه‌ر‌ه‌تی د‌و‌وه‌مه‌، چون‌که‌ له‌ر‌و‌وی گ‌رن‌گی‌یه‌وه‌، ئیمان به‌خوا ب‌ناغه‌یه‌، د‌و‌ای ئە‌و یه‌ک‌سه‌ر ئیمان به‌ ر‌و‌ژ‌ی د‌وایی د‌ی، ئنجا ئیمان به‌ فریشت‌ه‌کان و ک‌ت‌یبه‌کان و پ‌یغه‌مبه‌ران، به‌لام ل‌یره‌دا (ئایه‌تی (١٣٦) ی النساء) با‌سی ک‌وفره‌، ئنجا ه‌هر که‌سه‌ی ب‌ی ب‌روا ب‌ی، له‌ س‌و‌نگ‌ه‌ی ئە‌وه‌وه‌ که‌ د‌وایی‌ن ش‌ت که‌ باب‌ای ب‌ی ب‌روا ب‌یری ل‌ی د‌د‌کاته‌وه‌، بریت‌یه‌ له‌ ر‌و‌ژ‌ی د‌وایی، ب‌ۆیه‌ خوا‌ی کاربه‌ج‌ی ئە‌وی خ‌ست‌ۆته‌ د‌وایه‌.

٣- ه‌ه‌روه‌ها له‌ سو‌ر‌ه‌تی (البقرة) ئایه‌تی (٢٨٥) دا، دی‌سان با‌سی ب‌نه‌ر‌ه‌ته‌کان‌ی ئیمان ک‌راوه‌، به‌لام له‌و‌یدا با‌سی چ‌وار‌یان ک‌راوه‌:

﴿ءَاٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِۦ وَالْمُؤْمِنُوْنَ كُلُّ ءَاٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖۙ وَكُتُبِهٖۙ وَرُسُلِهٖۙ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖۙ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرٰنَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُۙ﴾ (٢٨٥)

وه‌ک ده‌ب‌ی‌ن‌ن: ل‌یره‌دا ته‌ن‌با با‌سی ب‌روا به‌خواو فریشت‌ه‌کان‌ی و ک‌ت‌یبه‌کان‌ی و پ‌یغه‌مبه‌ره‌کان‌ی ک‌راوه‌، یانی: با‌سی چ‌وار ب‌نه‌ر‌ه‌ت له‌

پینج بنه‌رته‌کانی ئیمان کراوه‌و، باسی رۆژی دوایی نه‌کراوه، له‌به‌ر
ئه‌وه‌ی سیاقه‌که نه‌یخواستوه.

۴- پیغه‌مبه‌ری خاته‌میش (صلی الله علیه وسلم) له‌و فەرمووده‌یه‌دا
که به (حدیث جبریل) ناسراوه، ده‌فهرموئ: {قَالَ: أَخْبَرَنِي عَنْ الْإِيمَانِ،
قَالَ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ حَيْرَهُ
وَشَرَّهُ} أخرجه البخاری برقم: (۵۰) ومسلم: برقم (۱).

جبریل له پیغه‌مبه‌رمان (محمد) (صلی الله علیه وسلم)
ده‌پرسی: هه‌والم پێ بده‌درباره‌ی ئیمان؟ ئه‌ویش ده‌فهرموئ: ئیمان
ئه‌وه‌یه: ئیمان بێنی به‌خواو، به‌فریشته‌کانی خواو، به‌کتیبه‌کانی و،
به‌پیغه‌مبه‌رانی و، به‌رۆژی دوایی و، ئیمان بێنی به‌قه‌دەر {واته:
ئه‌ندازه‌گیری و نه‌خشه‌ی خوا} که چاکی و خراپی، {به‌نسبه‌ت
ئیمه‌وه‌یانی: ئه‌وه‌ی که پیت خۆشه‌و، ئه‌وه‌ش که پیت ناخۆشه، ئه‌وه‌ی
که له‌به‌رژه‌ه‌ندیی خۆتی ده‌زانی و، ئه‌وه‌شی که له‌زیانی خۆتی
ده‌زانی} هه‌مووی له‌لایه‌ن خواوه‌یه.

یه‌کێک بۆی هه‌یه‌ پرسی:

بۆچی پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئه‌و پایه‌ی بۆ
زیاد کردوه؟ ده‌لێین: ئه‌وه‌ش یه‌کێکه له‌و شتانه‌ی که خوا ده‌فهرموئ:

{لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ} ﴿٤٤﴾ النحل.

واته: تاكو ئه‌وه‌ی بۆ خه‌لك دابه‌زێنراوه، بۆیان رپوون بکه‌یه‌وه.

پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) زانیویه‌تی که ئۆمه‌ه‌تی
مشت و مریان ده‌بی له‌سه‌ر قه‌دەر، بۆیه ئیمان به‌قه‌ده‌ریشی خستۆته

پال ئەو پینج بنه‌رته، ئەدی له ئایه‌ته‌کاندا بۆچی نه‌هاتوه؟! ده‌لێن:
له‌راستییدا ئیمان به‌قه‌در هه‌ر ده‌چیتته‌وه نیو ئیمان به‌خوا، یانی: ئیمان
بێنی به‌زانیاری گشتگیری خوا، ویستی ره‌های خوا، توانای بی
سنووری خوا، حیکمه‌تی خوا، که‌واته: ئیمان به‌قه‌در ده‌چیتته‌وه نیو
ئیمان به‌خوا، ئەوه که خوا نه‌خشه‌ی ئەو بوونه‌ی داناوه، پێش ئەوه‌ی
دروستی بکات و، هه‌موو شتیکی زانیوه هه‌موو شتیکی له‌باره‌وه
ده‌زانی و، هیچ شتیک به‌بی ویستی خوا دروست نابێ و، دروست
نه‌بووه به‌رپوه ناچی، ئیمان به‌قه‌در ئەوه‌یه، به‌لام له‌هه‌مان کاتیشدا
خوای بپۆینه دادگه‌ردو سته‌می له‌کەس نه‌کردوه ناکات و کاربه‌جیشه.

هه‌روه‌ها ئیمان به‌قه‌در، دیسان ده‌چیتته‌وه نیو ئیمان هێنان به‌کتیبه‌گانی
خوا، به‌پێغه‌مبه‌رانی خوا، چونکه ته‌وانیش باسی قه‌دیریان کردوه.

ئنجا خواش سبحانه و تعالی له زۆر له ئایه‌ته‌کاندا باسی ئەندازه
گیری خۆی کردوه، بۆ بوون و گه‌ردوون، بۆ نمونه:

﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ ﴿٤٩﴾ القمر.

واته: ئیمه هه‌موو شتیکمان به ئەندازه‌گیری خولقاندوه.

به‌لێ خوا هه‌موو شتیکی دروستکردوه ئەندازه‌شی بۆ داناوه،
ئەوه‌ش شتیکی زۆر مه‌نتیقییه، که خوا سبحانه و تعالی تی‌کرای
دروستکراوه‌کان: پێش ئەوه‌ی بیانه‌نینیته دی، نه‌خشه‌ی بۆ دانابن و،
هه‌موو شتیکی له‌باره‌وه زانیبن.

چونکه که‌سیک بیه‌وی بۆ نمونه: بینایه‌ک دروست بکات، پێشی
نه‌خشه‌که‌ی له‌سه‌ر کاغه‌ز ده‌کشێ، ئنجا دوا‌یی ئەو نه‌خشه‌یه

ته‌سلیمی کۆمه‌لیک وه‌ستاو کریکار ده‌کات و پێیان ده‌لی: وهرن ته‌مه‌ نه‌خشه‌یه جی به‌جی بکه‌ن، (ولله المثل الأعلى) خوی په‌روه‌ردگاریش به‌ر له‌وه‌ی ته‌و دروستکراوه‌ی خوی بێیته‌ دی، هه‌موو شتیکی ده‌رباره‌ی دروستکراوه‌کانی خوی زانیوه‌و، نه‌خشه‌شی بو‌ داناون و، به‌و نه‌خشه‌یه‌ی خواش هه‌موو شتیکی جیه‌جی ده‌بی.

چونکه‌ جار جاره‌ شه‌یتان وه‌سوده‌سه‌ دروست ده‌کات، ده‌لی: خوا ته‌و هه‌موو دروستکراوه‌ی دروست کردوون، له‌وانه‌یه‌ دوایی بریار بدات: با زیندوویان نه‌که‌مه‌وه‌! نا، خوا خاوه‌نی هه‌رچی سیفه‌تی به‌رزو په‌سه‌نده‌و، ته‌وه‌ش که‌ دروستکراوه‌کان دروستبکات و، دوایی لێیان نه‌پێچیته‌وه‌و، شته‌کان نه‌گه‌یه‌نیته‌ شوینی خوی، ته‌وه‌ شایسته‌ی خوی تاک و پاک نیه‌، بۆیه‌ خوا سبحانه‌ و تعالی ده‌فه‌رموی:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ (١١٥) فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ (١١٦) ﴿المؤمنون﴾

واته‌: ئایا پێتان وایه‌ به‌ گالته‌ دروستمان کردوون و بو‌ لای ئێمه‌ ناگیردرینه‌وه‌؟ به‌رزیی بو‌ خوی حوکمرانی هه‌ق {خوا خاوه‌ن و، حوکمرانی هه‌قه‌، به‌رزیی بو‌ وی که‌ له‌ ئێوه‌ نه‌پێچیته‌وه‌و نه‌تانگیریته‌وه‌ بو‌ لای خوی و سزاو پاداشتان نه‌داته‌وه‌} بێجگه‌ له‌و هیه‌چ په‌ستراویک نیه‌، خاوه‌نی باره‌گای په‌سندو به‌رێژه‌.

باسی سیپہم

پیکھاتہ کانی ٹیمان

به‌پـِـزان!

ئهم باسه‌ش تیشکی زیاتر ده‌خاته سه‌ر نیوه‌پرۆکی ئیمان و پیناسه‌ی ئیمان.

زانایان - وه‌ک پشتریش باس‌مان کرد - ئاوا پیناسه‌ی ئیمانیاں کردوه:

{الإيمان: قول وعمل، قول القلب واللسان، وعمل القلب والجوارح}.

با تو‌زی‌ک ئهم پیناسه‌یه شی بکه‌ینه‌وه:

۱- {قول القلب}: قسه‌ی دل، یانی: مه‌ریفه‌تی دل، یانی به‌عه‌قل و به‌دروون، ئینسان ئهو شتانه‌ بزانی، که ده‌بی ئیمانیاں پی به‌یتی، وه‌ک پشتر له‌ باسی بوونناسیدا باس‌مان کرد، واته: زانی و په‌ی پی بردنی عه‌قل.

۲- {قول اللسان}: قسه‌ی زمان، ئه‌وه‌یه مرو‌ف دان به‌هه‌موو ئهو شتانه‌دا بی‌تی که له‌باردی ئیمان‌ه‌وه زانیونی.

۳- {عمل القلب}: کرده‌وهی دل، ئه‌وه‌یه که مرو‌ف هه‌موو ئهو شتانه‌ی له‌باردی ئیمان‌ه‌وه زانیونی، به‌راستیان بزانی و، خوشی بوین و قبول و په‌سندیان بکات.

۴- {عمل الجوارح}: کرده‌وهی ئه‌ندامه‌کان، یانی: ده‌بی مرو‌ف به‌پپی خواست و داخوایی ئهو هه‌قیقه‌تانه، که به‌عه‌قل دهرکی کردوون و، له‌د‌ل‌دا جی‌گیر بوون و، زمان دانی پ‌یدا هی‌ناون، ئه‌ندامه‌کانیش به‌و پی‌یه ره‌فتار بکه‌ن.

چونکه ئینسان چوار هیڙی هه‌ن و، هه‌موو بوونی ئینسان له‌و
چوار هیڙدا خولاصه‌ ده‌یته‌وه، ئنجا ته‌گه‌ر به‌پیی ریزه‌ندی له
گرنگترویه‌ بو گرنه‌گ، ریزیان بکه‌ین، به‌مجۆره‌ن:

یه‌که‌م: عه‌قل: هیڙی زانین: ئینسان به‌ عه‌قل شته‌کان ده‌زانێ.

دووهم: دل: هیڙی ویستن و نه‌ویستن: ئینسان به‌دل شته‌کانی
ده‌وین، یاخود نایه‌وین، قه‌بوولیان ده‌کات، یان ره‌فریان ده‌کات.

سێهه‌م: هیڙی ده‌رپرین: که‌ له‌ زماندا به‌رجه‌سته‌ ده‌ی، یاخود ته‌وه‌ی
له‌ جێی زمانه‌، وه‌ک نووسین.

چواره‌م: هیڙی جێبه‌جێ کردن: که‌ بریتیه‌ له‌ جه‌سته‌و ته‌ندامه‌کان.

ئنجا ئیمان په‌یوه‌سته‌ به‌ هه‌ر کام له‌م چوار هیڙانه‌وه‌، بۆیه‌ش
زانایان ئاویان پیناسه‌ کردوه‌:

{الإيمان: قول القلب واللسان، وعمل القلب والجوارح}، ئینسان
سه‌ره‌تا ده‌بی به‌و عه‌قل و هو‌شه‌ که‌ هه‌یه‌تی، ته‌وه‌ی که‌ ده‌بی
ئیمانی پێ یینێ: خوا تبارک و تعالی، فریشته‌کان، کتێبه‌کانی خوا،
په‌غه‌مبه‌ران، رۆژی دوا، ده‌بی مه‌عریفه‌ت و شاره‌زایی ده‌رباره‌یان
هه‌بێ، بۆیه‌ش گوتمان: له‌ پێش ئیمانه‌وه‌ قوناغیکی دیکه‌ هه‌یه
که‌ بریتیه‌ له‌ بوونناسیی (المعرفة) به‌لام ته‌وه‌ ئیشی عه‌قله‌و به‌س
بناغه‌ داده‌نی بۆ په‌یدا بوونی ئیمان، به‌لام پێی ناگوتری: ئیمان،
چونکه‌ کافرو مسو‌لمان، تێیدا به‌شدارن، وه‌ک ئیبلیس و فیرعه‌ون و
ثالی فیرعه‌ون و ته‌بو جه‌هل، هه‌موویان هه‌قیان زانیوه‌، به‌لام دانیان
پیدا نه‌هیناوه‌.

گیراوه‌ته‌وه که یه‌کێ له قورده‌یش به‌ناوی (الأخنس بن شریق) به
ته‌بو جه‌هلی گوت: ئه‌ی ته‌بولحه‌که‌م! رات چیه‌ی له باره‌ی ته‌وه‌وه
که له موحه‌مه‌د ت بیست؟!

گوتی: چیم بیست! {مه‌به‌ستی ته‌وه‌بووه شتیکی سه‌ر سوپه‌ینه‌ری
بیستوه‌وه ده‌زانێ که موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری خوایه‌وه قسه‌ی ناراست
ناکات}.

{ئنجا ته‌بو جه‌هل گوتی}: عه‌شیره‌تی ئیمه (بنو عبدالشمس)،
له‌گه‌ڵ عه‌شیره‌تی (بنو عبد مناف) دا هه‌ر پیشبرکه‌مان بوو
{له‌سه‌رده‌می نه‌فامییدا}، ته‌وان خواردنیان به‌خشی، ئیمه‌ش
خواردنمان به‌خشی، ته‌وان په‌لاماری دوژمنیان دا، ئیمه‌ش به‌هه‌مان
شیوه‌ هیرشمان کرد، ته‌وان به‌خشییان، ئیمه‌ش به‌خشیان، ئنجا کاتی‌ک
که وه‌ک دوو ته‌سپ سواری پیشبرکه‌که‌ر به‌رانبه‌ری یه‌ک بووین، ئیستا
ته‌وان ده‌لێن: پیغه‌مبه‌ری‌کمان له‌نیو‌دا هاتوه‌وه، وه‌حیی له‌ ئاسمانه‌وه‌ بو
دی، ته‌دی ئیمه‌ پیغه‌مبه‌ری‌ک له‌کوی بی‌نین! {ده‌بی به‌دوای ته‌وان
بکه‌وین و} به‌ خوا، هه‌رگیز کاری وا ناکه‌ین، بر‌وای پی‌ ناهێنین و
به‌راستی دانانیین^(۱).

هه‌روه‌ها گیراوه‌ته‌وه: کاتی‌ک موسه‌یلیمه‌ی درۆزن (مُسَیْلِمَةُ
الکذاب) په‌یدا بوو، بانگه‌شه‌ی پیغه‌مبه‌رایه‌تی ده‌کرد و هه‌ندی
وته‌ی دانا‌بوون، به‌ حیسابی خۆی له‌جیی ئایه‌تان، یه‌کێ له‌وانه‌:

(الفیل، مالفیل، وما أدراك ما الفیل، له‌ أذنان عریضان، وخرطوم
طویل)!! ئنجا ده‌لێ یه‌کێ به‌وه‌ی دیکه‌ی گوت: ته‌ری ته‌و پیغه‌مبه‌ره‌ی

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۱ ص ۱۵۹، دار ابن الهيثم / ۲۰۰۶م.

ئیمه‌ ئه‌و قسانه‌ ده‌کات، هه‌یج وه‌ک ئایه‌تی خوا ده‌چن؟ کابراش گوتی: ناوه‌للا، براده‌ره‌که‌شی گوتی: که‌واته‌: بۆچی بر‌وا به‌ موحه‌مه‌د نه‌هه‌نین؟! کابراش گوتی: (کذاب ربیعة أحبُّ إلّی من صادقٍ مُضَرٍّ)^(۱) واته‌: در‌وژنی ره‌بیعه‌م له‌لا خۆشه‌ویستته‌، له‌ راستگۆی موزه‌رپر، واته‌: در‌وژنه‌که‌ی خۆمانم خۆشتر ده‌وی له‌ راستگۆکه‌ی ئه‌وان.

مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئه‌وان وه‌ک زانین، زانیوانه‌، به‌لام هه‌ق زانین به‌عه‌قل به‌ته‌نیا نایته‌ ئیمان، هه‌تا پیکه‌ینه‌ره‌ سه‌ره‌کییه‌کانی دیکه‌ی نه‌چنه‌ پال، هه‌یژی ویستن و، هه‌یژی ده‌برین و، هه‌یژی جیبه‌جی کردن، هه‌لبه‌ته‌ ئه‌و دله‌ گۆشتینه‌، په‌یوه‌ندییه‌کی پته‌وی هه‌یه‌ به‌ دله‌ مه‌عه‌وه‌یییه‌که‌وه‌، که‌ خوا باسی ده‌کات، به‌لام به‌ته‌ئکید مه‌به‌ست له‌و دله‌ مه‌عه‌وه‌یییه‌، ئه‌و دله‌ گۆشتینه‌ نیه‌و، راستیه‌که‌ی هه‌موو ئه‌و شتانه‌، ئیشی رووحن:

۱- چونکه‌ رووحن: عه‌قل به‌کار ده‌هه‌ینی بۆ ده‌رک کردن.

۲- دل به‌کار ده‌هه‌ینی بۆ ویستن و نه‌ویستن.

۳- زمان به‌کار ده‌هه‌ینی بۆ ده‌برین.

۴- ئه‌ندامه‌کانیش به‌کار ده‌هه‌ینی بۆ جیبه‌جی کردن.

که‌واته‌: ئه‌و مشت و مه‌ره‌ی له‌ باره‌ی ئیمان‌ه‌وه‌ له‌نیۆ زانایاندا بووه‌، که‌ ئایا ئیمان بریتیه‌ له‌ چی؟ لێره‌وه‌ چاره‌سه‌ر ده‌بی و هه‌ق ده‌دره‌وشیته‌وه‌، که‌ جه‌همیه‌کان گوتوویانه‌: ئیمان به‌س بریتیه‌ له‌ زانین (معرفه‌)! که‌ ته‌گه‌ر وا بی، ده‌بوو ئیبلیس له‌ هه‌موو که‌س

(۱) جمع الجوامع أو الجامع الكبير للسيوطي ج ۳، ص ۳۶۰.

ئیماندارى باشتى بى، هه‌روه‌ها فیرعه‌ون و ته‌بو جه‌هل و ...هتد، ته‌وانه دهبانزانى پښغه‌مبه‌رائىك كه بو‌يان هاتوون، هه‌قن، به‌لكو ئیمان په‌یوه‌ندی به هه‌موو كه‌ینوونه‌ی ئینسانه‌وه هه‌یه، كه له چوار هیزه‌كه‌یدا به‌رجه‌سته ده‌بى:

- ۱- زانین و په‌یپێردن (المعرفة والإدراك).
- ۲- ویستن و په‌سند کردن (الإرادة والقبول).
- ۳- ده‌برپین و دانپێده‌یتان (الإقرار والتصديق).
- ۴- جیبه‌جی کردن و نه‌جامدان (العمل والتنفيذ).

ئایا بوچی خواى په‌روه‌ردگار زیاتر باسى دڵ ده‌كات؟

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دڵ جیاكه‌ره‌وه‌ی ئه‌هلی كوفرو ئه‌هلی ئیسلامه، هه‌روه‌ها جیاكه‌ره‌وه‌ی ئه‌هلی ئیمان و ئه‌هلی نیفاقه، ته‌گه‌رنا به عه‌قل، جارى وا هه‌یه كافریش هه‌ق ده‌ناسى، به‌لام دانى پێدا ناهینى، به‌زمانیش، جارى وا هه‌یه ته‌و ئینسانه له ترسان ناتوانى ئیمانكه‌ی ده‌برپى، یاخود توانای ده‌برپى نیه، به ته‌ندامه‌كانیش، ره‌نگه هه‌موو جارى، ته‌و ته‌ركانه‌ی بو جیبه‌جی نه‌كرین، به‌لام دڵ هه‌میشه هه‌یه، تاكو ته‌و ئینسانه له ژياندا بى، بو‌یه خواى كارزان له‌باسى ته‌و كه‌سانه‌دا كه به‌زۆرى كوفریان پى ده‌كرى، ده‌فه‌رموى:

﴿إِلَّا مَنْ أَكْثَرَهُ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ﴾ (١٠٦) النحل.

واته: مه‌گه‌ر كه‌سێك زۆرى لى بكړى و، دلێشى به ئیمان ئۆقره گرتو بى.

ئەم نایەتە دەربارە (عمار بن یاسر) خوا لەخۆی و باب و دایکی رازی بێ، دابەزی، کە باب و دایکی کوژران و، کافرەکان خەریک بوو ئەویش بکوژن، گوتیان: دەبی کوفر بکە، قسە بە پیغمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بلی و، مەدحی پەرستراوەکانی ئیمە بکە، ئەگەرنا دەتکوژین، ئەویش هەندی قسە گوتن، کە ئەوان رازی بن، دوا بێ چوو بۆ لای پیغمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) گریا، گوتی: من ئەوەم گوتو، پیغمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرمووی: دلت چۆنە؟ گوتی: ئۆقرە گرتوویە بە ئیمان (مطمئن بالإيمان)، فەرمووی: ئەگەر دووبارە هاتنەوه، تۆش دووبارە بکەوه، {مادام دلەکەت پر لە ئیمان بێ، زەرەری نیە} (۱).

(۱) بروانه: (الإستيعاب في بيان الأسباب) ج ۲ ص ۴۲۳، أخرجه عبدالرزاق في تفسيره (۳۶۰/۲/۱) وابن سعد في (الطبقات الكبرى) (۲۴۹/۳) والطبري في (جامع البيان) (۱۲۲/۱۴) وأبو نعيم في (الحلية) (۱۴۰/۱)، والحاكم (۳۵۷/۲) وقال صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه ووافقه الذهبي. وقال مؤلفا الإستيعاب: قلنا فيه نظر لوجه.....

باسی چوارهم

بروادار (مؤمن) کیّیه؟!

www.alibapir.com

به‌پێزان!

هه‌لبه‌ته وهك له سه‌رده‌تاوه‌ش باس‌مان كرد: قورپان ده‌رباره‌ی هه‌موو بنه‌رده‌ته‌كانی ئیمان نوخته‌ی خستو‌ته‌ سه‌ر پیت و، بۆ پیغه‌مبه‌ریشی (صلی الله علیه وسلم) به‌جینه‌هێشتوه، چونكه ئیمان بناغه‌ی ئیسلام و مسو‌لمانه‌تییه‌.

ئه‌م باسه‌ش له‌به‌ر تیشکی چه‌ند ئایه‌تی‌کدا شیده‌که‌ینه‌وه، تا‌کو بزاین ئیماندار کی‌یه؟

پیشتریش گوتمان: خوا سبحانه و تعالی له قورپاندا پیناسه‌ی ته‌ج‌ریدی بۆ شته‌کان نه‌کردوه، به‌لکو به‌وه پیناسه‌ی بروادارانمان بۆ ده‌کات، که که‌سانیکن، هه‌لگری ئیمانن، بۆ وینه‌:

(١)- له سوورده‌تی (الأنفال) ئایه‌ته‌کانی (٢و٣و٤)دا، خوا عزوجل ئاوا پیناسه‌ی برواداران ده‌کات:

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا هُمْ دَرَجَتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ ﴾

واته: برواداران ته‌نیا ئه‌وانه‌ن که: کاتی یادی خوا ده‌کری، دل‌یان راده‌ج‌له‌کی و، کاتیک ئایه‌ته‌کانی خوايان به‌سه‌ردا ده‌خوینینه‌وه، ئیمان‌یان زیاد ده‌کات و، ته‌نیا پشت به‌ په‌روه‌ردگاریان ده‌به‌ستن، ئه‌وانه‌ی نوێڕ به‌رپا ده‌که‌ن و له‌وه‌ی پیمان داو‌ن ده‌به‌خشن، ئه‌وانه

به‌راستی برواداران، له‌لایه‌ن په‌روه‌رد گاریانه‌وه پله به‌رزه‌کان و لی‌بوردن و بریویکی په‌سندیان هه‌یه.

(۲)- له سوورده‌تی (الحجرات) ئایه‌تی ژماره (۱۵) دا، ده‌فه‌رموی:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصّٰدِقُونَ﴾ (۱۵)

واته: برواداران ته‌نیا ئه‌وانه‌ن که برویان به‌خواو به‌پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی هیناوه، دوا‌یش هیچ دوو دل‌ییان نیه‌و، له‌پیناوی خوا تیده‌کۆشن به‌سامان و گیانیان، ئا ئه‌وانه‌ راستن (که برویان هیناوه).

(۳)- له سوورده‌تی (النور) ئایه‌تی (۵۲) دا، خوی په‌روه‌رد گار به‌م شیویه باسی برواداران ده‌کات:

﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (۵۱)

واته: قسه‌ی برواداران کاتی بانگ بکړین بۆ لای خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی که دادوهرییان له‌نیواندا بکات، هه‌ر ئه‌وه‌یه که بلین: بیستمان و فه‌رمانبه‌رین، هه‌ر ئه‌وانه‌ش سه‌رفرازن.

(۴)- هه‌ر له سوورده‌تی (النور) ئایه‌تی (۶۲) دا، ده‌فه‌رموی:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ﴾ (۶۲)

واته: برواداران ته‌نیا ئه‌وانه‌ن، که برویان به‌خواو به‌پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی هیناوه، کاتیک له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوادا ده‌بن بۆ کاریکی کۆکه‌روه

{کارێکی هه‌روه‌زیی که پێوستییی به هه‌مووان بێ} تاكو مؤلّهت وهرنه‌گرن، به‌ملاولادا ناچن.

که‌واته: ئیمانداران ته‌وانه‌ن که وێپرای ئیمان به‌ خوا، ده‌بی قیاده‌یه‌کیشیان هه‌بی و، پایه‌ندیش بن به‌و قیاده‌یه‌وه، هه‌ر ته‌وانه‌ برواداری راسته‌قینه‌ن

(۵)- له سوورپه‌تی (الحجرات) ئایه‌تی ژماره (۱۰) دا، خوای تاک و پاک، گۆشه‌و لایه‌نیکی دیکه‌ی پێناسه‌ی ئیمانداران باس ده‌کات، ده‌فه‌رموی:

{إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ} (الحجرات).

واته: ته‌نیا برواداران بران، یاخود برواداران ته‌نیا بران.

(۶)- هه‌روه‌ها له ئایه‌تی (۶۰) ی (النساء) دا، خوای په‌روه‌ردگار، لایه‌کی دیکه له پێناسه‌ی برواداران باس ده‌کات، ته‌ویش ته‌وه‌یه له‌کاتی‌کدا ناکوکییان ده‌بی، بۆ چاره‌سه‌ری ناکوکییه‌کانی نیوانیان، ته‌نیا دادوه‌ری خۆیان ده‌به‌نه‌ لای خوا، پێغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم):

{أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا}.

واته: ئایا سه‌رنجی ته‌وانه‌ ناده‌ی! که پێیان وایه {هه‌ر له‌به‌ر ته‌وه‌ی ویستووینانه دادوه‌ری خۆیان به‌رنه‌ لای تاغووت، خوا ده‌فه‌رموی:

پییان وایه، (یَزْعُمُونَ) چونکه وشه‌ی (زَعَمَ) بۆ خه‌یال و درۆ به‌کاردی^(۱) ئیمانیان هه‌یه به‌وه‌ی که بۆتۆ نیراوه‌ته خوارو به‌وه‌ش که پیش تۆش نیراوه، له‌کاتیکدا که ده‌شیانه‌وی داوه‌ریی خۆیان بیه‌نه لای تاغوت {طاغوت: هه‌ر که‌سیکه که حوکم به‌ غه‌یری شه‌ریعه‌تی خوا بکات} که فه‌رمانیشیان پیکراوه کوفری پی بکه‌ن، شه‌یتانیش ده‌یه‌وی زۆر دووریان بخاته‌وه‌و گومرایان بکات.

ئه‌مانه چه‌ند لایه‌نیکی سه‌ره‌کیی پیناسه‌ی مروّقی برّوادر (مؤمن) بوون، که بیگومان لایه‌نی دیکه‌شی هه‌ن.

(۱) مفردات ألفاظ القرآن، ص ۲۳۰، ط ۱/۲۰۱۲م، المطبعة العصرية.

باسی پیئجه م

ئایا کرده وه به شیکه له ئیمان، یان نا؟

www.alibapir.com

به‌پـِـزان!

هه‌لبه‌ته به‌وه‌ی که پیشتر باسماں کرد، وه‌لامی ئەم پرسیاره زۆر باش هاتۆته ده‌ستمانه‌وه، که به ته‌ئکید کرده‌وه به‌شیکه له ئیمان، که بی‌گومان لێ‌ردا کرده‌وه (عمل) مه‌به‌ست پێی کرده‌وه‌ی جه‌سته‌یه، یانی: کرده‌وه‌ی ئەندامه‌کان.

زانایان له‌سه‌ر ئەوه مشت و مپرو کی‌شه‌یان بووه‌و، زانایانی ئۆمه‌ته له‌و بواره‌دا به‌ گشتیی بوونه‌ته‌ سی به‌ش:

(١)- هه‌ندی‌کیان که ده‌گونجی ناویان بنیین (المُفَرِّطُونَ)، واته: زایه که‌ران، که‌مه‌ترخه‌مان، که جه‌همیه‌و مورجیه‌ن، ئەوانه گوتوویانه: کرده‌وه پیکه‌ینه‌ری ئیمان نیه‌و، ده‌گونجی ئینسان هیچ کرده‌وه‌یه‌کی نه‌بی و هیچ پایه‌ندییه‌کی به‌ شه‌ریعه‌ته‌وه نه‌بی و، ئیمانداریش بی!

(٢)- (المُفَرِّطُونَ) تێپه‌رینه‌ران، زێده‌پ‌رۆیی‌که‌ران، که خه‌واریج و مو‌عته‌زیله‌ن و پیشتریش باسماں کردوون، گوتوویانه: هه‌موو کرده‌وه‌یه‌ک پیکه‌ینه‌ری ئیمانه که‌واته: ئینسان هه‌ر واجیی‌کی شه‌رعیی بچوینێ، پێی کافر ده‌بی و، هه‌ر گونا‌هه‌ن‌کیش بکات، پێی کافر ده‌بی، ئەوانه‌ش تێیان په‌راندوه.

٣- (الْمُتَوَسِّطُونَ) ئەوانه‌ی که خه‌تی نیوه‌پ‌راستیان گرتوه، که زۆربه‌ی هه‌ره زۆری ته‌هلی ئیسلام و زانایانی ئۆمه‌تن، گوتوویانه: جینسی کرده‌وه، به‌شیکێ ئیمانه، ئنجا یان پیکه‌ینه‌ر (مکو‌ن)یه‌تی، یاخود ته‌واو‌که‌ر (مک‌م‌ل)یه‌تی، چونکه ئەبو حه‌نیفه‌ په‌حمه‌تی خوا‌ی لێ‌بی و، هه‌ندی‌کی دیکه له‌ زانایان ده‌لێن: کرده‌وه ته‌واو‌که‌ری ئیمانه، به‌لام پیکه‌ینه‌ری نیه، هه‌لبه‌ته رای راست ئەوه‌یه که کرده‌وه {هه‌موو

کرده‌وه‌یه‌ک نا} به‌لام جینسی کرده‌وه، پیکهینه‌ری ئیمانه، چونکه وه‌ک
پیشتریش باسمان کرد: خوا پایه‌ندی به شه‌ریعه‌ته‌وه‌شی ناواناوه ئیمان
و، نوێژیشی ناواناوه ئیمان.

ئنجا زانایان مشت و مری زۆریان هه‌بووه له‌و باره‌وه که ئایا
که‌سیک هه‌ر نوێژ نه‌کات، به ئیماندار له‌قه‌له‌م ده‌دری، یان نا؟! پیشتر
له‌سه‌رده‌می هاوه‌لان و له‌سه‌رده‌می تابیعیندا، عه‌بدوللای کوری
شه‌قیق ده‌گیریت‌ه‌وه ده‌لی: {كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَا يَرَوْنَ شَيْئًا مِنَ الْأَعْمَالِ تَرَكُوهُ غَفْرًا، غَيْرَ الصَّلَاةِ} أخرجه الترمذي برقم:
(۲۶۲۲)، قال الألباني في سنن الترمذي: صحيح.

عه‌بدوللای کوری شه‌قیق که یه‌کیکه له زانایانی تابیعین ده‌لی:
هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، واز هینان له
هیچ کرده‌وه‌یه‌کیان، به کوفر له‌قه‌له‌م نه‌داوه، جگه له نوێژ.

یانی: نوێژ که‌سیک نه‌یکردبی، خاوه‌نه‌کیان به کافر له‌قه‌له‌م داوه،
به‌لام وه‌ک ته‌مانه‌تی زانستی پیویسته‌ته‌وه بلیم که زۆریه‌ی زانایان له
چوار مه‌زه‌به‌کان (ئه‌بو حه‌نیفه‌و، مالیک و، شافعی)، هه‌ر سیکیان
رایان وایه: که‌سیک که نوێژ نه‌کات له‌به‌ر ته‌نبه‌لی، هه‌ر به‌مسوڵمان
له‌قه‌له‌م ده‌دری، به‌لام تاوانیکی کرده‌وه، ئنجا ئایا سزایه‌که‌ی چیه‌؟
هه‌ندی گوتووایانه: ده‌کوژری، هه‌ندی گوتووایانه: سزا ده‌دری، هه‌ندی
گوتووایانه: چه‌پس ده‌کری، به‌لام ته‌حه‌مه‌دی کوری حه‌نبه‌ل رای وایه:
ئه‌و که‌سه‌ی که له‌بناغه‌دا نوێژ نه‌کا، به ئیماندار دانانری.

شایانی باسه من له‌مه‌وسووعه‌ی: {خوا په‌رستی ئیسلامی}
له‌کتیبه‌ی دووه‌مدا به‌دوو‌رو درێژی له‌و باره‌وه‌ داوم و، قسه‌ی

زانایانیشم هیناوهو پیم وایه ئەو مەسەلەیه دەبی وردە کاری تیدا بکری، بۆ وینە: (این تیمیه) قسەیه کی هیه دەلی: {کەسی هەر تەنها نوێژدەکانی جومعه‌ش بکات، ناتوانین بڵین: کافر، چونکه ئەگەر تەنیا جومعه‌ش بکات، مانای وایه ئەهلی قیبلەیه، ئەهلی سەجدەیه، ئەهلی نوێژ، بەلام کەسێک که هیچ نوێژان نەکات، ئەویدا ئیشکال دروست دەبی} (۱).

منیش پیم وایه ئەو مەسەلەیه لەپۆژگاریکەوه بۆ پۆژگاریک، فەرق دەکات، لەشویئیک که خەلک تیگەیه‌نراوه که مرووف ئەگەر نوێژ نەکات، کردەوه‌کهی به کوفر لەقەلەم دەدری، ئەوه جیایه له شویئیک که ئەو جۆره هوشیاریی و شارەزاییه نەبی و، ئەو کەسه ئەو قەناعەتە ی نەبی، وەک زۆر له خەلکی لەنیوگەلی کوردی خۆماندا، پێی وا نیه، که کەسێک نوێژی نەکات، پێی کافر دەبی! پیم وایه کەسی وا تاكو بەلگە ی لەسەر تەواو نەکری و، بیانوو براو نەکری، چاک چاک تینەگەیه‌نری، دروست نیه ئەو رایە ی بەسەردا بسەپینری، که نوێژ نەکەر به رەهایی به کافر لەقەلەم

(۱) خوا پەرستی ئیسلامی، بەرگی دووم، لاپەرە: ۱۰۹-۱۵۳، چاپی ۲/ ۲۰۰۹ز، هەروەها پڕوانە: مجموع الفتاوی، لابن تیمیه، ج ۶ ص ۲۹، ج ۷ ص ۷۱۶، ج ۲۴ ص ۲۸۷.

شایانی باسیشه (این تیمیه) لەبارە ی حوکمی بابای نوێژنەکەرەوه به بیانوی تەنبەلێه‌وه گوتویه‌تی: {وأكثر السلف على أنه يُقتل كافراً} مجموع الفتاوی، ج ۲۸ ص ۳۰۸.

کەچی (النووي) ش دەلی: {فمن ترك الصلاة تكاسلاً... أنه يُقتل حداً ولا يُكفر، وبه قال مالك والأكثر من السلف والخلف، وقالت طائفة: يكفر ويجري عليه أحكام المرتدين في كل شيء} المجموع شرح المذهب، ج ۳ ص ۱۷.

دهدری، چونکه ته‌وه دواپی زۆر حوكمی جۆراو جۆری دینه سه‌ری: ته‌گه‌ر هاوسه‌ری هه‌بی و مسوڵمان بی، نیکاچه‌که‌ی هه‌لده‌وه‌شیتته‌وه، منداله‌کان له‌پرووی نه‌سه‌به‌وه ئیشکالیان تی ده‌که‌وی، هه‌روه‌ها میراتگرتن و به‌خاک سپاردن و زۆر شتی دیکه‌ش، ئنجا من ته‌و رایه‌م پی راسته، که ده‌بی، له‌وه‌دا وردبینی بکری و په‌له نه‌کری و، له‌شویئیکه‌وه بو شویئیک، ته‌و حوکه‌ه‌رق ده‌کات، ته‌گه‌رنا کاتیك ئینسان ته‌ماشای قورئان و ته‌و هه‌موو فەرموودانه ده‌کات ده‌رباره‌ی نوێژ، ده‌گاته ته‌و رایه که که‌سیك هه‌ر نوێژ نه‌کات، به‌ مسوڵمان له‌قه‌له‌م نادری:

بو نمونه:

۱- خوی په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموی: ﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ۖ﴾ (٢٨) إِلَّا أَصْحَابُ الْيَمِيْنِ (٣٩) فِي جَنَّاتٍ يَسَّاءُلُوْنَ (٤٠) عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ (٤١) مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ (٤٢) قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ (٤٣) وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمَسْكِيْنَ (٤٤) وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِيْضِيْنَ (٤٥) وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّيْنِ (٤٦) حَتَّى أَتَانَا الْيَقِيْنُ (٤٧) ﴿ المدثر.

واته: هه‌ر که‌س بارمه‌ی ته‌وه‌یه که کردوویه‌تی (له‌ دۆزه‌خدا هه‌پس ده‌کری) جگه‌ له‌ هاوه‌لانی ده‌سته‌راست، له‌ چه‌ند باغیك دان، له‌ تاوانباران ده‌پرسن: چ شتیك ئیوه‌ی خسته‌کلپه‌ی ناگری دۆزه‌خه‌وه؟ گوتیان: ئیمه‌ له‌ نوێژکه‌ران نه‌بوین و، خواردنمان نه‌ده‌دایه نه‌دارو، له‌گه‌ل بی‌روایان ده‌رژاینه‌ نیو قسه‌ی خراپه‌وه‌و، ب‌رواشمان به‌ پوژی سزاو پاداشت نه‌بوو، هه‌تا مردنمان گه‌یشته‌ سه‌ر.

ئنجاه هه‌رچه‌نده هه‌ندی له تویت‌ه‌ره‌وان ده‌لین: به‌ کۆی ئه‌و چوار شته‌، تووشی دۆزه‌خ بوون و به‌ ئه‌ه‌لی کوفر له‌قه‌له‌م دراوان، نه‌ک به‌ تا‌ک تاکیان، به‌لام گ‌رنگ ئه‌وه‌یه یه‌که‌م سیفه‌تیان ئه‌وه‌یه: (لَقْرَنُكَ مِنَ الْمُصْلِينَ) له‌ نویت‌ که‌ران نه‌بووین، بو‌یه تووشی ئیره‌ بووین.

۲- هه‌روه‌ها خوا فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّيْ﴾ (۳۱) وَلَكِنْ كَذَبَ وَتَوَلَّى الْقِيَامَةَ.

واته‌: (ئه‌و دۆزه‌خییه‌) به‌راستی نه‌زانیوه‌ (ئیس‌لام یان قور‌تان، یان پی‌غه‌مبه‌راو نویت‌یشی نه‌کردوه‌، به‌ل‌کو به‌درۆی داناوه‌و پشتی هه‌ل‌کردوه‌.

۳- هه‌روه‌ها خوا ده‌فه‌رموی: ﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَءَاتَوْا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنَفَصُ الْأَيَّتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ (۱۱) التوبه.

واته‌: ئنجاه ئه‌گه‌ر گه‌رانه‌وه‌و نویت‌یان به‌ریا کردو زه‌کاتیان دا، ئه‌وه‌ برای دینیستان و، ئایه‌ته‌کانیش بو‌ کۆمه‌لێک بزانیان پوون ده‌که‌ینه‌وه‌.

واته‌: ئه‌گه‌ر وا نه‌که‌ن، برای دینیستان نین، چونکه‌ هه‌ندی له‌ زانیان گوتوو‌یه‌نه‌: چوار پایه‌کان: (نویت‌، زه‌کات، پۆژوو، هه‌ج) هه‌ر کامیکیان واز لی‌هینانی به‌یه‌کجاری، کوفره‌، به‌لام زۆربه‌یان هاتوونه‌ سه‌ر نویت‌و، هه‌ندی‌کیش له‌سه‌ر زه‌کاتیش رایان وایه‌.

۴- هه‌روه‌ها ئه‌و فه‌رمایشته‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ﴾ أخرجه ابن أبي شيبة برقم: (۳۰۳۹۶)، وأحمد برقم (۲۲۹۸۷)،

والترمذی برقم (٢٦٢١)، وقال: حسن صحيح غريب، والنسائي برقم (٤٦٣)، وابن ماجه برقم (١٠٧٩)، وابن حبان برقم (١٤٥٤)، والحاكم برقم (١١)، وقال: صحيح الإسناد، والبيهقي برقم (٦٢٩١)، وأخرجه أيضا: الدارقطني (٥٢/٢)، والديلمی برقم (٤٢٥٧)، والمروزي في تعظيم قدر الصلاة برقم (٨٩٦)، وعبد الله بن أحمد في السنة برقم (٧٦٩)، قال المناوي (٣٩٥/٤): قال العراقي في أماليه: حديث صحيح، قال شعيب الأرناؤوط: إسناده قوي، وقال الألباني: صحيح.

واته: ئەو پەیمانەى لەنیوان ئیمەو ئەواندا هەیه، نوێژە، هەركەسى نوێژ نەكا كافره.

٥- هەروەها پێغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) دەفەرموى: {بَيِّنَ الرَّجُلِ وَبَيِّنَ الشَّرِّ وَالْكُفْرَ، تَرَكُ الصَّلَاةِ} أخرجه مسلم برقم (٨٢)، وأبو داود برقم (٤٦٧٨)، والترمذی برقم (٢٦١٩) وقال: حسن صحيح، وابن ماجه برقم (١٠٧٨)، والبيهقي برقم (٦٢٨٧).

واته: لەنیوان پیاوو شیرک و کوفردا، وازلیهینانی نوێژە، یانی: هەر کەسى وازی لە نوێژان هیئا ئەوه لە بازنەى ئیسلام دەرچوو. مەبەستم ئەوێه دەقەکان زۆر زۆرن لەو بارهوه، بەلام ئینسان زیاتر لای پەحمەت و دووربینیی بگرئ، باشتەر.

باسی شه شه م

پله کانی ئیمان

به‌پـێـزان!

پـیـوـیـسته بـزانـری که:

ئیمان یهك پله نیه، به‌لای که‌مه‌وه ئیمان سی پله‌ی هه‌ن:

پله‌ی یه‌که‌م: ئیمانی سه‌ره‌تا، ته‌صلی ئیمان (مطلق‌الایمان، اصل‌الایمان): ته‌ویش بریتیه له‌لای که‌می ئیمان، لای که‌می ئیمانی‌ش ته‌وه‌یه که ئینسان پێی ده‌بیته بر‌وادار، پێی ده‌بیته مسوولمان، له‌لای خه‌لکی و له‌لای خوا.

پله‌ی دووهم: ئیمانی پـیـوـیـست (الایمان الواجب): ته‌ویش ته‌و ئیمانه‌یه که خاوه‌نه‌که‌ی ده‌گـێـژـیـته‌وه له‌ گونا‌هی گه‌وره، گونا‌هی گه‌وره‌ش یان چواندنی واجی‌که، یاخود شکاندنی قه‌ده‌غه‌یه‌که، بۆ نموونه: نوێژ نه‌کردن گونا‌هی گه‌وره‌یه، هه‌روه‌ها زه‌کات نه‌دان، رۆژوو نه‌گرتن، هه‌روه‌ك هه‌رکام له: قه‌تل، زینا، دزی، غه‌یبه‌ت، درۆ، گونا‌هی گه‌وره‌ن، چونکه هه‌رکامیان یان سزای دنیایی، یان هه‌ره‌شه‌ی دوا‌رۆژی (عقوبة دنیویة أو وعید أخروی) له‌سه‌ره^(۱).

پله‌ی سێهه‌م: ئیمانی په‌سند، ئیمانی ره‌ها (الایمان المستحب، الایمان المطلق): ته‌ویش ته‌و ئیمانه‌یه که خاوه‌نه‌که‌ی ده‌گـێـژـیـته‌وه له

(۱) زۆریه‌ی هه‌ره زۆری زانایان گونا‌هی گه‌وره (الكبيرة)یان وا پێناسه‌ کردوه که: {هه‌ر گونا‌هی‌که سزای دنیایی یان هه‌ره‌شه‌ی قیامه‌تی له‌سه‌ر بێ}. {الكبائر جمع كبرة قال الراغب: وهي متعارفة في كل ذنب تعظم عقوبته وفي الإصطلاح: هي ما كان حراماً مَحْضاً شرعت عليه عقوبة محضة، بنص قاطع في الدنيا والآخرة: وقيل: إنها ما يترتب عليها حدٌ أو توعّدُ عليها بالنار أو اللعنة أو الغضب} معجم المصطلحات والألفاظ الفقهية، د. محمود عبدالرحمن عبدالمنعم، ج ۳ ص ۱۳۵.

گوناهه بچووکه کانیش و، خاوه‌نه‌که‌ی وا لی ده‌کات ببیتته به‌نده‌یه‌کی چاک و بۆ خوا صولحاوو ئیمان دامه‌زراو.

به‌لی ئیمان به‌ته‌ئکید یه‌ک پله‌ نیه‌و، بگره‌ له‌نیوان شه‌و سی پله‌ سه‌ره‌کییه‌شدا، پله‌ی زۆر هه‌ن.

خوا به‌ لوتف و که‌ره‌می خۆی یارمه‌تییمان بدات، که‌ ئیمانیکی باش بینین، هه‌میشه‌ ئیمانه‌که‌مان که‌رم و گورپ بی دامه‌زراو بی، که‌ دیاره‌ ئیمان به‌ تا‌عه‌ت زیاد ده‌کات و، به‌ گوناح که‌م ده‌کات، وه‌ک چۆن چرایه‌ک نه‌ گهر نه‌وتی تیدا بی، شه‌و چرایانه‌ی که‌ به‌ نه‌وت داده‌گیرسین، هه‌تا نه‌وتی تیدا بی، فتیله‌که‌ی شو‌عه‌له‌و شو‌قی هه‌یه‌، به‌لام که‌ نه‌وتی تیدا نه‌ما، پلته‌که‌ی ده‌سووتی، ئیمانی‌ش به‌ ته‌ئکید به‌ تا‌عه‌ت زیاد ده‌کات و، بی‌گومان به‌ گوناح کردن که‌م ده‌کات، فه‌رمایشته‌گانی پی‌عه‌مبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) شه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نن، بۆ ویتنه‌: له‌ فه‌رمایشتیکدا هاتوه‌^(۱) شه‌وه‌ی زینا ده‌کات، یان دزیی ده‌کات، یان شه‌راب ده‌خواته‌وه‌، ئیمانی نیه‌ له‌و کاته‌دا، واته‌: ئیمانیکی وای نیه‌ له‌و گوناهه‌ی بگێڕیته‌وه‌، یانی ئیمانی ته‌واوی نیه‌.

زانایانی پێشنیش گوتویه‌نه‌: (الإيمان قول وعمل، يزيد بالطاعة وينقص بالمعصية) واته‌: ئیمان قسه‌و کرده‌ویه‌، به‌ فه‌رمانبه‌ری زی‌ده‌ ده‌بی و به‌سه‌رپنجی که‌م ده‌کات.

(۱) شه‌مه‌ش ده‌قی شه‌و فه‌رمایشته‌یه‌: {لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَهُ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ حِينَ يَنْتَهَبُهَا، وَهُوَ مُؤْمِنٌ} أخرجه البخاري برقم (۶۸۲۵)، ومسلم برقم (۵۷)، والنسائي برقم: (۴۸۸۶).

نیوه‌رۆک

- پیشەکی و ڕی خوۆشکردن..... ۹
- بەشی یەكەم: پایه‌کانی بووناسی (علم الوجود، المعرفة) Ontology..... ۱۳
- ڕیخۆشکردن..... ۱۵
- بەرایی..... ۱۶
- بووناسی، ئەك جیهانیینی و دنیاینی:..... ۱۹
- باسی یەكەم: خوا ناسی خوا (عز وجل) تاکە بەدییه‌نەرو پەرەردگارو
خواهه..... ۲۳
- برگە یەكەم: خوا تاکە بەدییه‌نەرو خواهن و پەرەردگارو، ئەوه
گەرترین راستی خوارسکه له دەروونی مروّداو، مەزنتین حەقیقەتی
عەقڵییه:..... ۲۵
- برگە ی دووهم: خوا سبحانه و تعالی پاکه له هه‌موو که‌م و کوپییه‌ك و،
تێرو ته‌واوی پە‌های هه‌یه‌و، هه‌موو دروستکراوه‌کان خوا به‌پاک
ده‌گرن و ستایشی ده‌که‌ن:..... ۳۱
- برگە ی سییه‌م: خوا سبحانه و تعالی خواهنی هه‌موو ناوه‌هه‌ره‌چاکه‌کانه‌و،
خواهنی تیکرای سیفه‌ته‌هه‌ره‌به‌رزه‌کانه:..... ۳۴
- برگە ی چواره‌م: خوی تاک و پاک وه‌ك هیچ کام له دروستکراوه‌کانی
ناچن و، هیچ کام له دروستکراوه‌کانیشی وه‌ك وی ناچن، له هیچ
شتیکدا:..... ۳۷
- برگە ی پینجه‌م: هیچ شتیک و هیچ که‌س، هیچ جوّره‌نیسه‌به‌تیک
له‌گه‌ل خوادا سبحانه و تعالی نیه‌و، هیچ جوّره‌په‌یوه‌ندییه‌کی به‌خواوه

نیه، مه‌گەر په‌یوه‌ندی دروستکراو له‌گه‌ڵ به‌دییه‌یه‌ر: ٤٠
 بپرگه‌ی شه‌شه‌م: خوا سبحانه و تعالی بالاده‌سته به‌سه‌ر دروستکراوه‌گانی
 خویداو، له‌سه‌ر هه‌موو شتێك به‌توانایه‌و، هه‌رچی بیه‌وێ ده‌یکاو، به
 هه‌موو شتێك زاناو شاره‌زایه: ٤٤

بپرگه‌ی هه‌وته‌م: خوای به‌رزو مه‌زن، هه‌میشه ژیاوی سه‌ره‌په‌رشتیاره‌و،
 دروستکراوه‌گانی خوێ به‌رده‌وام له‌ژێر پکێف و کۆنتڕۆلی خویدا
 ده‌هیڵێته‌وه‌و، ته‌نانه‌ت چاو ترووکانیك له‌ دروستکراوه‌گانی خوێ بێ
 ئاگا نیه‌و، خوا سبحانه و تعالی نه‌ ماندووێتی، نه‌ خه‌و، پێی تی نابهن: ... ٤٦

بپرگه‌ی هه‌شته‌م: دروستکراوه‌گان بۆ ویستی خواو یاسای خوا ملکه‌چن،
 هیچ دروستکراویك به‌ ئه‌ندازه‌ی سه‌ره‌ ئه‌نگوستێك، به‌لکو به‌قه‌ده‌ر
 موویه‌ك، لاملێ ناکات له‌و یاسایانه‌ی خوا بۆی داناون و، ناتوانن له
 ژێر پکێفی ویستی خوا بچنه‌ ده‌ر: ٥٠

بپرگه‌ی نۆیه‌م: خوا چه‌ند یاسایه‌کی داناون بۆ دروستکراوه‌گانی خوێ،
 که به‌سه‌ر هه‌موو شتێکدا جێبه‌جێ ده‌بن، به‌لام وانیه‌ که خوا سبحانه و
 تعالی نه‌توانێ له‌و یاسایانه‌ ده‌رباز بێ: ٥٢

بپرگه‌ی ده‌یه‌م: خوا سبحانه و تعالی له‌ سه‌رووی دروستکراوه‌گانی
 خوێه‌تی، به‌و شیوه‌یه‌ که بۆ خوا شایسته‌یه، چونکه هیچ شتێك وه‌ك خوا
 نیه: ٥٣

بپرگه‌ی یازده‌یه‌م: خوا تبارك و تعالی: یه‌که‌مینه‌و دواهه‌مینه‌و، ئاشکراو په‌نه‌انه ٥٦
 باسی دووه‌م: گه‌ردوونناسی خوا گه‌ردوونی به‌هه‌ق دروستکردوه‌و،
 هه‌موو شتێکیشی به‌و په‌ری پێك و پێکی و ورده‌کاری، وه‌دییه‌ناوه ٥٩

برگه‌ی یه‌که‌م: دروستکراوه‌کان له بچووکتیرینانه‌وه تا‌کو گه‌وره‌ترینیان،
هه‌موویان دروستکراوی خوان، به‌بێ هه‌لاواردن و، خوا سب‌حانه و تعالی
به‌دییه‌نه‌ر و خاوه‌ن و مشوورخووری هه‌موو شتی‌که: ٦١

برگه‌ی دووه‌م: سه‌ره‌تای دروستکراوه‌کانی خوا بۆ ئیمه‌ نه‌زانراوه، وه‌ك كۆتاییان
و، ئیمه‌ جگه‌ی له‌وه‌ی كه خوا سب‌حانه و تعالی بۆی باس کردووین، هیچی
دیكه‌ی لێ نازانین: ٦٨

برگه‌ی سییه‌م: دروستکراوه‌کان هه‌یانه به‌ره‌هه‌ست و بینراوه‌و، هه‌شیانه
نابه‌ره‌هه‌ست و نه‌بینراوو شیراوه‌یه: ٧٠

برگه‌ی چواره‌م: خوا سب‌حانه و تعالی هه‌موو دروستکراوه‌کانی به‌هه‌ق
دروست کردوون و، به‌حیکمه‌ت و ته‌رازوو: ٧٢

برگه‌ی پینجه‌م: وه‌ك چۆن دروستکراوه‌کان به‌گشتی به‌حیکمه‌ت و به
هه‌ق دروستکراون، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که مروّف و جینن تاقی
بکړینه‌وه، هه‌ر کام له دروستکراوه‌کانیش، به‌حیکمه‌ت و،
به‌ورده‌کاری و، به‌باشترین شیوه دروستکراون: ٧٨

برگه‌ی شه‌شه‌م: خوا ئه‌م دروستکراوانه‌ی هه‌موو هی‌نانه‌دی،
به‌مه‌به‌ستی ئه‌وه که مروّقیان تیدا تاقی بکړینه‌وه، دوا‌یی س‌زاو
پاداشت بدریته‌وه: ٨٠

برگه‌ی هه‌هه‌هه‌م: ئه‌م دروستکراوانه هه‌موویان سه‌ره‌تایه‌کیان هه‌یه له‌وێوه
ده‌ستیان پێ کردوه، کۆتاییه‌کی‌شان هه‌یه، له‌وێ کۆتاییان پێ دی، به‌لام
نه سه‌ره‌تایه‌که تا‌کو ئیستا که‌س ده‌یزانی و، نه کۆتاییه‌که‌ش: ٨٢

برگه‌ی هه‌شته‌م: پینج راستیی مه‌زن له‌باره‌ی گه‌ردوونه‌وه، له‌قورئاندا... ٨٣

- ١- پیکهاته‌گانی دروستکراوه‌گانی خوا، هه‌وت شتی سه‌ره‌کیین:..... ٨٣
- ٢- ئه‌و ماده‌ده‌یه‌ی که خوا ئاسمانه‌کان و زه‌وی لێ دروست کردوون، بریتیه له دووکه‌ل (دُخان):..... ٨٦
- ٣- ئاسمانه‌کان و زه‌وی، کاتی خۆی پیکه‌وه لکاو بوون، دوا‌یی لێک کراونه‌وه:..... ٨٧
- ٤- خوا ئاسمانه‌کان و زه‌وی و ئه‌وه‌ی ده‌که‌وێته ئیوانیان، به‌ش‌ه‌ش قۆناغ هیناونه‌ی دی:..... ٨٧
- ٥- خوا هه‌موو زینده‌وه‌ره‌گانی له‌ ئاو دروست کردوون:..... ٨٨
- باسی سییه‌م : مرۆڤ جینشینی خوای به‌رزه له‌سه‌ر زه‌وی ٨٩
- برگه‌ی یه‌که‌م: پیکه‌ی مرۆڤ له‌ ئیعرابی دروستکراوه‌کاندا ٩٢
- برگه‌ی دووهم: پیکه‌اته‌ی ئاده‌م و وه‌چه‌ی ئاده‌م ٩٧
- برگه‌ی سییه‌م: مرۆڤ خاوه‌نی سروشتیکی ده‌گمه‌نه ٩٩
- برگه‌ی چواره‌م: حیکمه‌ت له‌ دروستکرانی مرۆڤ، بریتیه له‌وه، که تاقی بکریته‌وه ١٠٠
- برگه‌ی پینجه‌م: ئه‌رکی مرۆڤ له‌م ژیا‌نه سه‌ره‌زه‌ویه کاتییه‌دا، بریتیه له: به‌ندایه‌تی کردن بۆ خوا:..... ١٠٢
- برگه‌ی شه‌شه‌م: به‌سه‌ره‌اتی مرۆڤ و ژیا‌نی مرۆڤ له‌سه‌ر زه‌وی ١٠٤
- قۆناغه‌گانی ژیا‌ن و به‌سه‌ره‌اتی مرۆڤ:..... ١٠٤
- باسی چواره‌م: ژیا‌نی دنیا جیی تاقیکردنه‌وه‌یه‌و، ١١٥
- ژیا‌نی دوا‌پو‌ژ شوینی مانه‌وه‌یه ١١٥
- برگه‌ی یه‌که‌م: ژیا‌نی دنیا قۆناغی تاقیکرا‌نه‌وه‌یه بۆ مرۆڤ و جینن ١١٧
- برگه‌ی دووهم: ژیا‌نی دنیا له‌ پرووی تیدا پابواردنی و خوشیه‌گانی و، له پرووی تیدا مانه‌وه‌ی و، به‌به‌راورد له‌گه‌ل ژیا‌نی پو‌ژی دوا‌ییدا، شتیکی زو‌ر بچووک‌ه‌و وه‌ک گه‌مه‌ی مندالان وایه: ١٢١

برگه‌ی سییه‌م: ژيانی دنيا له و پرووه‌وه که جیئی تیدا تاقیکرانه‌وه و جینشینایه‌تی
کردنی خوایه، پیگه‌یه‌کی یه‌کجار مه‌زن و هه‌ستیاری هه‌یه: ۱۳۳

برگه‌ی چواره‌م: به‌هره‌مه‌ند بوون له خۆشییه‌کافی ژيانی دنيا،
به‌بێ زیده‌پوویی، نه‌ک هه‌ر خوا قه‌ده‌غه‌ی نه‌کردوه، به‌لکو به
ئه‌ندازه‌ی پێویست واجییشی کردوه: ۱۳۷

برگه‌ی پینجه‌م: خوای په‌روه‌ردگار مروّقی وریا کردوته‌وه له‌وه‌ی به‌دوای
ئاره‌زووه‌کافی بکه‌وێ و ، پێیانه‌وه سه‌رقال بێ، له‌سه‌ر حیسابی
ژيانی پوژی دوایی: ۱۳۹

برگه‌ی شه‌شه‌م: ژيانێک که له پوژی دوایدا هه‌یه، ته‌نیا ئه‌وه ژيانی
راسته‌قینه‌یه: ۱۴۱

برگه‌ی هه‌وته‌م: خوا عز و جل به‌ شیوه‌ی جوړاو جوړ له قورئانیدا
هۆشداریی داوه به‌ مروّقه‌کان - هه‌روه‌ها جندیش - که دره‌نگ یان
زوو، ژيانی سه‌ر زه‌وی ده‌پێچرێته‌وه، به‌ره‌و قو‌ناعی به‌رزخ و، پاشان
پوژی دوایی ده‌گوازنه‌وه: ۱۴۴

به‌شی دووه‌م: پروونکردنه‌وی ئیمان ۱۴۹

به‌رایي ۱۵۱

باسی یه‌که‌م: پێناسه‌ی ئیمان و عه‌قیده‌ی ئیسلامیی ۱۵۳

برگه‌ی یه‌که‌م: ئیمان وه‌ک هه‌قیقه‌تی خوێ، ته‌نیا له‌پێی وه‌حیییه‌وه
ده‌زانرێ: ۱۵۶

برگه‌ی دووه‌م: شوێنی سه‌ره‌کیی ئیمان بریتیه له دڵ ۱۵۸

برگه‌ی سییه‌م: ئیمان زیاده‌کات به هه‌ر شتێک که به تاعه‌ت له‌قه‌له‌م ده‌دری، به هه‌موو ئهو چالاکیی و جم‌وجۆله‌ په‌نه‌ان و ئاشکرایانه‌ی که به فه‌رمانبه‌ریی بو‌خوا داده‌نرێن: ۱۵۰

برگه‌ی چواره‌م: کرده‌وه‌ پواڵه‌ته‌کان و پا‌به‌ندی به شه‌ریعه‌ته‌وه، له‌ قورئاندا به ئیمان ناوبراون: ۱۵۲

برگه‌ی پینجه‌م: ئیمان مرو‌ف بو‌خو‌ی وه‌ده‌ستی دینی، به‌لام به ئاسان کردنی خوا، به‌ پینمایی و ته‌وفیقی وی: ۱۵۴

باسی دووهم: بنه‌ره‌ته‌کانی ئیمان ۱۵۷

باسی سییه‌م: پیکه‌اته‌کانی ئیمان ۱۶۵

باسی چواره‌م: بر‌وادار (مؤمن) کییه؟! ۱۷۳

باسی پینجه‌م: ئایا کرده‌وه به‌شیکه له ئیمان، یان نا؟ ۱۷۹

باسی شه‌شه‌م: پله‌کانی ئیمان ۱۷۷

پایه کافی بروئناسی و ردونکردنه دهی ئیمان

مرؤف به بن بوونناسییهکی راستو دروست، لهم ژيانه دنيايیهدا، وهك بابای چاوبهستراو وایه، ههمیشه سهراسیمو سهرگردانه، له بهرانهر ئهم پرسیاره بنهپهتیه گهره و گزنگاندا:

من کیمو، کن دروستیکردووم و، بۆچی؟

ئهم گهردونه چیمو، کن وهدیپهناوه و، بۆچی؟

دوای مردن چی ههیمو، بهره کوئ دهچین؟

پنویسته چۆن بژیم و، ئهم ژيانه چۆن بگوزهرینم؟

ههلبته بوونناسی (معرفة الوجود)ی راست و دروستیش، تهنیا له پنی سروش (وحي)هوه دهزانری، چونكه جگه له خاوهن و پهروهردگاری گهردوون و مرؤف، ههچكهم زانیاریی وردو تهواوی له بهاری دروستكراوهكانهوه له لانیه و، تهنیا خۆی دهزانن گهردوون و پنگهاتهكانی (به سهر و خواریموه، به تاییهت مرؤف) بۆچی هیناونه دی؟

به دنياپایش دوای له عقل و دلی مرؤفدا چهسانی، تاكه بوونناسی راستو بن گری و گۆل، كه بوونناسی ئیسلامی ههلقولاوه لهوهحیهوه، مرؤف بهره ئیمان پهكیش دهكری، ئیمان به خوا (عزوجل) و، سهرچهم پایهكانی دیکه ئیمان، كه له سوپگهی ئیمان به خوادا دهخولینهوه و پیتییهوه پهیهوستن: ئیمان به فریشتهكانی خواو، به كتیبهكانی و، به پیغمهبرانی و، به رۆژی دوایی و دیداری خواو، به ئەندازهگیری و نهخشمی خوا. ئهم كتیبهشمان تهرخنکردوه بۆ باسکردنی پایهكانی بوونناسی و، روونکردنوهی ئیمان.

www.alibapir.net |

/alibapir1

/alibapir

نوسینگهی تهفسیر

بۆ بلاوکردنهوه

ههولێر - شهقامی ٣٠متری تهنبیشت منارهی چۆلی

/TafseerOffice

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

www.alibapir.com